

373 0115

จ 3590

7.3

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบบูรณาการ กับการสอนตามคู่มือครู

ปริญญานิพนธ์

ของ

อรรณวรรณ นิยะโต

- 5 เม.ธ. 2537,

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา

กันยายน 2536

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

373.0115

จ 3590

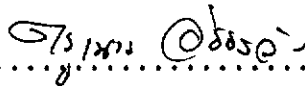
8.3

135321

188097

คณะกรรมการควบคุม และคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอก
การมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

.... ประธาน

(ผศ.ดร.นงนุช อักษรสวัสดิ์)

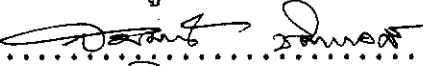
.... กรรมการ

(รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)

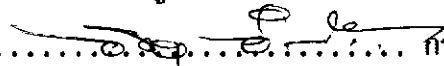
คณะกรรมการสอบ

.... ประธาน

(ผศ.ดร.นงนุช อักษรสวัสดิ์)

.... กรรมการ

(รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)

.... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ดร.วิเชียร อภาพรักษ์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศ.ดร.สมพร บัวทอง)

วันที่...๙...เดือน...กันยายน.....พ.ศ. 2536

ประกาศขอบคุณ

คุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากปริญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ทุกท่าน

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เนตร อัครสวัสดิ์ รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ ชิตพงศ์ ดร. วิเชียร อาพนธ์รักษ์ ซึ่งให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณ ท่านผู้อำนวยการ หัวหน้าหมวดสังคมศึกษา คณาจารย์ และนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณ นิสิตปริญญาโทวิชา เอกการมัธยมศึกษาทุกท่านที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ผลของความสำเร็จของปริญานิพนธ์ฉบับนี้ส่วนหนึ่งมาจาก พี่ และน้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันเอกพรชัย บุณยวี ที่ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์การศึกษาด้วยดีตลอดมา

ผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านที่มีส่วนทำให้ปริญานิพนธ์ลุล่วงด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

อรรถวรรธ นียะโต

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
2-กมลหลัง	5
3 ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	5
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนสังคมศึกษา	28
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือครู	36
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง และ	
ความรับผิดชอบต่อสังคม	45
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ	54
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง และ	
ความรับผิดชอบต่อสังคม	56
สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า	60
5 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	61
๕- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	61
๕- เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง	62
๕- วิธีดำเนินการทดลอง	69
๕- การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	69

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	74
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	74
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	75
การเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่าง	
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	75
การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อตนเองระหว่าง	
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	76
การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมระหว่าง	
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	77
5 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	78
4- ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	78
สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า	78
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	79
๕- การวิเคราะห์ข้อมูล	80
๖- สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	80
๗- อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า	80
๘- ข้อเสนอแนะ	85
บรรณานุกรม	87

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	98
ภาคผนวก ก	99
ภาคผนวก ข	112
ภาคผนวก ค	142
๒- ประวัติย่อของผู้วิจัย	208

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แบบแผนการทดลอง	68
2	การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	75
3	การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	76
4	การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	77
5	ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่า ความยากมาตรฐาน (Δ) ที่ได้จากการวิเคราะห์แบบ ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	100
6	ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบทดสอบวัด ความรับผิดชอบต่อตนเอง	102
7	ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบทดสอบวัด ความรับผิดชอบต่อสังคม	104
8	คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	106
9	คะแนนความรับผิดชอบต่อตนเองของกลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม	108
10	คะแนนความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม	110

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสังคมทุกด้าน เพราะการศึกษานั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ (ชม ภูมิภาค. 2523 : บทนำ) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม และเป็นการสร้างภูมิปัญญาให้แก่สังคม (กรมวิชาการ. 2532 : 3) เพราะฉะนั้นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจึงมีส่วนในการพัฒนาประเทศที่สำคัญอย่างยิ่งเนื่องจาก การศึกษาในระดับนี้จะผลิตกำลังคนในระดับกลาง อันเป็นกำลังสำคัญของชาติไปสู่สังคม จากวัตถุประสงค์นโยบายและมาตรการของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ 2535 - 2539) ได้เน้นการตระหนักสำนึกและการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบต่องานและสังคม ความประหยัด ความอดทน ความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี และการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2534 : 2) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533) ต้องการปลูกฝังให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถเป็นผู้นำ มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจทำงานร่วมกับผู้อื่น มีทักษะในการจัดการ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2533 : 1)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดหลักของการศึกษาแบบพหุพัฒนานิยม ที่ต้องการให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับสังคมมาก โดยจะต้องเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปรับตัวได้ดี และรู้จักแก้ปัญหาได้ ในเรื่องนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ สรุปว่ากระบวนการเรียนการสอนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตนเอง และสังคมพอ ๆ กับเนื้อหาซึ่งเป็นส่วนประกอบของหลักสูตร และเนื้อหาที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ คือ วิชาสังคมศึกษา เพราะวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีแก่

สังคมให้มีประสิทธิภาพ (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. 2529 : 83) และ เป็นส่วนหนึ่งของวิชาสังคมศาสตร์ประยุกต์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (เนิ่นนวล ทศวัฒน์. 2522 : 6) วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีลักษณะบูรณาการ (Integrate) คือ มีเนื้อหาผสมผสานกัน โดยการคัดเลือกเนื้อหามาจากสาขาวิชาต่าง ๆ อันประกอบด้วย วิชารัฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศีลธรรม สังคมวิทยา ประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อม เศรษฐศาสตร์ จะเห็นได้ว่า ในหลักสูตรนี้มีวิชาเพิ่มเข้ามา 3 สาขาวิชา คือ สังคมวิทยา ประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อม และเศรษฐศาสตร์ ซึ่งทำให้การเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีขอบเขตกว้างขวางขึ้นกว่าเดิม (วไล ฌ.ป้อมเพชร. 2523 : 3) จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่ท้าทายระเบียบวิธีการศึกษาในแง่ที่ว่า ความรู้เพิ่มพูนขึ้นอย่างมากมาย แต่ระเบียบวิธีการเรียนการสอนที่คุ้นเคยกันมา คือ การเรียนการสอนในรูปแบบของชั้นเรียน มีผู้ให้ความรู้ มีการสอบว่ารู้ตามที่บอกหรือไม่ จะกลายเป็นสิ่งล้าสมัย (เอกวิทย์ ฌ.กลาง. 2526 : 21) แนวโน้มของการสอนสังคมศึกษาในปัจจุบันควรพัฒนาคุณภาพของพลเมืองให้สามารถตัดสินใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ รู้จักการแก้ปัญหา และการปฏิบัติตน ครุควรคำนึงถึงความต้องการ และประโยชน์ที่นักเรียนพึงจะได้รับ และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีบทบาทในการเรียน ได้คิดอย่างอิสระมีเหตุผล มีความรับผิดชอบ และรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น (ผาณิต เพชรจารีรส. 2529 : 2) แต่การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาเท่าที่ผ่านมา และที่เป็นอยู่ ยังไม่บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนยึดตามแนวเดิม ไม่ไผ่หาความรู้วิธีการต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้สอน (กรมสามัญศึกษา. 2529 : 80 - 81) เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งถ่ายทอดเฉพาะความรู้ ความจำ ไม่ได้สอนให้นักเรียนคิดหรือค้นคว้าหาความรู้จนเป็นนิสัย (เพ็ญนิภา เขาเทียน. 2526 : 108) วิธีการสอนของครูส่วนใหญ่จะใช้วิธีการบรรยาย หรืออ่านจากคู่มือประกอบการเขียนกระดานดำ จะมีการใช้สื่อบ้างเป็นครั้งคราว ส่วนนักเรียนมีหน้าที่ฟังคำบรรยายจดบันทึก มีเพียงส่วนน้อยที่ได้ทำกิจกรรมหรือได้รับประสบการณ์ตรงอื่น ๆ (พัฒนา จันทนา. 2527 : 14)

ผลการวิจัยของกรมวิชาการ จากการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูสังคมศึกษาและจากการสัมภาษณ์หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา พบว่า การสอนส่วนใหญ่ครูยังคงใช้การบรรยายถึง

ร้อยละ 90 ซึ่งพฤติกรรมการณ์เรียนของนักเรียนส่วนใหญ่คือตอบคำถามครู มีการจัดชั้นเรียนโดยการให้นักเรียนนั่งเป็นแถวหันหน้าเข้าหาผู้บรรยายถึงร้อยละ 90.74 (กรมวิชาการ. 2527 : 193 - 195) ลักษณะการสอนแบบมุ่งเน้นการท่องจำ และเลียนแบบ มีการถ่ายทอดความรู้ไปในทิศทางเดียวคือ ครูเป็นผู้ให้ นักเรียนเป็นผู้รับซึ่งเป็นการเรียนที่ไม่มีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนแบบนี้ นอกจากจะทำให้ให้นักเรียนเบื่อหน่ายแล้ว ยังทำให้ความคิด และสติปัญญาของผู้เรียนจะอยู่ในขอบเขตที่จำกัด (สมิตร คุณานุกร. 2518 : 118)

การจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปใช้โครงสร้างกิจกรรมกับการให้รางวัลแบบแข่งขันเป็นส่วนใหญ่ (กรวรรณ กัญยาพงศ์. 2529 : 5) ระบบการศึกษามีลักษณะแข่งขันที่ไม่เอื้อต่อการทำงานกลุ่มหรือการร่วมมือกัน (สิปปนนท์ เกตุทัต. 2517 : 19) จึงทำให้โรงเรียนไม่สามารถฝึกนักเรียนให้พัฒนาตนเองและสังคม แต่ยังคงใช้วิธีการให้รางวัลจนนักเรียนมุ่งหวังรางวัลมากกว่าการทำงานให้สำเร็จตามแผนงาน นักเรียนมุ่งแข่งขันกันจนลืมการร่วมมือกันที่เหมาะสม และการปฏิบัติรักษากติกาการทำงาน เพราะเห็นแก่รางวัล และการชนะเป็นสำคัญ จึงมุ่งเอาเปรียบผู้อื่นมาก เสียสละไม่เป็น แพ้ไม่เป็น (โกวิท ประวาลพุกษ์. 2529 : 1 - 9) ลักษณะการแข่งขันของผู้เรียนดังกล่าวนี้เน้นแนวโน้มที่จะทำให้เด็กใช้การแข่งขันกัน เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์กันมากกว่าการแก้ปัญหาเพื่อสังคม แต่มุ่งมันที่จะเอาชนะ โดยใช้ความพยายามทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะอยู่ในกรอบกติกาหรือไม่ก็ตามย่อมมีผลในทางทำลายต่อส่วนรวม มากกว่าผลสำเร็จ (อภิชัย พันธเสน. 2530 : 28)

การเรียนการสอนโดยใช้วิธีบรรยาย และบรรยายภาศในท้องเรียนที่เต็มไปด้วยการแข่งขันนั้นส่งผลต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพ และการสร้างลักษณะนิสัยของคนรุ่นใหม่ให้คิดเพื่อตัวเอง ทำเพื่อตัวเอง ฝึกนิสัยเห็นแก่ตัว ชิงดีชิงเด่น มุ่งเรียนรู้แต่หนังสืออย่างเดียว เมื่อจบออกไปจึงไม่มีคุณภาพ สร้างปัญหาให้กับสังคม (ชัชวาลย์ ทองรอด. 2528 : 22) ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน เช่น ความประพฤติดิฉิของนักเรียน หรือเยาวชน ข้าราชการ ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และความสับสนุนววยต่าง ๆ ในสังคมมีสาเหตุมาจากบุคคลเหล่านี้ขาดคุณสมบัติพื้นฐาน 5 ประการ คือ ความรู้สึกรับผิดชอบ ความสม่ำเสมอ ความพยายามพึ่งตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความซื่อสัตย์เที่ยงตรง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2524 : 77)

จากค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการนี้ ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องการปลูกฝังให้มากขึ้นแก่
เยาวชนไทย ความสนใจในความรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในชีวิตของเรา
ผู้ใดมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดีแล้ว ผู้นั้นก็ย่อมเป็นที่
เชื่อถือ และสามารถทำงานที่สำคัญได้ และประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน (จุฬา บุรีภักดี.
2526) และการที่จะให้แต่ละบุคคลเกิดความรู้สึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมจะต้อง
มีการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก ถ้าหากได้รับการอบรมเลี้ยงดู ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมแล้ว บุคคล
เหล่านั้น ก็จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ (พรชัย รอดสมจิตร. 2527 : 2)

การจัดการศึกษาควรจัดในรูปแบบที่ช่วยให้เยาวชนไทยเกิดความรู้สึกในความรับผิดชอบ
ต่อตนเอง และต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเป็นธรรม สามารถทำงานกับผู้อื่นได้ เคารพให้
เกียรติ และเชื่อตรงต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ (ระพี สาคริก. 2527 : 42 -47)
ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ เกษม สิริสัมพันธ์ ในการประชุมสัมมนาหลักสูตรมัธยมศึกษา ปีพุทธศักราช
2530 ว่า "การศึกษาควรสร้างความรู้สึกทำงานร่วมกันและช่วยลบล้างเจตนารมณ์พร้อมกันด้วย"
(เกษม สิริสัมพันธ์. 2530 : 13) ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันควรให้
นักเรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อฝึกทักษะในการทำงานกลุ่ม (วิจิตร ลีนลิริ.
2521 : 5) การปรับปรุงแก้ไขสภาพการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยการนำแนวคิดเทคนิค
และวิธีการที่เหมาะสมเข้ามาช่วยให้การเรียนรู้มีความหมาย และเกิดความเข้าใจลักษณะความ
เป็นไปอันสำคัญของสังคม โดยการจัดประสบการณ์และคิดแปลงปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียนให้
เข้ากับสภาพชีวิตให้ดียิ่งกว่าเดิม ซึ่งเรียกการสอนนี้ว่า การสอนแบบบูรณาการ (สุมานัน
รุ่งเรืองธรรม. ม.ป.ป. : 32)

สำหรับหลักการสอนนี้ ลาร์ดิซาเบล (Lardizabal. 1970 : 142 - 148)
กล่าวถึง การสอนแบบบูรณาการต้องยึดหลักสำคัญที่ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน
ส่งเสริมความสามารถในการทำงาน และควบคุมอารมณ์ พัฒนาความรับผิดชอบ เสริมสร้าง
ประสบการณ์ ฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักการผสมผสาน เนื้อหาวิชาและกิจกรรมให้สัมพันธ์กัน และ
วิธีการจัดกิจกรรมของการบูรณาการยังเปิดโอกาสให้นักเรียนนำวิชาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกัน
ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อให้

สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียน จึงจำเป็นต้องพัฒนาวิธีการเรียนการสอนด้วยการนำเทคนิค และวิธีการต่าง ๆ มาใช้ ให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจที่ทักษะและค่านิยมที่ถูกต้อง การเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีกระบวนการต่อเนื่องที่ครู และนักเรียนจะ ปฏิบัติ และลงมือกระทำเพื่อจะหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน ฉะนั้น เนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ใน วิชาสังคมศึกษาจึงต้องสอนให้นักเรียนเรียนรู้ถึงกฎเกณฑ์ของสังคม และเน้นการฝึกปฏิบัติจริงจน เกิดทักษะ เพื่อเตรียมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนที่จะออกไปอยู่ในสังคมจริง ๆ ได้ (จันทร์จรัส คัตตสุทธิ์. 2528 : 30) และในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจึงควรเน้นลักษณะที่สำคัญ ในสังคมประชาธิปไตย คือ ทักษะกระบวนการ 9 ประการ ได้แก่ ตระหนักในปัญหาและความ จำเป็น คิดวิเคราะห์วิจารณ์ สร้างทางเลือกหลากหลาย ประเมินและเลือกทางใช้ปฏิบัติ กำหนดและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ ปฏิบัติตามแผนด้วยความซื่อสัตย์ ประเมินระหว่างปฏิบัติ ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ (สงบ ลักษณะ. 2533 : 7 - 10)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า การสอนสังคมศึกษาโดยวิธีการสอนแบบ บูรณาการจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคมของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับการสอนตามคู่มือครู

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียน โดยการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู
3. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียน โดยการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนที่เกิดจากการสอนแบบบูรณาการ กับการสอนตามคู่มือครู ซึ่งช่วยให้ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทาง ในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีขอบเขตของประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่จะศึกษาดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2536 จำนวน 12 ห้องเรียน รวม 480 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้วิธีจับสลากจำนวน 2 ห้องเรียน จากจำนวน 12 ห้องเรียน แล้วนำนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียน มาคละกัณแล้วจับสลากเพื่อเลือกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดย

2.1 กลุ่มทดลอง ได้รับการสอนแบบบูรณาการ

2.2 กลุ่มควบคุม ได้รับการสอนตามคู่มือครู

3. ระยะเวลา

ระยะเวลาในการทดลองทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมใช้เวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที รวมกลุ่มละ 16 คาบ

4. เนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง คือ เรื่อง ประเทศของเรา โดยแบ่งออกเป็น 2 หน่วย คือ หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์และหน่วยที่ 2 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นเนื้อหาจากแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ประเทศของเรา เล่ม 1 (ส 101)

5. ตัวแปรที่ศึกษา

5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ วิธีสอน 2 แบบ คือ

1. การสอนแบบบูรณาการ
2. การสอนตามคู่มือครู

5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
2. ความรับผิดชอบต่อตนเอง
3. ความรับผิดชอบต่อสังคม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การสอนที่เชื่อมโยงประสบการณ์ให้เกิดความสมดุลในการเรียนรู้ โดยเนื้อหาต่าง ๆ มาผสมผสานสัมพันธ์ ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ ประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อม สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิชาประวัติศาสตร์เป็นแกน และได้บูรณาการเนื้อหาที่ใช้ในการทดลองเข้าด้วยกัน เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียน โดยดำเนินการสอนตามขั้นตอนการสอนแบบบูรณาการของ ลาร์ดิซาเบล (Lardisabal. 1970 : 144 - 148) ดังนี้

1.1 ขั้นนำ เป็นขั้นที่ครูนำทางให้นักเรียนได้เห็น หรือรู้ปัญหา โดยวิธีการซักถาม และใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ รูปภาพ แผนที่ เทปเพลง สไลด์ เป็นต้น

1.2 ขั้นปฏิบัติการ เป็นขั้นที่นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อรับงานแต่ละด้าน แล้วพิจารณาคำมุ่งหมายในการศึกษา แต่ละกลุ่มต่างตกลงใจเลือกดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้รับ เช่น การค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล การอ่าน การรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ การสัมภาษณ์ เป็นต้น

1.3 **ขั้นกิจกรรมสรุป** เป็นขั้นที่นักเรียนเสนอผลการศึกษาค้นคว้าของกลุ่มครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปความสัมพันธ์ของรายวิชาที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

1.4 **ขั้นประเมินผล** เป็นการประเมินผลด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติของผู้เรียน โดยวิธีการนำผลการศึกษาของกลุ่มมาเสนอ เช่น การสาธิต การแสดงละคร บทบาทสมมติ และการจัดนิทรรศการ

2. **การสอนตามคู่มือครู** หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีลำดับขั้นในการสอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 **ขั้นสร้างความสนใจ** เป็นการทำให้นักเรียนเกิดความพร้อมเกิดความตั้งใจ จดจ่อที่จะเรียนด้วยการสนทนา ชักถาม หรือใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 **ขั้นแจ้งจุดประสงค์** เป็นการทำให้นักเรียนทราบเป้าหมายของการเรียนเรื่องอะไร และเมื่อเรียนไปแล้วจะสามารถนำไปใช้ทำอะไรได้บ้าง

ขั้นที่ 3 **ขั้นทบทวนความรู้เดิม** เป็นขั้นที่ครูใช้วิธีการสนทนาหรือชักถามเกี่ยวกับประสบการณ์พื้นฐานของนักเรียนที่เคยเรียนไปแล้ว ว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้เข้าใจก่อนที่จะสอนเรื่องใหม่ต่อไป

ขั้นที่ 4 **ขั้นเสนอบทเรียนใหม่** เป็นขั้นที่เริ่มกิจกรรมของบทเรียนใหม่ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน

ขั้นที่ 5 **ขั้นให้แนวในการเรียนรู้** เป็นขั้นที่ครูบอกแนวทางให้นักเรียน เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมการเรียนด้วยตนเอง เช่น แนะนำวิธีการทำกิจกรรมกลุ่ม แนะนำหนังสือประกอบการเรียน

ขั้นที่ 6 **ขั้นทำให้เกิดพฤติกรรม** เป็นการให้นักเรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเอง โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ครูตั้งไว้

ขั้นที่ 7 **ขั้นแจ้งผลการปฏิบัติการ** ให้นักเรียนรู้ผลการกระทำกิจกรรมทันทีเพื่อแก้ไขปรับปรุง

ขั้นที่ 8 ขั้นประเมินผลการปฏิบัติ โดยสังเกตจากการทดสอบย่อยการทำงานแบบฝึกหัด การรายงาน การอภิปราย การตอบคำถาม หรือการประเมินผลงานที่นักเรียนทำ ว่าได้รับ ผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในบทเรียนนั้น หรือไม่เพียงใด

ขั้นที่ 9 ขั้นส่งเสริมความแม่นยำ และการถ่ายโอนการเรียนรู้ โดยการสรุป ทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่แม่นยำขึ้น โดยครูอาจให้นักเรียน ทำงานแบบฝึกหัด หรือทดสอบหลังเรียน

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา ซึ่งวัดได้จากการตอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สังคมศึกษา (สมบูรณ์ ชิตพงศ์. 2523 : 49 -68) ประกอบด้วย

3.1 ความรู้ ความจำ หมายถึง ความสามารถระลึกได้ถึงเรื่องราว และ สิ่งต่าง ๆ ที่เคยรู้ และมีประสบการณ์มาแล้ว ในเรื่องของเนื้อหา วิธิตำเนินการ และ ความคิดรวบยอด

3.2 ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการจับใจความสำคัญของเรื่อง สามารถแปลความแล้วเปรียบเทียบ ขยาย หรือย่อ เอาแต่ใจความสำคัญ ออกมาได้

3.3 การนำไปใช้ หมายถึง เป็นการนำความรู้ ความเข้าใจในทฤษฎี หลักการข้อเท็จจริง ฯลฯ ไปใช้ในการแก้ปัญหาใหม่ ที่มีลักษณะเดียวกันหรือคล้ายกันได้

3.4 การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ หรือ เรื่องราวใด ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ซึ่งสามารถทราบว่สิ่งนั้น หรือเรื่องราวนั้น มีส่วนประกอบย่อยอะไรบ้าง มีความสำคัญอย่างไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ตลอดจนหลักการที่มีอยู่ร่วมกัน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่หรือภาระกิจที่ต้องกระทำให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งจะต้องอาศัยความพยายามและความมานะบากบั่น ยอม รับผิดชอบ การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา.

2529 : 1) โดยพิจารณาจากคะแนนในการทำงานแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบ

ทดสอบความรับผิดชอบต่อสังคมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยปรับปรุงจากแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อ
 นินา วิจิตรศิริ (2525 : 109 - 115)

4. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การที่นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จตามที่ตั้งหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน เข้าห้องเรียนและส่งงานตรงตามเวลาที่ได้รับมอบหมาย เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้าซักถามอาจารย์ให้เข้าใจ เมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าทำผิดแล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเอง เสมอ มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน

5. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อน ครอบครัว ชุมชนและสังคม ได้แก่

5.1 สนใจในบทเรียน เคารพเชื่อฟังครู อาจารย์ ปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎข้อบังคับของโรงเรียน ช่วยรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียน ช่วยเหลืองานโรงเรียน รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

5.2 ช่วยตักเตือนและแนะนำเมื่อเห็นเพื่อนทำผิด ช่วยเหลือเพื่อนตามความถูกต้องและเหมาะสม

5.3 เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ปกครอง ช่วยเหลือภารกิจตามควรแก่โอกาส

5.4 ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รักษาสมบัติของส่วนรวม ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็นหัวข้อดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสังคมศึกษา
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือครู สังคมศึกษา ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ
 - 5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการ

1. ประวัติความเป็นมา

แนวความคิดเรื่องการบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความเห็นของนักปรัชญาชาวอังกฤษ จอห์น ล็อก (John Locke) ที่ว่าเด็กจะไม่มีเวลาและกำลังที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด ฉะนั้นเด็กจึงต้องสนใจแต่เฉพาะสิ่งที่จำเป็นที่สุด และที่เขาจะใช้บ่อยที่สุด ในชีวิต ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาชาวสหรัฐอเมริกาเห็นความเห็นในเรื่องนี้ว่าการให้การศึกษาแก่เด็กนั้น ควรจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อการอยู่รอดของชีวิตคน กิจกรรมใหญ่ ๆ การแสวงหาปัจจัยแห่งการดำรงชีพอันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม กิจกรรมเหล่านี้ เป็นกิจกรรมขั้นมูลฐานของมนุษย์ จึงย่อมจะทำให้เด็กเกิดความต้องการ ที่ผู้เรียนรู้เห็นเอง รู้สึกเอง ฉะนั้น เด็กย่อมจะเกิดความสนใจขึ้นโดยธรรมชาติ ความคิดเห็นของจอห์น ดิวอี้ มีอิทธิพลและพัฒนาการเป็นหลักบูรณาการ (สุนทร สุนันท์ชัย. 2514 : 77 - 78) หลังจากนั้น แนวคิดเรื่องการบูรณาการได้มีวิวัฒนาการ ดังนี้

ปี พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) ในประเทศสหรัฐอเมริกา นักการศึกษาและครูได้เริ่มคิดเรื่องบูรณาการแล้วก็เริ่มทดลองทำการศึกษากัน (รวมทั้งทดลองเรื่องบูรณาการ) เป็นเวลา 8 ปี เรียกการทดลองการศึกษาครั้งใหญ่นี้ว่าผลการทดลอง 8 ปี เรียกการทดสอบการศึกษาครั้งใหญ่นี้ว่าผลการทดลอง 8 ปี (The 8 Years Study)

ปี พ.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940) ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการทดลอง 8 ปีนี้มาใช้กันโดยแพร่หลายในโรงเรียนทั่ว ๆ ไป และเรียกการศึกษาในยุคนั้นว่า "การศึกษาแผนใหม่" (Progressive Education) มีการนำเอาความรู้เรื่องบูรณาการไปใช้กันแพร่หลาย

สำหรับประเทศไทยได้มีการเรียนการสอนเรื่องการศึกษาแผนใหม่ และเรื่องบูรณาการเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2496 ที่ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ต่อมาสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เผยแพร่ความรู้ เรื่องนี้ออกไปอย่างกว้างขวาง ความรู้และหลักบูรณาการได้ใช้อย่างเต็มรูปในหลักสูตร ปี พ.ศ. 2521 หลังจากทดลองมาหลายปี (สันต์ ธรรมบำรุง. 2522 : 89)

2. ความหมายของบูรณาการ

คำว่า "บูรณาการ" (Integration) ได้มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ กันดังนี้ คือ ฮอปกินส์ (Hopkins. 1937 : 21 - 22) กล่าวถึง บูรณาการในแง่การสอนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการสอนที่ผสมผสานเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าเป็นหน่วยการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการศึกษากันว่า เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหา ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

ดักลาส (สันต์ ธรรมบำรุง. 2522 : 91; อ้างอิงมาจาก Douglass. n.d.) กล่าวว่า บูรณาการ ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในภาวะจิตของแต่ละบุคคลเป็นกระบวนการที่สร้างความสัมพันธ์ ระหว่างข้อเท็จจริง หลักการ และการสอนพฤติกรรมในการสร้างหน่วยการสอน แต่การที่จะกล่าวว่ามีบูรณาการเกิดขึ้น หรือไม่ขึ้นอยู่กับปฏิกริยาย้อนกลับอันเนื่องมาจากการใช้สมองแต่ละบุคคลนั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง บูรณาการเป็นการรวมหรือสร้างขึ้นเพื่อพัฒนาเด็กทั้งปวง

กูด (Good. 1973 : 308) กล่าวว่า บูรณาการ คือ ความสอดคล้องกันของการเรียนรู้ในด้านองค์ประกอบทางจิตพิสัย (Affective Domain) และพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของแต่ละบุคคล และกลุ่ม และบางทีก็เรียกว่าการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษยชาติ (Humanistic Education) หรือการศึกษาที่สมบูรณ (Confluent Education)

เสริมศรี ไชยศรี และคนอื่น ๆ (2526 : 9) ได้กล่าวว่า บูรณาการ คือ ลักษณะของการผสมผสานประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเป็นการผสมผสานเนื้อหาจากวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ในสาขาเดียวกัน หรือเป็นการผสมผสานเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ต่างสาขากันก็ได้

บันลือ พุกษะวัน (2527 : 1 - 2) ได้กล่าวว่า บูรณาการมีความหมายอยู่ 2 นัย คือ

นัยแรก บูรณาการเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางของการจัดการเรียนการสอนคือ มุ่งหมายปลายทางของการจัดการเรียนการสอนคือมุ่งให้ผู้เรียน มีพัฒนาการทุก ๆ ด้าน

นัยที่สอง บูรณาการ คือการจัดเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้ผสมผสานผูกพันกัน

ผกา สัตยธรรม (2523 : 45) กล่าวว่า บูรณาการ คือ กระบวนการที่ทำให้บุคคลมีชีวิตอย่างสมบูรณ์ หรือ มีชีวิตที่สมดุลในทุก ๆ ด้าน เป็นลักษณะของการสอน ที่จะช่วยให้บุคคลเป็นผู้รอบรู้ สามารถคิดได้อย่างกว้างขวางในหลายด้าน และนำความรู้ที่ได้รับไปแก้ปัญหาความทุกข์ยาก ให้ลดน้อยลง หรือหมดไป ทำให้เกิดความสมดุลในชีวิตในการเรียนการสอน เป็นการนำเอาวิชาต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกัน เพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน โดยใช้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนหลัก แล้วขยายกว้างขวางออกไป เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดความสมบูรณ์ในตัวของเขาเอง

กาญจนา คุณารักษ์ (2522 : 19) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึงกระบวนการ หรือการปฏิบัติ เกี่ยวกับการเรียนรู้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางจิตพิสัย และพุทธิพิสัย หรือกระบวนการ หรือการปฏิบัติในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเพื่อให้ชีวิตมีความสมดุลนั่นเอง

สาโรช บัวศรี (2521 : 3 - 12) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง ความสมบูรณ์ คือ ปราศจากความกังวล ปราศจากความทรมานใจและทรมานกาย ปราศจากปัญหาที่ร้ายแรงจน

จนแก้ไขไม่ไหว บุรณาการ กับสมดุล (Equilibrium) มีความหมายเหมือนกัน การมีสมดุล หรือการมีความสมบูรณ์ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น และพึงประสงค์ยิ่งในชีวิตของมนุษย์ทุกคน ด้านการเรียน การสอน วิธีสอนที่จะช่วยฝึกให้นักเรียนได้ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น จะช่วยก่อให้เกิดบุรณาการขึ้น เมื่อเด็กรู้วิธีแก้ปัญหา เขาจะนำติดตัวไปใช้

สุมิตร คุณานุกร (2518 : 42) กล่าวว่า บุรณาการ หมายถึงการทำให้สมบูรณ์ และการทำให้เต็ม หน่วยบุรณาการจึงหมายถึง หน่วยความรู้ที่เต็มสมบูรณ์ เต็มสมบูรณ์ หมายถึง ความรู้เหล่านั้นได้ถูกรวบรวมมาประมวลมารวมกันไว้ ภายในหน่วยเดียวกัน และความรู้เหล่านั้น จะช่วยให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดหมายของหน่วย ถ้าเป็นหน่วยที่ยึดค่านิยม เป็นแกน ผู้เรียนก็จะมี ค่านิยมนั้น ถ้าเป็นหน่วยที่ยึดกิจกรรมเป็นแกน ผู้เรียนก็จะสามารถประกอบกิจกรรมนั้นได้ หน่วยบุรณาการ ยังช่วยสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของการใช้ ความรู้ในชีวิตอีกด้วย

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า บุรณาการ หมายถึง การผสมผสานเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน โดยมีวิชาแกน และวิชาที่มาเสริม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และกว้างไกลจนมีประสบการณ์สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อ ประยุกต์ในชีวิตจริง

3. ลักษณะการบูรณาการในหลักสูตร

เสรีศรี ไชยศรี (2526 : 55) ได้แบ่งลักษณะของการบูรณาการออกเป็น

2 ประเภท คือ

3.1 บุรณาการเนื้อหาวิชา คือ การผสมผสานเนื้อหาวิชาลักษณะของการ หลอมรวมแบบแกน หรือแบบสหวิทยาการจะเป็นหน่วยก็ได้ หรือจะเป็นโปรแกรมก็ได้ นอกจากนี้ อาจจะเป็นการผสมผสานของเนื้อหาวิชา ในแง่ของทฤษฎีกับการปฏิบัติหรือเนื้อหาวิชาที่สอนกับ ชีวิตจริง ในการจัดบูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา เสรีศรี ไชยศรีและคนอื่น ๆ (เสรีศรี ไชยศรี และคนอื่น ๆ. 2526 : 15) ได้เสนอวิธีการจัดบูรณาการเชิงเนื้อหาออกเป็น 2 วิธี คือ

3.1.1 บุรณาการส่วนทั้งหมด (Total - Integration) คือการรวม เนื้อหาประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องการจะให้เด็กเรียนรู้หลักสูตร หรือโปรแกรมจัดกิจกรรมการ

เรียนการสอน ที่ยึดปัญหาหรือแนวเรื่อง (Theme) เป็นแกนซึ่งปัญหาหรือแนวเรื่องนี้จะเป็นตัวชี้ไปถึงความรู้ที่มาจากวิชาต่าง ๆ ในโปรแกรมซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและปัญหาสังคมทั้งหมด

3.1.2 บูรณาการเป็นบางส่วน (Partial - Integration)

เป็นการรวมประสบการณ์ของบางสาขาวิชาเข้าด้วยกัน อาจจะเป็นลักษณะของหมวดวิชา หรือกลุ่มวิชาซึ่งภายในสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ดังนั้น การจัดบูรณาการเป็นบางส่วนอาจจะจัดได้ทั้งภายในสาขาวิชาและระหว่างสาขาวิชาหรือจัดเป็นบูรณาการแบบโครงการ ซึ่งการจัดแบบโครงการนี้แต่ละรายวิชาก็จะเป็นรายวิชาเช่นปกติ แต่จะจัดประสบการณ์ให้เป็นบูรณาการในรูปของโครงการ อาจจะเป็นโครงการสำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

3.2 บูรณาการเชิงวิธีการ คือ การผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ โดยใช้สื่อประสม และใช้วิธีการประสมให้มากที่สุด

4. ลักษณะการสอนแบบบูรณาการ

ลาร์ดซาเบล (Lardizabal. 1970 : 142 - 143) ได้กล่าวถึงการสอนแบบบูรณาการ ต้องยึดหลักการสำคัญที่ว่า แกนกลางของประสบการณ์อยู่ที่ความต้องการของผู้เรียน และประสบการณ์ในการเรียนรู้จัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ (Unit)

4.1 หน่วยการเรียนรู้ อาจแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท

4.1.1 หน่วยเนื้อหาวิชา (Subject - Matter Unit) เป็นการเน้นเนื้อหาในตำรา หรือหัวข้อเรื่องต่าง ๆ หลักการหรือสิ่งแวดล้อม เช่น เรื่อง น้ำ อากาศ เป็นต้น

4.1.2 หน่วยความสนใจ (Center of Interest Unit) จัดเป็นหน่วยขึ้นโดยมีพื้นฐานที่ความสนใจและความต้องการหรือจุดประสงค์เด่น ๆ ของผู้เรียน

4.1.3 หน่วยสร้างเสริมประสบการณ์ (Integrative Experience Unit) เป็นการรวบรวมประสบการณ์ มีจุดเน้นอยู่ที่ผลการเรียนรู้และสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปรับตัวของผู้เรียน

หน่วยดังกล่าวข้างต้น หมายถึง กลุ่มกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จัดไว้ เพื่อสนองจุดมุ่งหมาย หรือสำหรับแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง การเรียนเริ่มจากจุดสนใจใหญ่แล้ว แยกย่อยไปสู่กิจกรรมในแง่มุมต่าง ๆ จนกระทั่งผู้เรียนสามารถตอบสนองสถานการณ์ที่กำหนดไว้ได้

บันลือ พุกกะวัน (2524 : 141) ได้กล่าวถึง การสอนแบบบูรณาการว่า

1. เป็นการสอนโดยใช้หน่วย หรือแกนวิชา
2. ต้องคำนึงถึงธรรมชาติผู้เรียน
3. เลือกเนื้อหา กิจกรรมให้สอดคล้องกับฤดูกาล
4. เลือกเนื้อหา และกิจกรรมของกลุ่มวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์สอดคล้องกันมา

ทำการผสมผสาน

5. ลำดับความยากง่ายให้เป็นไปตามขั้นตอน
6. กำหนดเวลาที่จะใช้ในการสอนแต่ละหน่วยไว้ให้เพียงพอ

สมิตร คุณานุกร (2518 : 41) กล่าวว่า การสอนแบบบูรณาการเป็นการ สัมพันธ์ความรู้ ซึ่งแยกออกเป็นวิธีย่อยได้ 4 วิธี คือ

1. นำเอาความรู้อื่นที่ใกล้เคียงกับเรื่องที่กำลังสอนมาสัมพันธ์กัน
2. นำเอาความรู้เกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวเนื่อง กับเรื่อง

ที่กำลังสอนมาสัมพันธ์กัน

3. ปฏิบัติงานที่ให้ได้กระทำให้มีลักษณะ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ในสังคม
4. พยายามนำสิ่งที่ เป็นแกน เข้าไปผนวกกับสิ่งที่กำลังสอนทุกครั้งที่มีโอกาสจะ

สอดคล้องกับแกนดังกล่าวนี้อาจเป็นความคิดรวบยอด ทักษะ และค่านิยม

5. ระดับขั้นของบูรณาการ

สมพงษ์ พลະสุริย์ (2521 : 20 - 21) ได้จัดแบ่งระดับขั้นของบูรณาการไว้

5 ระดับ คือ

5.1 ระดับวิชา คือ การเอาเรื่องราวหรือความรู้ต่าง ๆ มารวมกัน ทำให้เกิด ความสมบูรณ์เป็นรายวิชา เช่น คณิตศาสตร์เป็นการบูรณาการที่เกิดขึ้นจากเลขคณิต พีชคณิต เรขาคณิต สถิติ ตรรกศาสตร์ เป็นต้น

5.2 ระดับกลุ่มประสบการณ์ดังเช่นที่ปรากฏในหลักสูตร ประถมศึกษา 2521 เอามวลประสบการณ์มาบูรณาการเข้าเป็น 4 กลุ่ม โดยเอาตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละกลุ่มก็ มุ่งหวังสร้างคุณลักษณะต่าง ๆ แก่ผู้เรียน

5.3 ระดับแผนการสอน และสื่อการเรียน กล่าวคือ แต่ละแผนแต่ละบท ประกอบด้วย จุดประสงค์ ความคิดรวบยอด และเนื้อหาจากกลุ่มต่าง ๆ วิธีการเรียนก็คือ ยึดเอาเด็กหรือตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แล้วจัดลำดับกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็กทำ เพื่อให้เกิด การเรียนรู้ และการเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นเรื่อง ๆ เช่น แผนการสอนเรื่องบ้านที่น่าอยู่ จะมี ทั้งส่วนที่เป็นความรู้ ทัศนคติ การฝึกนิสัยและการทำงาน อยู่ในแผนเดียวกันด้วยสัดส่วนที่ พอเหมาะพอดี

5.4 ระดับการสอน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ คล้ายคลึงกับ ชีวิตจริง กล่าวคือ ประกอบด้วยกิจกรรมที่ทำให้รู้ ทำให้จำ ทำให้ปฏิบัติได้ ทำให้คิดเป็น ทำให้มี นิสัยดีในสัดส่วนที่พอเหมาะพอดี เช่นการเรียนเรื่องเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ต้องให้รู้จักชนิดของ เสื้อผ้า ประโยชน์ของเสื้อผ้า รู้ว่าโอกาสใด ฤดูใดควรแต่งตัวอย่างไร รู้วิธีซักเสื้อผ้า และให้ ซักเสื้อผ้าเป็น ให้รู้วิธีปะชุน และปะชุนเสื้อผ้าได้ ให้แต่งตัวสะอาด และเรียบร้อย กิจกรรม มีทั้งอ่านหนังสือ ฟังคำอธิบาย การสาธิต การศึกษาค้นคว้า และปฏิบัติจริง

5.5 ระดับการนำไปใช้ เมื่อเรียนจบแล้วเอาประสบการณ์ต่าง ๆ ไปใช้ใน ชีวิตจริง เพื่อให้ชีวิตบูรณาการมีความสุขความสบายตามอัธยาศัย เช่น การจะจับปลาได้ต้อง นำความรู้ และประสบการณ์หลาย ๆ อย่างมารวมกัน จึงจะจับปลาได้

6. จุดมุ่งหมายของการสอนบูรณาการ

ลาร์ดิซาเบล (Lardizabal, 1970 : 142) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายใน การสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

- 6.1 เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เด็กรู้สึกปลอดภัย มีความพึงพอใจ มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและยอมรับผู้อื่น
- 6.2 ส่งเสริมการเรียนรู้ ที่จะทำงานร่วมกัน ระหว่างครูกับนักเรียน
- 6.3 ช่วยพัฒนาค่านิยม บรรยาภาศในชั้นเรียนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาจริยธรรม มาตรฐานการทำงาน มาตรฐานของกลุ่ม ความซื่อสัตย์ในการทำงาน และความซื่อสัตย์
- 6.4 ช่วยพัฒนาวินัยในตนเอง โดยส่งเสริมความสามารถในการทำงาน และการควบคุมอารมณ์ของผู้เรียน
- 6.5 ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการแสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรี การละคร ฯลฯ เช่นเดียวกันกับทางด้านสังคม วิทยาศาสตร์ และวรรณคดี
- 6.6 เพื่อให้เด็กเรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมในสังคม เต็มใจที่จะทำงานร่วมกับกลุ่ม และเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม
- 6.7 ช่วยวัดผลการเรียนรู้ โดยการแนะนำวิธีตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนทั้งรายบุคคลและกลุ่ม

7. ขั้นตอนในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดบูรณาการ

ลาร์ดิซาเบล (Lardizabal. 1970 : 148) ได้เสนอขั้นตอนในการสอนแบบบูรณาการดังนี้

7.1 ขั้นนำ (Initiating the Unit) เป็นขั้นที่ครูเร้าความสนใจ หรือนำทางให้ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาที่ผู้เรียนประสบอยู่ ครูอาจมีวิธีเริ่มหน่วยได้หลายวิธี เช่น การจัดสภาพห้องเรียนให้เร้าความสนใจใคร่รู้ ใช้โอกาสพิเศษและเหตุการณ์สำคัญเป็นการเริ่มหน่วย การศึกษานอกสถานที่ การเยี่ยมชมสถานที่ศึกษา ปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว หรือโรงเรียน อาจนำมาใช้เป็น การเริ่มต้นหน่วย การใช้สื่อต่าง ๆ ภาพยนตร์ สไลด์ เทปบันทึกเสียง เทปโทรทัศน์ การเล่าเรื่อง บทความ หรือบทประพันธ์ นำมาใช้เริ่มต้นหน่วยได้ หน่วยการเรียนรู้ อาจเริ่มมาจากข้อเสนอแนะบางด้านของโรงเรียน หรือท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การกระทำ ครูอาจตั้งคำถามว่าเราจะแก้ปัญหานี้อย่างไร จะต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง และอะไรเป็นปัญหาย่อยที่เราต้องแก้ไขก่อนปัญหาใหญ่

7.2 **ขั้นปฏิบัติการ (Point of Experience)** เป็นขั้นที่ผู้เรียนวางแผน พิจารณาตั้งจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหา และตกลงใจเลือกดำเนินการหรือเก็บรวบรวมข้อมูล ครูช่วยให้คำแนะนำ การทำกิจกรรม มีการแบ่งกลุ่มและหน้าที่ในขั้นนี้ต้องอาศัยทักษะความสามารถของครูที่จะแนะนำกิจกรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนตามความถนัดมากที่สุด กิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล การอ่าน การรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ การทัศนศึกษา การเขียน และแปลความด้วยภาพ สถิติ การสัมภาษณ์ เป็นต้น

7.3 **ขั้นกิจกรรมสรุป (Culminating Activities)** ในขั้นนี้ครูเน้นที่ การบูรณาการ (Integration) ของหน่วย ผู้เรียนสรุปกิจกรรม โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำในขณะที่ทำกิจกรรมแบบหน่วย ผู้เรียนต่างแบ่งงานกันทำคนละด้าน ดังนั้น การผสมผสานงานทุกด้านเข้าด้วยกันเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้เรียนควรได้รับคำแนะนำให้สังเกตค้นหาว่ากิจกรรมของตนสามารถตอบปัญหาในกลุ่มใหญ่ได้อย่างไร และในการเสนอผลงานของตนให้เพื่อน ๆ ที่ไม่ได้ทำกิจกรรมส่วนนั้นได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง จะใช้การสื่อความหมายอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ วิธีการที่กลุ่มแลกเปลี่ยน หรือรายงานการค้นคว้าของตนเป็นโอกาสของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ผูกการ แสดงออกในทางสร้างสรรค์ (Creative Expression) การที่ผู้เรียนโยงความสัมพันธ์ ของกิจกรรมย่อยเข้าด้วยกันเป็นงานของ กลุ่มใหญ่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหา ผูกทักษะ ความสามารถ และพัฒนาเจตคติในการเสนอผลงาน ผู้เรียนกระทำได้หลายวิธี เช่น จัดแสดง นิทรรศการภาพ การสาธิต การทดลอง การแสดงละคร การรายงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผลงานเหล่านี้จะต้องมีการอภิปรายกลุ่มติดตามมา

7.4 **ขั้นประเมินผล (Evaluation)** การประเมินผลถือเป็นกระบวนการ ต่อเนื่องในทุกระยะของการเรียนการสอน ไม่ได้หมายถึงการวัดผลขั้นสุดท้ายเท่านั้น การประเมินผลอาจแบ่งออกเป็น วัดความรู้ ความเข้าใจด้านวิชาการ ประเมินความสามารถใน การทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม และความสามารถระหว่างกลุ่ม ผู้เรียนจะต้องได้รับการกระตุ้นให้ ตระหนักว่าการประเมินผลของกลุ่ม เป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งกว่าครูเป็นผู้ประเมิน เพราะในขณะที่ ผู้เรียนต้องประเมินผลการทำงานของตน จะช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจะเป็นการตรวจสอบ และเป็นแนวทางปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมของตนและกลุ่มได้

สมิตร คุณานุกร (2521 : 118 - 120) ได้เสนอการดำเนินกิจกรรม การเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์ ที่นำไปใช้ให้บังเกิดประโยชน์ต่อชีวิตและ สังคมนั้น ควรปฏิบัติตามหลักการดังต่อไปนี้

1. จัดกิจกรรมที่สร้างความสนใจของผู้เรียน เรามักจะเรียกกิจกรรมนี้ว่า กิจกรรมขั้นนำ ครูอาจจัดโดยวิธี

1.1 นำสนทนาเกี่ยวกับปัญหา หรือข้อสงสัยต่าง ๆ ที่นักเรียนมี เป็นการ โยงให้เรื่องที่จะสอนมีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้น

1.2 ใช้ข่าว หรือเหตุการณ์ประจำวันที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเรียน โดยตัดข่าว และภาพจากหนังสือพิมพ์ เปิดแถบบันทึกเสียงที่อัดรายการข่าวจากวิทยุ แล้วให้ นักเรียนแสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์ข่าวนั้น การใช้ข่าวสร้างความสนใจนี้ นำไปสู่การ ผูกทักษะทางสังคมศึกษาได้

1.3 ใช้ภาพ แผนภาพ หรือการจัดแสดงภาพบนป้ายนิเทศให้นักเรียนดู แล้วอธิบายประกอบภาพนั้น เช่น ภาพที่เกี่ยวกับการทํามาหากิน งานอาชีพต่าง ๆ ภาพโบราณสถาน สถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญ แผนผังการจัดบ้านให้น่าอยู่ ภาพเปรียบเทียบคนที่คิด ยาเสพติดกับภาพผู้มีพลานามัยสมบูรณ์

1.4 ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ของตน เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ครู กำหนดให้แล้วมีการอภิปรายซักถาม

1.5 มีการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อให้ทายข้อความ หรือเรื่องราวที่จะ เรียนต่อไป

1.6 จัดนิทรรศการ ด้วยภาพเอกสาร หนังสืออ่านประกอบ วัสดุจำลองของจริง เพื่อนำเข้าสู่เรื่องที่จะเรียนต่อไป

2. จัดกิจกรรมที่เน้นการคิด เสาะแสวงหาคำตอบด้วยการค้นคว้าทดลอง มากกว่าการสอนให้ท่องจำ และทำกิจกรรมถาม - ตอบแต่เพียงอย่างเดียว เนื้อหา และความ คิดรวบยอดที่จัดไว้ในหน่วยต่าง ๆ ครูสามารถนำมาตั้งเป็นปัญหา จัดประเด็นปัญหา เพื่อนำไปสู่การเรียนแบบสืบสอบได้เป็นอย่างดี ปัญหาที่ครูตั้งขึ้น ย่อมเกี่ยวข้องกับ

ชีวิตของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนได้พบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ครูสนับสนุนให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์ของชีวิต มาแลกเปลี่ยนกัน นักเรียนได้คิด พูด ฟัง เขียน อ่าน เป็นการแสดงออก นักเรียนได้ค้นคว้าทดลองจากอุปกรณ์ที่ครูจัดสรรมาให้ นักเรียนได้ฝึกตั้งสมมุติฐาน โดยอาศัยการเชื่อมโยง จากความคิดรวบยอด ได้ค้นแก้ปัญหาที่ตั้งไว้ และได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชั้นต่าง ๆ เช่น ใค้อภิปราย ถกเถียงปัญหา ได้ร่วมกันทำงาน อ่านและเขียนรายงาน ได้ร่วมกันจัดนิทรรศการ ทำแผนภูมิ สมุดภาพ เหล่านี้ ล้วนเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงไปสู่ประสบการณ์ชีวิตทั้งสิ้น

3. จัดกิจกรรมโดยใช้สื่อการสอนเข้าช่วย แทนที่จะใช้หนังสือแบบเรียนแต่เพียงเล่มเดียว บ่อยครั้งที่เดียวที่อุปกรณ์การสอน มีส่วนช่วยให้เกิดกิจกรรมที่น่าสนใจขึ้น ครูอาจใช้ข่าวหรือภาพจากหนังสือพิมพ์รายวัน และรายสัปดาห์ มาเป็นเครื่องเร้าความสนใจ และนำเข้าสู่การตั้งปัญหาต่าง ๆ ของบทเรียนได้ การใช้ของจริง วัสดุจำลอง และเครื่องมือต่าง ๆ ประกอบจะทำให้สามารถจัดกิจกรรมได้หลายประเภท ช่วยให้ให้นักเรียนได้ฝึกฝน ทดลองทำด้วยตนเอง การใช้แผนที่ แผนภูมิ กราฟ และสถิติต่าง ๆ ช่วยฝึกทักษะทางสังคมศึกษา เป็นอย่างดี ภาพยนตร์ สไลด์ ช่วยสร้างแนวคิดที่สำคัญ และช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของชีวิต และสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่ง หนังสืออ่านประกอบ และเอกสารเสริมประสบการณ์ จะช่วยขยายขอบเขตของความสนใจของผู้เรียนได้เพิ่มขึ้น ดังนั้น การจัดกิจกรรมของครูจึงควรคำนึงถึงการใช้สื่อการสอนให้มาก ขอย่าเป็นครูที่สอนด้วยมือเปล่า อย่างน้อยใช้เพลง หรือนิทานประกอบก็จะช่วยให้นักเรียนเรียนได้สนุกและมีความหมาย

4. จัดกิจกรรมที่เลียนแบบสถานการณ์ ในชีวิตจริง มีเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตหลายตอนในทุกหน่วยที่สามารถ จะนำมาจัดสถานการณ์จำลอง หรือจัดการแสดงบทบาทสมมุติได้ เช่น เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย อาชีพต่าง ๆ ในชุมชนชนบทเพื่อเพื่อนบ้าน ผู้มีประโยชน์ต่อชุมชน โรงเรียนของเรา บ้านเมืองที่เราอยู่ ภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อาจทำในแบบของการแสดง การแสดงบทบาทสมมุติ และ การจัดเกมสถานการณ์จำลอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการย่วยให้เรียนอย่างเต็มที่ สร้างความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน และเรียนได้อย่างสนุกสนาน

5. จัดกิจกรรมที่มีการวัดผลทุกขั้นตอน และนักเรียนได้มีโอกาสนประเมินผลตนเอง การสอนที่เน้นแต่เนื้อหา มักจะมีการวัดผลในตอนท้าย เพื่อวัดดูว่านักเรียนสามารถจดจำเนื้อหาทั้งหมดได้เพียงใด แต่การจัดกิจกรรมที่ได้ผลจะไม่รบกวนบทเรียน หากมีการวัดผลทุกขั้นตอนที่จัดกิจกรรมหลัก เช่น ถ้าจัดกิจกรรมการอ่าน ก็จะต้องมีการจับใจความ จัดกิจกรรมคั่นคว่ำ ก็ต้องมี การรายงานมีการจับสลากปัญหา มีการทบทวนทักษะต่าง ๆ ใช้แบบฝึกหัด และแบบสอบ มีการแบ่ง กลุ่มทำกิจกรรม และวัดผลงานซึ่งกันและกัน เป็นต้น การวัดผลจะไม่วัดแต่ความรู้ความเข้าใจ เท่านั้น หากวัดรวมไปถึงความสามารถที่จะปฏิบัติได้ และทัศนคติของผู้เรียนอีกด้วย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนตามที่ ลาร์ดิซาเบล เสนอไว้มาดำเนินการทดลองการสอนแบบบูรณาการ

8. การจัดเนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

ลาร์ดิซาเบล (Lardizabal. 1970 : 142 - 144) กล่าวว่า การสอนแบบบูรณาการ ต้องยึดหลักสำคัญที่ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน ประสพการณ์ในการเรียนรู้ควรเป็น "หน่วย" (Unit) ที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ครูผู้สอนต้องใช้เทคนิคในการผสมผสานเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กัน ภายในขอบข่ายของเรื่องที่ศึกษา ลักษณะทั่วไปของหน่วยการเรียนรู้มีดังนี้

8.1 มุ่งเน้นปัญหา ปัญหานั้นควรมีความสำคัญพอที่จะศึกษาและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ หลายแง่หลายมุม คำตอบของปัญหาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจุบันกับอนาคต หรือผลกระทบของปัจจัยทางภูมิศาสตร์มีต่อวัฒนธรรมหรือ วัฒนธรรมมีต่อการเมือง เป็นต้น

8.2 เหมาะสมกับระดับผู้เรียน อุปกรณ์ หรือสื่อการเรียนต้องไม่ยากเกินไปกว่าที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ การจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน แล้วท้าทายความสามารถไม่ง่ายจนเกินไป

8.3 ส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เน้นในทุก ๆ ด้าน ด้านของความเจริญงอกงาม และลำดับขั้นของประสบการณ์ เช่น กิจกรรมด้านการอ่าน การสังเกต การพูด การฟัง การวาดและการเขียน กิจกรรมทักษะด้านต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องใช้ความสามารถทางสมองในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา ฯลฯ

8.4 เป็นการวางแผนงานร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกปัญหา แหล่งค้นคว้า วัสดุอุปกรณ์ วางแผนกิจกรรมและประเมินผลให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่ต้องการ

8.5 การวางแผนหน่วยการเรียนรู้ต้องระลึกเสมอว่า ท้าย่างไรจึงจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

นันทนวล ทศวัฒน์ (2522 : 173) ได้กล่าวถึงลักษณะของหน่วยการเรียนรู้การสอน ดังนี้

กลุ่มหัวข้อย่อยที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน นำมาจัดลำดับก่อนหลังเสียใหม่ภายในหัวข้อใหญ่ที่เรียกว่า "หน่วย" และใช้เวลาต่อเนื่องกัน อาจเป็น 2 สัปดาห์ หรือ 3 - 4 สัปดาห์ก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่เนื้อหาของบทเรียนนั้น

หน่วยแต่ละหน่วยมีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง คือ ประกอบด้วยความมุ่งหมาย ปัญหา กิจกรรม การวัดผลและประเมินผล เบ็ดเสร็จอยู่ในหน่วยการเรียนนั้น

หน่วยแต่ละหน่วยสามารถสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้

หน่วยการเรียนการสอนสามารถใช้เทคนิควิธีสอนหลายวิธีที่เหมาะสม เพื่อให้ นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจมากที่สุด

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า หน่วยการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ คือ

1. มีลักษณะเป็นหน่วย ซึ่งจะมีแกนของหน่วย อาจจะเป็นแกนที่เป็นหัวเรื่องแกนที่เป็นปัญหา แกนที่เป็นความคิดรวบยอด ฯลฯ
2. มีลักษณะการผสมผสานเนื้อหาวิชาต่าง ๆ และวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลายวิธี
3. มีสื่อหลายประเภท เช่น สไลด์ วัสดุทัศน รูปภาพ แผนภูมิ เป็นต้น

9. บทบาทของครูในการสอนแบบบูรณาการ

9.1 จะต้องศึกษาหาความรู้ให้มากขึ้น ศึกษาสิ่งใหม่ ๆ ให้กว้างขวางทั้งทางตรงและทางอ้อม

9.2 มีความรอบรู้ และแม่นยำในความรู้ที่จะนำมาบูรณาการผสมผสานสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

9.3 มีความคิดกว้าง ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นหลาย ๆ ด้าน

9.4 เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในทางที่ถูกต้อง ควร เพื่อให้นักเรียนมีความตั้งใจ มีทัศนคติที่ดี ต้องการเรียนในบทเรียน

9.5 ติดตามผลงาน และประเมินการทำกิจกรรมของนักเรียน

10. กิจกรรมของนักเรียนในการสอนแบบบูรณาการ

ลาร์ดิซาเบล (Lardizabal. 1970 : 148) กล่าวถึงหลักในการจัดกิจกรรมของการสอนแบบบูรณาการ ว่าควรคำนึงกิจกรรมของกระบวนการกลุ่มมาใช้ดังนี้

10.1 การแบ่งกลุ่ม ในการแบ่งกลุ่มจะต้องให้นักเรียนได้เข้ากลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่ตนมีความถนัด และมีความสนใจ ครูจะต้องช่วยเหลือในการจัดแบ่งกลุ่มด้วย เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีจำนวนพอเหมาะ และมีความสามารถพอ ๆ กัน

10.2 แต่ละกลุ่มเลือกคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ คณะกรรมการ และเลขานุการ

10.3 มีการประชุมร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อวางแผนในการทำกิจกรรมร่วมกัน

เช่น

10.3.1 การรายงาน

10.3.2 อภิปราย

10.3.3 กรณีตัวอย่าง

10.3.4 การแสดงละคร

10.3.5 การศึกษานอกสถานที่

10.3.6 การเชิญวิทยากรมาบรรยาย

10.3.7 การสาธิตและทดลอง

10.3.8 การสัมภาษณ์

10.3.9 การจัดนิทรรศการ

10.3 สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำกิจกรรมตามที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้

11. ระยะเวลาที่ใช้ในการสอนแบบบูรณาการ

ระยะเวลาของการสอนแต่ละหน่วยจะแตกต่างกันไป เนื่องจาก

11.1 ความสนใจ และความสามารถของนักเรียน

11.2 การศึกษาค้นคว้า การใช้สื่อ และอุปกรณ์การสอนตลอดจนกิจกรรมที่

นักเรียนทำ

11.3 การจัดประสบการณ์ในแต่ละหน่วย

11.4 ความชำนาญในการสอน และการเร้าให้นักเรียนมีความสนใจที่จะเรียน

หน่วยใหม่

11.5 ปัญหาของแต่ละหน่วยที่นำมาศึกษา

12. ประโยชน์ที่ได้รับจากการสอนแบบบูรณาการ

สมิตร คุณานุกร (2518 : 41 - 42) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงของการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ความรู้ที่เรียนไปแล้ว จะถูกนำมาสัมพันธ์กับความรู้ที่จะเรียนใหม่ ๆ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

2. ช่วยจัดเนื้อหาวิชา หรือความรู้ให้อยู่ในลักษณะเหมือนชีวิตจริง คือผสมผสานและสัมพันธ์ เป็นความรู้ที่อยู่ในลักษณะหรือรูปแบบที่เอื้อต่อการนำไปใช้กับชีวิต

3. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพและปัญหาสังคมได้ดีกว่า การกระทำหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมเป็นผลรวมจากหลาย ๆ สาเหตุ การที่จะเข้าใจปัญหาใดและสามารถแก้ปัญหาได้ ควรพิจารณาปัญหาและที่มาของปัญหาย่างกว้าง ๆ ใช้ความรู้จากหลาย ๆ แหล่งมาสัมพันธ์กัน เพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ ๆ ขึ้น

4. ช่วยให้การสอน และการให้การศึกษา มีคุณค่ามากขึ้น แทนที่จะเป็นขบวนการถ่ายทอดความรู้ หรือสาระแต่เพียงประการเดียว กลับช่วยให้สามารถเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดที่กระจ่างถูกต้อง และให้สามารถปลูกฝังค่านิยมที่ปรารถนาได้อีกด้วย

5. ทำให้เกิดบูรณาการขึ้น การบูรณาการความรู้ ทำให้วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา หรือการสอนเปลี่ยนไป จากเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ไปเป็นการให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่า และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ผกา สัตยธรรม (2523 : 51) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้รับจากการสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. ช่วยเหลือและแก้ไข ตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียน ได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกด้าน

2. การเชื่อมโยงวิชา ทำให้นักเรียนเกิดความสนุกสนาน เพราะได้เรียนรู้หลายด้าน

3. การฝึกเชื่อมโยงวิชาต่าง ๆ กันทำให้ไม่ลืมนำ

4. สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงให้สอดคล้องกับความต้องการได้

5. นักเรียนได้ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ หลายประการ

สันต์ ธรรมบำรุง (2522 : 97) กล่าวถึงผลดีที่จะได้รับจากการสอนแบบบูรณาการว่า

1. ช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพให้แก่ผู้เรียน

2. ช่วยพัฒนาความเจริญเติบโตของผู้เรียน ทั้งทางกาย และจิตใจ

ไปพร้อม ๆ กัน

3. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

4. ผู้เรียนคุ้นเคยกับการแก้ปัญหา คิดนัยที่จะแก้ปัญหา เมื่อเกิดอะไรขึ้นในชีวิตก็
จะไม่ตระหนักตกใจ

13. ข้อควรคำนึงในการสอนแบบบูรณาการ

กาญจนา คุณารักษ์ (2522 : 21) กล่าวถึง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัด
การเรียนการสอนแบบบูรณาการว่า

1. จะต้องมีความมุ่งหมายที่แน่นอนว่า ต้องการให้ผู้เรียน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
อย่างไร
2. ในการสอนแต่ละครั้งต้องพยายามสอดแทรกคุณสมบัติที่ต้องการเน้นในตัว
ผู้เรียน เช่น การเสียสละ ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี เป็นต้น
3. พยายามบูรณาการความรู้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวันให้
มากที่สุด
4. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้จักสังเกต วิเคราะห์ วิวิจารณ์ และอภิปรายถกเถียง
ด้วยเหตุและผล
5. จัดบรรยากาศภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้ท้าทาย และสร้างความ
สนใจของเรียน

ชม ภูมิภาค (2520 : 107) ได้กล่าวถึง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสอนแบบ
บูรณาการว่า

1. ครูจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานของนักเรียนให้ดี ให้นักเรียนเกิดความคิด
รวบยอดที่ชัดเจนกว้างขวางเสียก่อนที่จะพยายามให้เกิดบูรณาการเข้าด้วยกัน
2. ต้องแน่ใจว่าความคิดรวบยอดที่จะนำมาบูรณาการนั้น อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับ
วุฒิภาวะของผู้เรียน
3. ต้องสร้างบรรยากาศการเรียนให้นักเรียนสบายใจที่สุดเท่าที่จะทำได้
เพื่อส่งเสริมให้เกิดบูรณาการ

4. การดำเนินการสอนทุกครั้งนักเรียนต้องรู้จุดมุ่งหมายของการสอน

โดยละเอียด

5. ในการเสนอสิ่งใหม่ ครูต้องใช้พื้นฐานของนักเรียนให้เป็นประโยชน์

6. ครูต้องเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรม ที่มีการบูรณาการให้แก่นักเรียน

ลาร์ดิซาเบล (Lardizabal. 1970 : 148 - 149) ได้สรุปหลักการและสิ่ง

ที่ควรพิจารณาในการเรียนการสอนแบบบูรณาการว่า

1. ผู้เรียนมีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาวิชา เน้นการพัฒนาบุคลิกภาพ คำนึงถึงการเรียนรู้ ทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา

2. หน่วยการเรียนรู้ที่ต้องใช้เวลาในการทำกิจกรรมข้ามวัน จะดีกว่าหน่วยการเรียนรู้สั้น ๆ ที่เสร็จในเวลาเรียน

3. กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นปัญหาในชีวิตจริง คำนึงถึงความต้องการความสนใจของผู้เรียนเป็นเกณฑ์

4. ในการเรียนการสอน ควรใช้กระบวนการกลุ่ม

5. กิจกรรมในการเรียนการสอนใช้กระบวนการประชาธิปไตย

6. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

7. สร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ในการทำงานให้เป็นที่พึงพอใจของผู้เรียน

การสอนแบบบูรณาการ เป็นการสอนที่เริ่มมาจากความคิดที่ว่า จะจำลองกิจกรรมในชีวิตประจำวันไปไว้ในห้องเรียน โดยที่นักเรียนได้ฝึกการรู้คิดเอง รู้สึกเอง และเกิดความคิดที่จะวางแผนงาน เพื่อปฏิบัติกิจกรรมเหล่านั้น ไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการอันเหมาะสม กับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการฝึกให้เกิดทักษะการสังเกต และนำมาคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสังคมศึกษา

สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติ มุ่งส่งเสริมทางด้านการแสวงหาความรู้ ให้รู้จักคิดหาเหตุผลและใช้ดุลยพินิจฝึกให้ศึกษา

เป็นอิสระ ผิดทักษะและนิสัย พร้อมทั้งอบรมพฤติกรรมที่พึงปรารถนา (ประคิษฐ์ ฮวบเจริญ. 2521 : 292) ดังนั้น ในการเรียนสังคมศึกษา ไม่ได้มุ่งให้ผู้เรียนรู้ในศาสตร์ทางสังคมทุกสาขา เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการเฉพาะสาขาแต่อย่างใด แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสิ่งแวดล้อมทุก ๆ ด้าน ที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น ดังนั้น สิ่งที่นักเรียนต้องเรียนรู้จึงเป็นลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่เป็นการบูรณาการ หรือผสมผสานกันในทุกสาขาวิชา ซึ่งครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างดีในเรื่องนี้ และเน้นการเรียนการสอนในลักษณะที่ทำให้เกิดบูรณาการกันจริง ๆ ไม่ใช่ไปสร้างบุคลิกภาพของความเป็นนักปราชญ์ในเฉพาะสาขาวิชา เช่นแต่ก่อน (สมบูรณ์ ชิตพงศ์. 2523 : 7) การสอนสังคมศึกษาในปัจจุบัน จึงมุ่งจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้มากขึ้น มุ่งให้ผู้เรียนสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม การสอนและการสร้างความสัมพันธ์เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ครูและนักเรียนจะต้องปฏิบัติ กระทำ ผักผสม และแก้ปัญหาาร่วมกัน (สุนทร สุนันท์ชัย. 2514 : 14) ฉะนั้น เนื้อหาวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ในวิชาสังคมศึกษาจึงต้องสอนให้นักเรียนรู้ถึงกฎเกณฑ์ของสังคมและเน้นการฝึกปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะ เพื่อเตรียมประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนที่จะไปอยู่ในสังคมจริง ๆ

การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา จึงจำเป็นต้องฝึกทักษะที่จำเป็นให้แก่นักเรียน (ประนอม เดชชัย. 2521 : 79 - 81) คือ

1. ทักษะในการอ่าน (Reading Skill) เป็นทักษะพื้นฐานของวิชาสังคมศึกษา เช่น อ่านตีความ อ่านจับใจความ อ่านเพื่อเก็บความคิดรวบยอดในเรื่องให้มาสัมพันธ์กันได้
2. ทักษะในการคิด (Thinking Skill) คือ การฝึกให้คิดอย่างมีเหตุผล รู้ว่าอะไรคือข้อเท็จจริงหรือความเห็น ซึ่งการฝึกให้มีความคิดแบบนี้ จะช่วยให้นักเรียนเลือกและรู้จักการตัดสินใจ
3. ทักษะในการค้นคว้าวิจัย (Research Skill) คือ การฝึกค้นคว้าแสวงหาข้อมูลจากการอ่าน การฟัง ตลอดจนฝึกการใช้หนังสือคู่มือ และสารานุกรมเพื่อสรุปและนำมาเสนอโดยวิธีต่าง ๆ เช่น เขียนรายงาน เสนอรายงานปากเปล่า เป็นต้น

4. ทักษะใช้แผนที่และลูกโลก (Map and Globe Skill) เป็นการฝึกใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทางวิชาสังคมศึกษา เพื่อให้รู้จักอ่านแผนที่ และการใช้ลูกโลก เข้าใจถึงอิทธิพลและความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้ง มาตรการส่วน ละติจูด ลองจิจูด การเข้าใจสิ่งเหล่านี้มีประโยชน์ในชีวิตมาก

5. ทักษะการใช้และเข้าใจสิ่งพิมพ์ที่เขียนเป็นกราฟ (Graphing Skill) เพื่อให้เข้าใจและสามารถอ่านหรือแปลความหมายจากสิ่งที่ เป็นสัญลักษณ์ ที่ใช้ประกอบหรือแทนคำอธิบายได้ เช่น รูปภาพ ตาราง แผนภูมิ แผนผัง เป็นต้น

6. ทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม (Group Work Skill) คือ ทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เช่น การวางแผนทำงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น

7. ทักษะในการเกิดความรู้ชั้นปัญญา (Intellectual Skill) เป็นทักษะที่ลึกซึ้งกว่าการมีความรู้ปกติธรรมดา คือ เกิดทักษะในการคิดแก้ปัญหา ค้นคว้า และคิดสร้างสรรค์ให้เกิดความรู้ใหม่ สามารถประดิษฐ์สิ่งใหม่อันเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อไป

8. ทักษะในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม (Social Skill) เป็นทักษะที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องสะดวกสบาย เช่น การปฏิบัติตนในสังคม มารยาททางสังคม การแต่งกาย การรู้จักค่านิยมในสังคม มีความรอบรู้กฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย และความต้องการของสังคม ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางสังคม

เนื่องจากสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงนักรับการศึกษา จึงเปลี่ยนแนวคิดของการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้มากขึ้น นักวิชาการทางสังคมศึกษาพยายามที่จะพัฒนาวิธีสอนใหม่ ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และค่านิยมที่ถูกต้อง

เอ็ดวิน (Edwin. 1967 : 28 - 58) ได้เสนอวิธีการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ไว้ดังนี้

1. การสอนสังคมศึกษาครูอาจจะใช้วิธีการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นวิธีการที่เน้นให้นักเรียนรู้จักคิดโดยผ่านกระบวนการสืบสวน วิธีการนี้จะทำให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เหตุผล มีวิจารณ์มากกว่าการสอนแบบเก่าที่เน้นให้นักเรียนท่องจำ ซึ่งครูเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด

เป็นผู้คอยจำจ้จจำใช้ให้ความรู้แก่นักเรียน ส่วนนักเรียนก็เป็นผู้รับความรู้นั้น การเรียนแบบนี้ ทำให้นักเรียนเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะความรู้ที่ครูให้มันจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุดนักเรียนจะกลายเป็นผู้ที่ไม่รู้อะไรเลย เพราะขาดประสบการณ์ในการใช้ความคิด ดังนั้น การสอนสังคมศึกษาแนวใหม่จึงเน้นในเรื่องการใช้ความคิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตของนักเรียนในอนาคต

2. การสอนแบบบรรยายนั้นยังคงจำเป็นที่จะต้องใช้ในการสอน สังคมศึกษาอยู่บ้าง แต่ครูไม่ควรใช้การสอนแบบบรรยายอยู่ตลอดเวลา ควรจะหาวิธีสอนอื่นมาใช้ด้วย การสอนแบบบรรยายนั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นวิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนได้รับความรู้และเนื้อหาดีมาก ถ้าครูเป็นผู้บรรยายที่ดี แต่จะนำไปใช้กับทุกสภาพห้องเรียนไม่ได้ การนำไปใช้ควรอยู่ในดุลพินิจของครู

3. วิธีสอนอีกประเภทหนึ่งที่นำมาใช้สอนสังคมศึกษาแนวใหม่ คือ การสอนแบบอภิปราย เรื่องที่จะนำมาอภิปรายกันนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นความรู้ที่ถูกต้องในลักษณะที่เป็นข้อเท็จจริงเสมอไป เพราะข้อเท็จจริงเหล่านั้น นักเรียนสามารถจะหาอ่านได้ด้วยตนเอง ครูอาจจะใช้คำถามให้นักเรียนตอบปากเปล่าเพื่อตรวจสอบว่านักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลที่สำคัญบางเรื่องเพียงใดในขณะที่มีการอภิปรายครูอาจจะบรรยายสั้น ๆ ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

4. การสอนโดยวิธีการแก้ปัญหา เป็นวิธีการสอนที่ใช้กันมากในการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ ทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ นักเรียนอาจจะเริ่มต้นด้วยการถามปัญหา หรือคำถามที่เขาสงสัย และมีความหมายอย่างแท้จริงในชีวิตของเขาด้วยแรงกระตุ้นที่อยากจะเรียนรู้จะทำให้เขาเกิดความเข้าใจดีขึ้น จำได้นาน และสามารถถ่ายทอดสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ไปแล้วได้ย้ายในสถานที่แห่งใหม่ นักเรียนจะรู้จักวิธีคิดและการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถสรุปเป็นทฤษฎีได้

สำหรับวิจิตร สีนสิริ (2517 : 95 - 96) ได้สรุปการสอนวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่ไว้ว่า

1. วิชาที่สอน ครูควรตัดสินใจร่วมกับผู้ปกครอง โดยถือเอาความต้องการของเด็กชายหญิงในปัจจุบันและในอนาคต

2. จุดมุ่งหมาย มุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สร้างเจตคติ พัฒนาทักษะและมุ่งให้เกิดความเข้าใจในความรู้ที่จะเป็นประโยชน์จริง ๆ เน้นปัจจุบันและอนาคต โดยใช้อดีตเป็นประทีปนำทางถ่ายทอดวัฒนธรรม

3. วิธีสอนและอุปกรณ์ ครูและนักเรียนจะวางแผนงานร่วมกัน และใช้หนังสืออ้างอิงประกอบหลาย ๆ เล่ม บวกกับการจัดประสบการณ์อื่น ๆ เช่น ทัศนศึกษา ใสทัศนศึกษา เป็นต้น ถือว่ากลุ่มผู้เรียนมีความสำคัญ โดยมีครูเป็นมัคคุเทศก์ที่เชี่ยวชาญคอยนำทาง การสอนจะใช้หลาย ๆ วิธี รวมทั้งการอภิปรายรายงาน เรียนแบบสืบสวน

4. การวัดผลมีแบบวัดผลชนิดต่าง ๆ รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมทดสอบทักษะเจตคติ ให้เด็กมีโอกาสฝึกการตัดสินใจ หรือพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า การสอนทุกวิธีจะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าในตัวเอง และเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อยู่ที่คุณสอนจะต้องใช้ให้ถูกวิธี ถูกต้องตามจุดประสงค์ และเหมาะสมกับเนื้อหา นั้น ๆ นอกเหนือจากการสอนแบบสืบสอบหรือสืบสวนสอบสวน การอภิปราย บรรยาย การแก้ปัญหาแล้ววิธีการใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการสอนสังคมศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดยังมีอีก เช่น การสอนความคิดรวบยอดและหลักการ การนำกระบวนการบูรณาการมาใช้ในการเรียนการสอน การสอนแบบหน่วย การสอนแบบสถานการณ์จำลอง แบบบทบาทสมมติ และการสอนเป็นคณะ ฯลฯ เพื่อนำไปสู่ทักษะกระบวนการที่เป็นเป้าหมายของประชากรไทย ได้แก่ ตระหนักในปัญหา และความจำเป็น คิดวิเคราะห์วิจารณ์ สร้างทางเลือกหลากหลาย ประเมิน และเลือกทางใช้ปฏิบัติ กำหนดและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ ปฏิบัติตามแผนด้วยความชื่นชม ประเมินระหว่างปฏิบัติ ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ประเมินผลรวม เพื่อให้เกิดความภูมิใจ

การประเมินผลวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่มุ่งวัดทักษะ เจตคติ และความสามารถเชิงพฤติกรรม ไม่ได้วัดความรู้แต่เพียงอย่างเดียว วิธีการวัดทำได้หลายวิธี (กระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 178) เช่น

1. การสังเกต สังเกตความประพฤติ การเล่น การทำงานร่วมกับเพื่อน การรักษาสาธารณสมบัติ การไม่คุดายในการทำงาน การแสดงออกทางความคิดความรับผิดชอบ และความสำเร็จในการทำงาน

2. การตรวจผลงานภาคปฏิบัติ การทำแผนที่ แผนที่ ภาพจำลองการจัดชั้นเรียน การปรับปรุงบริเวณโรงเรียน การรายงาน การตรวจสอบผลงานและกิจกรรมทุกอย่างในการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การประเมินผลวิชาสังคมศึกษานั้น จะทำให้ครูสามารถปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนได้จากจุดบกพร่องแต่ละจุดได้อย่างทันกาล

ทักษะกระบวนการกับการสอนแบบบูรณาการ

จุดเน้นสำคัญประการหนึ่งของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 คือการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ การเรียนรู้ของหลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่นี้ จะเน้นการพัฒนาคุณภาพของการเป็นคนที่สมบูรณ์ ในรอบด้าน ทั้งในด้านความรู้พื้นฐาน สำหรับพัฒนาตน พัฒนาอาชีพ มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ได้พัฒนาทักษะกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการปฏิบัติงาน การจัดการกระบวนการกลุ่ม การแสวงหาความรู้ รวมถึงจริยธรรม

ทักษะกระบวนการ 9 ประการ ที่นักเรียนทุกคนทุกระดับควรมีติดตัวจนเป็นนิสัย และสามารถนำกระบวนการนั้น ไปสร้างความสำเร็จให้ตนเองได้ในอนาคต ซึ่งเป็นจุดเน้นของหลักสูตรนั้น ครูจำเป็นต้องฝึกให้ผู้เรียนผ่านขั้นตอนกระบวนการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ สอดคล้องกับหลักที่ว่า การศึกษา คือ การสร้างนิสัย ขั้นตอนของทักษะกระบวนการ 9 ประการ มีดังนี้ (สงบ ลักษณะ. 2533 : 7 - 10)

1. ตระหนักในปัญหา และความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางใช้ปฏิบัติ
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติตามแผนด้วยความซื่อสัตย์
7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ

8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

9. ประเมินผลรวม เพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ทักษะกระบวนการไม่ใช่วิธีสอนหรือขั้นตอนการสอน แต่เป็นขั้นตอนของการดำเนินการหรือกระบวนการทำงานที่ใคร ๆ อาจนำไปใช้ได้ ทักษะกระบวนการนั้นจัดเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่ครบวงจร และมีส่วนช่วยให้งานเสร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิภาพ เพราะเริ่มต้นด้วยการตระหนักในปัญหาและความจำเป็น แล้วลงมือวางแผนเป็นขั้นตอน ต่อจากนั้น ก็เป็นการทำด้วยความชื่นชม หรือด้วยความเต็มอกเต็มใจ ขณะทำก็มีการติดตามผลมาปรับปรุง เมื่อแล้วเสร็จก็มีการสรุปผล เพื่อให้เกิดความพอใจในความสำเร็จเป็นกระบวนการทำงานที่ครบทั้งด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และลงมือปฏิบัติ ผู้ใดทำงานเป็นกระบวนการครบถ้วนดังกล่าวมานี้ได้ น่าจะมีความสุขกับการทำงาน และผลสำเร็จของงานอย่างแท้จริง (กรมวิชาการ. 2534 : 46)

ในการสอนให้ผู้เรียนรับรู้และนำกระบวนการไปใช้นั้น ครูควรเลือกใช้วิธีสอนที่พิจารณาเห็นว่าเหมาะสมกับพื้นฐานและความพร้อมของผู้เรียน และข้อจำกัดอื่น ๆ ในการสอน (วัลลภ กันทรพิชัย. 2534 : 4) และในการสอนครู ควรจะพิจารณาลักษณะของบทเรียน และสอดคล้องทักษะกระบวนการเข้าไปให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียนนั้น มิใช่จะสอนให้ครบทุกขั้นตอน หรือครบวงจรเสมอไป การใช้ทักษะกระบวนการจริง ๆ นั้น มีทั้งการใช้ต่อเนื่องจนครบวงจรในโอกาสเดียวกัน และการใช้เฉพาะบางขั้นตอน ในบางจังหวะของเรื่องหรือเหตุการณ์ ดังนั้นในการสอนก็เช่นกัน บางบทเรียนควรสอนให้ครบทุกขั้นตอน แต่บางบทเรียนก็ควรเน้นเฉพาะบางขั้นตอนเท่านั้น

จังหวะในการสอนที่จะสอดคล้องทักษะกระบวนการเข้าไปน่าจะเป็นดังนี้

1. ถ้าเป็นบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานหรือภาคปฏิบัติ ควรสอนให้ครบขั้นตอนในบทเรียนนั้น และให้ผ่านทีละขั้นตอน นี่คือการคิดที่จะสร้างบทเรียนเกี่ยวกับทักษะกระบวนการ
2. ถ้าบทเรียนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน ควรนำกระบวนการย่อยมาสอดคล้องใส่ในบทเรียน แต่นำเด็กผ่านขั้นตอนทั้งหมดในบทเรียนต่อไป ตัวอย่าง เช่น เรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม อาจมีบทเรียนให้เด็กเกิดตระหนักว่า สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญที่ต้องรักษา โดยให้

กระบวนการสร้างความตระหนัก อีกวิธีหนึ่งที่สามารถทำได้ ในกรณีข้อ 2 นี้ก็คือ ครูนำกระบวนการอื่น ๆ ที่มีอยู่ในวิชานั้นมาสอนตามขั้นตอนต่าง ๆ ให้ครบ แต่ครูต้องตรวจสอบว่า เมื่อเทียบกับทักษะกระบวนการแล้วผู้เรียนไปถึงขั้นไหน แล้วหาทางเพิ่มเติมให้ครบทยเรียนต่อ ๆ ไป

โดยปกติทักษะกระบวนการ 9 ประการนี้ เป็นจุดรวมของวิธีสอนทุกวิธี โดยผนวกการเรียนรู้เกือบทุกประเภทไว้แล้ว ได้แก่

1. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด
2. กระบวนการคิดวิจารณ์
3. กระบวนการแก้ปัญหา
4. กระบวนการสร้างความตระหนัก
5. กระบวนการคิดสร้างสรรค์
6. กระบวนการเรียนภาษา
7. กระบวนการสร้างเจตคติ
8. กระบวนการสร้างค่านิยม
9. กระบวนการรู้ความเข้าใจ
10. กระบวนการกลุ่ม
11. กระบวนการปฏิบัติ

การสอนแบบบูรณาการ เป็นการสอนที่ผู้วิจัยให้นักเรียนได้เห็น หรือรู้ปัญหา โดยวิธีการซักถาม และใช้สื่อประเภทต่าง ๆ แล้วให้นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่ม พิจารณาตั้งจุดมุ่งหมายในการศึกษา และดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล การอ่าน การรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ การสัมภาษณ์ เป็นต้น แล้วเสนอผลการศึกษาของตน และอภิปรายผลสรุปการสอนแบบบูรณาการ จึงเป็นการฝึกการอภิปราย ฝึกการทำงานกลุ่ม ซึ่งถือได้ว่าการสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนที่สอดคล้องในการฝึกให้นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือครูสังคมศึกษา ของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้จัดประชุมสัมมนา เพื่อให้แนวปฏิบัติการสอนอยู่ในลักษณะเดียวกัน โดยเน้นคุณสมบัติ 3 ประการ คือ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ซึ่งเป็นคุณสมบัติตามจุดประสงค์ของหลักสูตร และจุดหมายปลายทางของการศึกษา การสอนที่จะตอบสนองสมรรถภาพของมนุษย์ เป็นการสอนที่จะช่วยตอบสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ หน่วยศึกษานิเทศก์ จึงได้จัดการทำการสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพของมนุษย์ โดยจัดทำเป็นคู่มือให้ทุกโรงเรียน ได้ยึดเป็นแนวทางการสอนที่เรียกว่า คู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ซึ่งยึดรูปแบบการเรียนรู้ของ โรเบิร์ต เอ็ม. กานเย่ (Robert M. Gagne) และ ลิสเชิลส์ เจ. บริกส์ (Lisles J. Briggs) เป็นหลัก (หน่วยศึกษานิเทศก์. 2527 : บทนำ)

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวของกานเย่

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทางกานเย่ (Gagne. 1965 : 62 - 170) ได้แบ่งการเรียนรู้แบบพื้นฐานง่าย ๆ ไปจนถึงการเรียนรู้แบบยากและซับซ้อน ดังนี้

1. การเรียนรู้เครื่องหมายและสัญลักษณ์เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ที่จะไม่ให้แสดงออกมาได้ การเรียนรู้ประเภทนี้ ได้แก่ การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขตามแบบของพาฟลอฟ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึก
2. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนอง เป็นการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า กับการตอบสนอง ผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ ผู้เรียนมีความตั้งใจ และรู้ตัวในการที่จะเชื่อมโยงการตอบสนองที่เหมาะสมต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ กัน เมื่อทำได้ถูกต้องและเหมาะสมจะได้รับรางวัลหรือการเสริมแรง
3. การเรียนรู้แบบบลูกโซ่ เป็นการเรียนรู้การประกอบกิจกรรมที่ต่อเนื่องตามลำดับ ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ตั้งแต่ 2 คู่ขึ้นไป เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำและทักษะต่าง ๆ ในการเคลื่อนไหว

4. การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงด้วยถ้อยคำภาษา เป็นเรื่องของการใช้ภาษา เน้นความสำคัญของภาวะภายในมากกว่าแบบแรก

5. การเรียนรู้แบบจำแนกความแตกต่าง เป็นการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถมองเห็น และแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้า เพื่อที่จะตอบสนองสิ่งเร้านี้ให้ถูกต้อง

6. การเรียนรู้โมโนติ เป็นการเรียนรู้การตอบสนองร่วมกันต่อกลุ่มของสิ่งเร้า ที่มี ความแตกต่างกัน ผู้เรียนต้องเรียนรู้สิ่งที่คล้ายกัน สามารถลงสรุปความเหมือนและแยกความ แตกต่างของของสิ่งเร้าได้

7. การเรียนรู้กฎหรือหลักการเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการร่วมมือ หรือเชื่อมโยง มโนติ ตั้งแต่ 2 มโนติขึ้นไปเข้าด้วยกัน และจากการที่สามารถตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นได้แล้ว จะสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยวิธีการคล้ายคลึงกัน

8. การเรียนรู้การแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยการคิดโดยการรวม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของการเรียนรู้ประเภทที่ 7 เข้าด้วยกัน และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้

สารภี รัตนบุรี (2523 : 153 - 154) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดรูปแบบของ การเรียนการสอนของกานเย่ เป็นรูปแบบที่จะวางไว้เป็นระบบมีการวางรูปแบบของจุดประสงค์ วิธีการ และการวัดผล ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างแท้จริงการใช้ระบบในการจัด การเรียนการสอนย่อมทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าครูมีความ เข้าใจ และเห็นความเกี่ยวเนื่องความสัมพันธ์ของการเรียนการสอนตลอด จะเป็นผลทำให้ครู สามารถดำเนินการสอนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยสะดวก และรวดเร็ว การสอนตามรูปแบบ การเรียนรู้ของกานเย่ ครูคือผู้ออกแบบ ผู้จัดการและผู้วัดผลการเรียนการสอน ครูจำเป็น ต้องมี ความรู้-ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพของ นักเรียนในทางเชาวนปัญญา ข้อเท็จจริง เจตคติ การเคลื่อนไหว และยุทธศาสตร์ในด้านการคิด

จากทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทางกานเย่ สามารถจัดรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งอาศัย สมมุติฐานเบื้องต้น 5 ประการคือ (อาคม จันทสุนทร. 2527 : 2 - 3)

1. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน มุ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละบุคคล การจัด รูปแบบการเรียนการสอนนี้ จึงไม่ได้มุ่งที่คนกลุ่มใหญ่ คือมิใช่ระบบกระจายเสียงที่มุ่งให้ความรู้ และทัศนคติแก่คนในสังคมรวม ๆ แต่จะมุ่งให้กับแต่ละบุคคลที่ร่วมกันอยู่ในสังคมนั้น ๆ

2. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน ทำได้ทั้งระยะสั้นระยะยาวคือเป็นทั้งการจัดรูปแบบหรือวางแผนการสอนในแต่ละชั่วโมง และการวางแผนจัดการเรียนการสอนโดยตลอดในบทเรียนหรือในรายวิชานั้นทั้งหมด ซึ่งอาจทำโดยครูแต่ละคน หรือครูช่วยกันทำเป็นคณะก็ได้

3. การจัดรูปแบบ การเรียนการสอนถือว่า การจัดรูปแบบการเรียนการสอนอย่างมีระบบ จะมีผลอย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนกล่าวคือ ถ้ามีการจัดแบบการเรียนการสอนที่ดีแล้ว คนจะเรียนรู้ได้ดีกว่าปล่อยให้เรียนเองตามธรรมชาติ

4. การจัดรูปแบบการเรียนการสอนควรจัดทำเชิงระบบ กล่าวคือ มีขั้นตอนตั้งแต่การพิจารณาความต้องการความจำเป็น เป้าหมาย และการดำเนินการเป็นขั้น ๆ ต่อเนื่องกันไปจนถึงขั้นที่นักเรียนทราบผลการปฏิบัติ หรือประเมินวิธีการดำเนินงานว่าได้ผลตามเป้าหมายหรือไม่

5. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน ต้องอยู่บนรากฐานความรู้ ที่ว่ามนุษย์เรามีการเรียนรู้อย่างไร คือ ต้องการรู้กระบวนการเรียนรู้และสภาพการเรียนรู้ต่าง ๆ

เพราะฉะนั้นการจัดรูปแบบการเรียนการสอนก็คือ การวางแผนการเรียนการสอนให้ออกมาในรูปของระบบ กล่าวคือ เป็นการกำหนดภาพรวมของการเรียนการสอนที่จะจัดดำเนินการให้เห็นถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันซึ่งอาจจะเป็นระบบขนาดใหญ่ เช่น ในระดับการสอนแต่ละชั่วโมง

หลักการและเหตุผลในการจัดรูปแบบการเรียนการสอน

อาคม จันทสูตร (2527 : 6 - 7) กล่าวว่า หลักการและเหตุผลในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวของกานเย่ ไว้ดังนี้

1. ต้องเริ่มต้นด้วยการหาความต้องการจำเป็นของ การเรียนการสอนนั้น ในกลุ่มผู้รับผิดชอบกำหนดเป้าหมายใหญ่ ๆ ของการเรียนการสอน พร้อมกับดูว่ามีทรัพยากรสิ่งสนับสนุนที่จะใช้ในการเรียนการสอนอะไรบ้าง มากน้อยเพียงใดมีข้อจำกัดอย่างไร

2. นำเป้าหมายใหญ่ ๆ ในการเรียนการสอนมากำหนดโครงสร้างของหลักสูตร โดยยึดเป้าหมายใหญ่ในข้อ 1 โดยมีเป้าหมายของแต่ละรายวิชา

3. จุดประสงค์แต่ละรายวิชานั้น จะสามารถระบุถึงสมรรถภาพภายในการเรียนรู้แต่ละสมรรถภาพได้ นั่นคือ สามารถจะบอกผลของการเรียนการสอนหรือการเรียนรู้ออกมาในรูปของพฤติกรรมที่สังเกตได้ ซึ่งจะสามารถระบุสมรรถภาพให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น

4. ระบุถึงสมรรถภาพต่าง ๆ ให้ชัดเจนของมนุษย์ในสมรรถภาพต่าง ๆ ทั้งสภาพภายนอก และสภาพภายในได้ถูกต้อง การใช้แต่หลักการเรียนรู้ทั่ว ๆ ไปจะใช้ได้แต่ในวงกว้างเท่านั้น การใช้หลักการเรียนรู้เฉพาะแต่ละสมรรถภาพจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

5. เมื่อรู้สภาพหรือเงื่อนไขของการเรียนรู้แต่ละสมรรถภาพ จะช่วยให้มีการวางแผนการกำหนดลำดับขั้นตอนของการเรียนการสอนได้ดีขึ้น กล่าวคือ จะทำให้สามารถจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ในแต่ละเรื่องได้ว่า ถ้าจะเรียนเรื่องใดต้องมีความสามารถพื้นฐานที่ต้องการอะไรบ้างมาก่อน และสามารถที่จะทำเป็นภาพของขั้นตอนหรือการจัดลำดับสิ่งที่จะเรียนของเรื่องนั้น ๆ ให้เห็นอย่างชัดเจน

6. ขั้นตอนต่อมาของการวางแผนการเรียนการสอนก็คือ ต้องทำเป็นหน่วยย่อย ๆ ที่มีขอบเขตแคบลง แต่มีรายละเอียดมากขึ้น แล้วจัดทำรายละเอียดของจุดประสงค์จากจุดประสงค์รายวิชาที่เป็นเป้าหมายที่เห็นได้ในเชิงการกระทำหรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

7. เมื่อแต่ละรายวิชาทำเป็นหน่วยย่อยหรือทำเป็นบทเรียนแต่ละบทเรียนซึ่งมีจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมที่ชัดเจนแล้ว เราก็ต้องจัดสภาพภายนอกคือจัดสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์นั้น ๆ ทั้งนี้รวมทั้งการปฏิบัติของครูและการจัดสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ซึ่งจะต้องหาทางเลือกที่ดีที่จะให้ได้ผลตามจุดประสงค์นั้น

8. ขั้นตอนสำหรับที่จะทำให้การเรียนการสอนสมบูรณ์ก็คือ การประเมินผลซึ่งจะต้องประเมินตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ การประเมินผลในแต่ละบทเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม ควรจะใช้การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ หรือการทดสอบโดยยึดจุดประสงค์เป็นหลัก

9. เพื่อให้เห็นภาพการวางแผนการเรียนการสอนได้ทั้งระบบ ก็จะต้องพิจารณาถึงระบบการเรียนการสอน ซึ่งครูผู้สอนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะจัดระบบการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนนี้ สำหรับการถ่ายทอดน่าจะพัฒนานักเรียนแต่ละคนได้ดีก็คือการเรียนการสอนที่เน้นความสามารถของแต่ละคนโดยให้ผู้เรียน เรียนเป็นรายบุคคล และเพื่อ

ให้ระบบการเรียนการสอนสมบูรณ์ก็ต้องพิจารณาถึงการประเมินผล เมื่อสิ้นสุดงานเพื่อดูประสิทธิภาพการจัดรูปแบบการเรียนการสอนด้วย

การจัดเหตุการณ์การสอนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพมนุษย์

ในการสอนจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น โดยยึดตามจุดประสงค์และคำนึงถึงสมรรถภาพของนักเรียน ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับกระบวนการของการเกิดการเรียนรู้ในสมองของคนเรา ซึ่งมีลำดับขั้น ดังนี้ (มัลลิการ์ พงษ์ปริตร. 2527 : 140 - 143)

1. ได้รับความสนใจ เป็นวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนวิธีหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องใช้เวลามากนัก ครูอาจใช้วิธีพูดคุย ชักถาม หรือมีวัสดุอุปกรณ์ใด ๆ ก็ตามที่จะเชื่อมโยงไปถึงสิ่งที่เรียนใหม่ในวันนั้นมาเสนอแก่นักเรียน ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจ ตื่นตัว และพร้อมที่จะเริ่มบทเรียน

2. แจ้งจุดประสงค์ คือ การแจ้งหัวข้อ หรือเรื่องที่จะสอนให้เด็กทราบล่วงหน้าก่อนเริ่มบทเรียนนี้ เป็นวิธีการทำให้ตั้งใจวิธีหนึ่ง และเป็นการวางแผนไว้แก่ผู้สอน และผู้เรียนว่าการเรียนการสอนในครั้งนี้จะมิติศทางไปในแนวทางไหน เป็นการตั้งเป้าหมายเอาไว้ เพื่อกันการหลงทาง สำหรับวิธีการแจ้งจุดประสงค์ให้น่าสนใจนั้น เป็นเทคนิคของผู้สอนแต่ละคน แต่ไม่จำเป็นต้องใช้เวลามากนัก

3. ทบทวนความรู้เดิม ก่อนที่จะสอนเรื่องใหม่ต่อไปนั้น ครูผู้สอนควรแน่ใจเสียก่อนว่าความรู้เดิมของเด็กมีเพียงพอแล้ว ถ้าความรู้เก่ายังไม่แน่นแต่เด็กต้องรับของใหม่ต่อไปจะทำให้พื้นฐานความรู้ของเด็กคลอนแคลน ซึ่งมีผลเสียต่อขั้นตอนในการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านเขาวนปัญญาตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ถ้าเรื่องที่จะสอนในวันนี้คือ เรื่องการหารเลข ครูควรทบทวนให้แน่ใจเสียก่อนว่า เด็กบวก ลบ และคูณเป็นแล้ว วิธีการทบทวนและชักชวนให้ครูเกิดความสนใจ อาจทำได้โดยวิธีการชักถาม บอกเล่า หรือโดยการสอนที่เรียกว่า ทดสอบก่อนสอน

4. เสนอบทเรียนใหม่โดยใช้อุปกรณ์มาช่วย สื่อทัศนูปกรณ์ และสื่อการสอนใด ๆ ที่เหมาะสม อาจนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เพื่อให้การเรียนรู้บทเรียนใหม่มาสนใจ และชวนติดตาม ในกรณีที่ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ประกอบ ก็ไม่ใช่เรื่องที่ต้องวิตกกังวลแต่ประการใด เพราะครูเท่านั้น ที่รู้ว่าอะไรที่เหมาะสมกับเด็กในกลุ่มของตน ตัวอย่าง เช่น ในช่วงเวลาว่างสอนศึกษา แผนที่ประเทศที่นักเรียนกำลังศึกษาอยู่ ก็เป็นอุปกรณ์ที่เพียงพอแล้ว ครูอาจนำมาใช้ได้ทั้งในชั้น เราความสนใจและในตอนเสนอบทเรียนใหม่

5. ครูให้แนวความรู้ เพื่อเป็นพื้นฐานที่นักเรียนจะฝึกปฏิบัติต่อไปขั้นนี้ เป็นขั้นที่ครูจะเป็น ผู้ให้แนวทางการเรียนรู้แก่นักเรียน โดยวิธีการที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสมรรถภาพของมนุษย์ ที่เป็นส่วนหนึ่งของจุดประสงค์ปลายทางของคาบนั้น เช่น ถ้าจุดประสงค์ปลายทางบ่งไว้ว่า ต้องการให้นักเรียนตอนกิ่งไม้ได้ถูกต้อง ในขั้นนี้ครูควรจะทำสาธิต และแนะนำวิธีการให้นักเรียน ได้ดู และได้ทราบเพื่อจะได้ลงมือปฏิบัติในขั้นต่อไป

6. นักเรียนปฏิบัติ เนื่องจากในปัจจุบันนี้ เรามุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ เราจึงควรที่จะเริ่มส่งเสริมตั้งแต่ในช่วงเวลาเรียนเป็นต้นไป ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้ลงมือกระทำกิจกรรมในห้องเรียน ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และแสดงออกตามสภาพการณ์ที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเหล่านั้นจะได้เป็นนักคิด มีความคิดริเริ่ม สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

7. นักเรียนทราบผลการปฏิบัติ การที่นักเรียนลงมือทำกิจกรรมใด ๆ แล้วทราบผลทันที ที่ทำลงไปนั้นถูกต้อง ดีหรือไม่ ประการใด นั้นย่อมจะเป็นผลดีต่อตัวนักเรียนเอง ข้อบกพร่อง บางอย่าง ถ้าทิ้งไว้เนิ่นนาน โดยไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข ผู้กระทำก็เกิดความเคยชินคิดเป็นนิสัย และยากแก่การเปลี่ยนแปลงภายหลังในขั้นนี้ครูอาจเป็นผู้ให้คำติชมแก้ไขด้วยตนเอง หรืออาจ ให้นักลุ่ม หรือ แม้แต่ตัวนักเรียนเป็นผู้ประเมิน โดยทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสม

8. ประเมินผลการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ การประเมินผลการเรียนในแต่ละ คาบเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นที่ยืนยันให้ผู้สอนทราบการสอนของตนในคาบนั้น บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ บางครั้ง ครูคิดว่าตนได้สอนไปตามที่ตนต้องการแล้ว แต่ปรากฏว่า นักเรียนยังไม่เข้าใจ และยังไม่มีถึงจุดประสงค์นั้น วิธีการที่จะต้องปฏิบัติ คือครูอาจประเมินดูได้

จากการทดสอบย่อยหรือหลังจากการสังเกต และเมื่อผลจากการประเมินในคาบนั้นพบว่า การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายแล้ว ย่อมเป็นนิมิตรหมายอันดีว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นไปทุก ๆ คาบ ทุก ๆ บทเรียนแล้วการสอนของครูโดยส่วนรวมก็ย่อมจะบรรลุจุดประสงค์รายวิชาด้วย

9. เน้นให้เกิดความแม่นยำ และสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ คือ การที่ครูสรุปเน้น และย้ำให้เด็กมีความเข้าใจในสิ่งที่ตนเรียนในคาบนั้นอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น วิธีการที่ครูจะทำได้ก็คือ อาจยกสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่ได้เรียนมาให้เด็กเรียนลองคิดหาว่าทำได้หรือไม่ ครูอาจให้การบ้าน ให้ทำรายงาน หรือให้ความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากความรู้ที่ได้เรียนในชั้นเรียน

จากลำดับขั้นของเหตุการณ์การสอน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์ เมื่อนำมาจัดทำแผนการสอน สามารถจัดขึ้นตอนได้ ดังนี้ (สารภี รัตนบุรี. 2523 : 208 - 209)

- ขั้นที่ 1 ขั้นเร้าความสนใจ
- ขั้นที่ 2 บอกให้นักเรียนทราบจุดประสงค์ของบทเรียน
- ขั้นที่ 3 ทบทวนความรู้เดิมก่อนที่จะสอนเรื่องใหม่ต่อไป
- ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่โดยใช้วัสดุอุปกรณ์เข้าช่วย
- ขั้นที่ 5 การให้แนวทางในการเรียนรู้
- ขั้นที่ 6 ขั้นปฏิบัติ
- ขั้นที่ 7 การทราบผลการปฏิบัติ
- ขั้นที่ 8 ขั้นประเมินผลการสอนตามจุดประสงค์
- ขั้นที่ 9 ช่วยให้อ่านและถ่ายทอดการเรียนรู้

ในการทบทวน จะต้องคำนึงถึงวิธีการในการทบทวน ดังนี้ (มัลลิการ์ พงษ์ปริตร. 2527 : 157)

1. วิเคราะห์จุดประสงค์

1.1 คู่ว่าจุดประสงค์ปลายทางของการเรียนรู้ในคาบนั้น ๆ คืออะไรมุ่งเน้นสมรรถภาพใดเป็นสำคัญ และมีสมรรถภาพอันใดเป็นเครื่องสนับสนุน จากนั้นจึงแยกจุดประสงค์ปลายทางออกเป็นจุดประสงค์ย่อย

1.2 จัดเนื้อหาสาระของวิชาที่จะใช้เป็นสื่อฯตามลำดับขั้นตอนก่อนหลังตามความเหมาะสมเพื่อให้เกิดตามจุดประสงค์ที่เขียนไว้

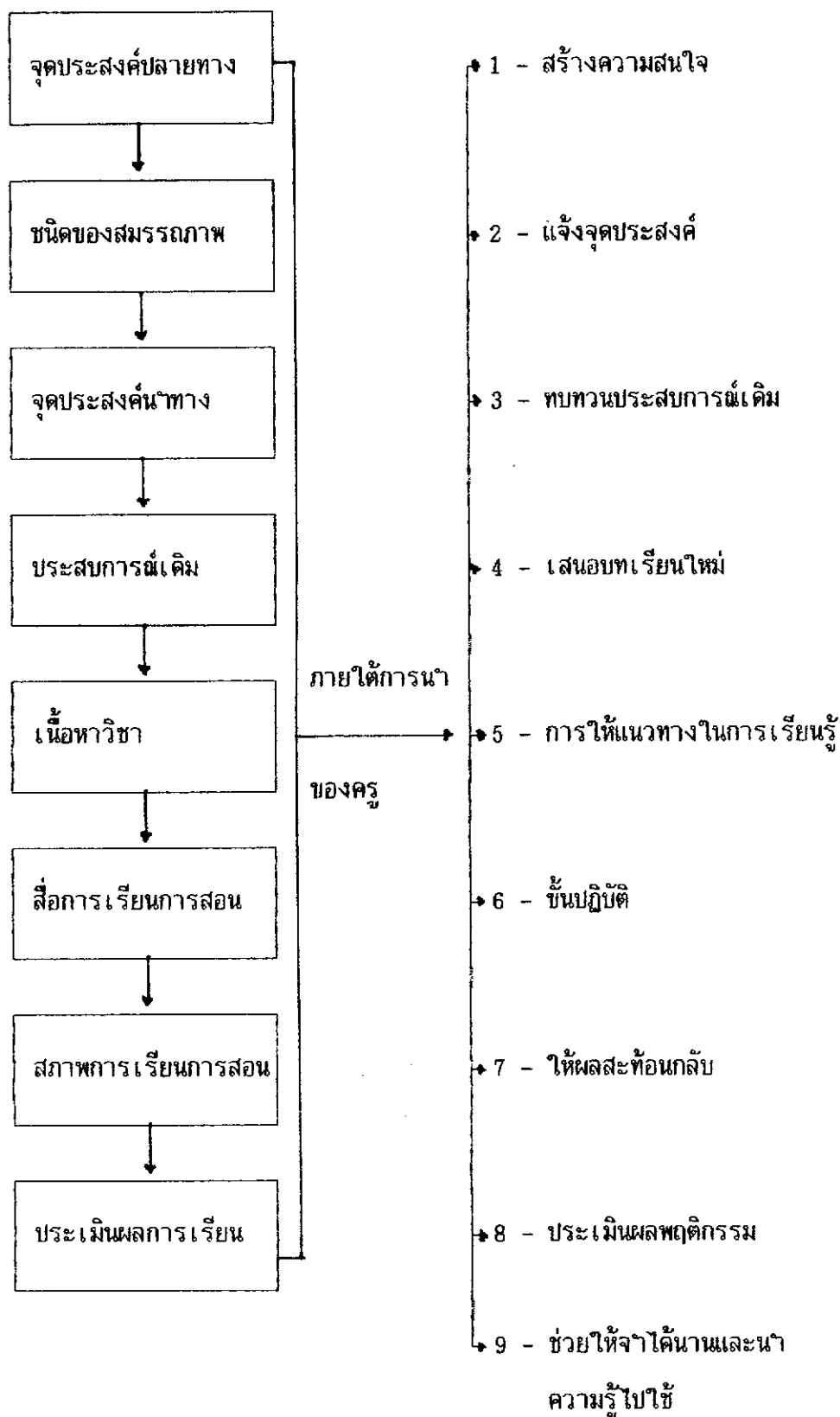
2. วิเคราะห์การเรียนรู้

2.1 วิเคราะห์ดูว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ในคาบนี้ได้ จำเป็นจะต้องมีประสบการณ์เดิมอะไรบ้าง

2.2 จะจัดสภาพการเรียนรู้การสอนอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับสมรรถภาพของการเกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ในแต่ละสมรรถภาพ

2.3 จะจัดลำดับเหตุการณ์การเรียนรู้การสอนอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับการเกิดการเรียนรู้ในสมองคน

จากลำดับขั้นของการสอนทั้ง 9 ขั้น นำมาจัดเป็นแผนภูมิ แสดงขั้นตอนการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้ดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์
กรมสามัญศึกษา

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม

ความหมายของความรับผิดชอบ

ความหมายของความรับผิดชอบ ได้มีผู้ให้ความหมายของ ความรับผิดชอบไว้ดังนี้

ฟังก์ และเวคเนลส์ (Funk and Wagnalls. 1961 : 2095) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า คือ การแสดงออกถึงการรับผิดชอบ และรับชอบในการกระทำของตนเอง มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ สามารถจัดหาเงิน และทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังหมายถึง ความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่ หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติ กฎของศีลธรรม และหลักธรรมอีกด้วย

ยุพา อานันท์สิทธิ์ (2515 : 28) ได้ให้นิยามปฏิบัติการของความรับผิดชอบต่อสังคม คือ บุคลิกลักษณะอย่างหนึ่งของบุคคล ซึ่งเมื่อปะทะสัมพันธ์กับสถานการณ์ หรือ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมารวม ๆ กันด้วย การทำงานเชิงชั้น บากบั่นไม่ย่อท้อต่อสู้อุปสรรค เป็นที่ไว้ใจได้มีความปรารถนาที่จะทำให้อีกกว่าเดิม ควบคุมตัวเองได้ มีวินัยในตนเอง เชื้อมั่นในตนเอง ถือศักดิ์ศรี ยึดมั่นกฎเกณฑ์

เพค และคนอื่น ๆ (ละม้ายมาศ ศรีทัตต์ และจรรยา สุวรรณทัต. 2510 : 112 ; อ้างอิงมาจาก Peck and others. n.d.) กล่าวว่านักจิตวิทยาหลายท่านเห็นพ้องกันว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของบุคคลเป็นลักษณะหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นผู้มีวุฒิภาวะทางด้านอุปนิสัย และส่วนประกอบสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตภายในสังคมหนึ่ง ๆ เนื่องจากในสังคมแต่ละแห่งบุคคลแต่ละคนมีบทบาทที่จะต้องกระทำมากมายหลายอย่างด้วยกัน ถ้าทุกคนในสังคมรู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของตนเองเป็นอย่างดีแล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดความสันติ ตลอดจนความงอกงามในสังคมนั้น

จากการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2515 ในเรื่องการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่ออาชีพพยาบาล โดย เสม พริงพวงแก้ว (สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย. 2516 : 136 ; อ้างอิงมาจาก เสม พริงพวงแก้ว. ม.ป.ป.) ได้ให้คำจำกัดความของความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ 5 ข้อ ดังนี้

1. การยอมรับผลดีหรือไม่ดีในกิจกรรมที่ได้กระทำลงไป
2. ประกันความเสียหาย
3. ผลงานอันมีคุณภาพ
4. การรู้จักใช้สติปัญญา แยกให้ได้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ควร หรือไม่ควร
5. ความมีเหตุผล

จากคำจำกัดความทั้ง 5 ข้อนี้นี้ เสมอ พริ้งพวงแก้ว ได้สรุปเป็นความหมายของความรับผิดชอบไว้ คือ ความกล้ารับผิดชอบอย่างเต็มที่ ตามภูมิความรู้ และความสามารถของตนด้วยคุณธรรมประจักษ์ และต่อข้อผูกพันที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ โดยแสดงผลงานให้ผู้อื่นได้มองเห็นถึงสิ่งที่ได้กระทำลงไป ซึ่งคล้ายคลึงกับที่ ฟลิปโป (Flippo. 1966 : 122) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงานและวัตถุประสงค์

ประณต เล็กสวาสดี (2517 : 9) ได้ให้ความหมายของความรู้สึกรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองจะสามารถปฏิบัติต่อไปนี้ มากหรือน้อยเพียงใด คือ

1. ช่วยเหลืองานของครอบครัวและส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
2. ตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์ไว้ใจได้
3. กล้าเผชิญต่อความจริง
4. ตั้งใจทำงานโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง
5. รับผิดชอบตนเองทั้งการงาน การเงิน และการเรียน
6. ดูแลของส่วนรวมเหมือนของตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี
7. รักษาสิทธิ และหน้าที่ของตนเอง โดยไม่ละเมิดสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น

ชม ภูมิภาค (2519 : 15) กล่าวถึงลักษณะความรู้สึกรับผิดชอบว่า หมายถึง การปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ได้รับมอบหมาย ความรับผิดชอบนี้มีความหมายรวมไปถึง ความซื่อสัตย์ สุจริต การตรงต่อเวลา

สมพงษ์ ตีรพัฒน์ (2517 : 15 - 20) ได้กล่าวถึง ความรู้สึกที่รับผิดชอบไว้ว่า บุคคลจะเกิดความรู้สึกที่รับผิดชอบ ก็ต่อเมื่อได้เคยฝึกอบรมในด้านการมีระเบียบวินัย ทำให้มีความเคารพในกฎเกณฑ์ มีความละเอียดรอบคอบ ซึ่งตนเองสามารถบังคับตนเองได้ และได้จัดกลุ่มพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกที่รับผิดชอบไว้ 7 กลุ่ม คือ

1. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ
2. กล้าเผชิญกับความจริง
3. รักษาสิทธิและหน้าที่ของตน
4. ปฏิบัติตามระเบียบโดยเคร่งครัด
5. คอยติดตามผลงานเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น
6. มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้
7. รักษาทรัพย์สินสมบัติส่วนรวมเหมือนของตนเอง

ชานาญ นิศารัตน์ (2524 : 53) ได้ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบ คือ การยอมรับรู้ และสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำของตนเองด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะเป็นผลดี หรือผลร้าย ไม่ว่าจะเป็นกระทำผิดหรือถูก ไม่บิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน ให้บุคคลปฏิบัติสอดคล้องกับกฎจริยธรรม และหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมอย่างเข้มงวดจากผู้อื่น

คณีย จามมานะ (2518 : 9) ได้ให้ความหมาย ของความรู้สึกที่รับผิดชอบไว้ว่า เป็นความรู้สึกที่ตนเองสามารถปฏิบัติต่อสิ่งต่อไปนี้ ได้มากน้อยเพียงใด ได้แก่

1. ช่วยเหลืองานของครอบครัวและงานของส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
2. ตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์ ไว้ใจได้
3. กล้าเผชิญต่อความจริง
4. ตั้งใจทำงานโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง
5. รับผิดชอบตนเองทั้งการงาน การเงิน และการเรียน
6. ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบอย่างเคร่งครัด

7. ดูแลรักษาของส่วนรวมเหมือนของตัวเองและทำงานร่วมกับคนอื่นได้ดี

8. รักษาสิทธิและหน้าที่ของตนเอง โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

นิคม ตั้งคะพิภพ (2516 : 15) ให้คำนิยามของความรับผิดชอบว่า ผู้รับผิดชอบสูง คือ บุคคลที่เชื่อถือได้ มีหิริ - โสติดปะ เป็นผู้ที่ชอบวางแผนก่อนลงมือทำงาน ละเอียครอบคอบ รักความก้าวหน้าและพึ่งตนเอง

ลอว์ซี (Lawshe. 1966 ; 143) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบว่าเป็นการค้นหาอุปนิสัย อารมณ์ของบุคคลว่ามีความรอบคอบ รับผิดชอบ และเป็นที่ไว้วางใจได้มากน้อยเพียงใด

บราวเน (Browne. 1958 : 58) ได้สรุปองค์ประกอบของความรู้สึกรับผิดชอบ ว่ามีดังนี้คือ ความไว้วางใจได้ ความคิดริเริ่ม ความไม่ท้อถอย ต่ออุปสรรค ทำงานแข็งขัน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาที่จะทำให้ดีกว่าเดิม

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (ม.ป.ป. : 53) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของ รับผิดชอบต่อปลูกฝังและเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในระดับมัธยมศึกษาทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหมายด้วยความขยันหมั่นเพียรอดทน เข้าห้องเรียนและส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่ได้รับมอบหมายเมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ชักถามอาจารย์ให้เข้าใจเมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าทำผิดแล้วพยายามแก้ไขปรับปรุง ให้ถูกต้องด้วยตนเองเสมอ มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน

2. ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา รักษาผลประโยชน์ เกียรติยศ ชื่อเสียงของสถานศึกษา ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา ไม่ขีดเขียนไต่ะเรียนผนังห้อง ห้องน้ำห้องส้วม แต่งเครื่องแบบนักเรียน เรียบร้อย ไม่ทะเลาะวิวาทกับโรงเรียนอื่น คอยตักเตือนเพื่อนนักเรียนที่จะหลงผิด อันจะทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง เมื่อโรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือก็เต็มใจให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนตามความสนใจและความสามารถ เพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เช่น เป็นนักกีฬา นักแต่งคำขวัญ เรียงความ กลอน เพลง ฯลฯ

3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การที่นักเรียนมีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน และรู้จักแสดงความคิดเห็น ปฏิบัติตนเพื่อชื่อเสียงและความสุขของครอบครัว ช่วยแก้ปัญหาการที่สมาชิกภายในครอบครัว ไม่เข้าใจกัน เมื่อมีปัญหาที่ปรึกษาและให้พ่อแม่ทราบปัญหาของตนทุกเรื่อง ช่วยครอบครัวประหยัดไฟฟ้า น้ำ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม บำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนอย่างเต็มความสามารถ ช่วยลดสิ่งผิดกฎหมายของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ให้ความรู้ ความสนุก เพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตนช่วยคิดและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม เช่น ความสกปรก การรักษาสาธารณสุขสมบัติ ผู้คิดร้ายต่อประเทศชาติ การจราจร การเสียภาษี และการรับบริการจากสถานบริการต่าง ๆ ของรัฐ

พิจิตรา พงษ์จินดากร (2525 : 10 - 11) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อตนเองไว้ดังนี้

1. ตั้งใจเล่าเรียนหมั่นฝึกหัดความรู้
2. ประพฤติตนให้เหมาะสม
3. รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม
4. สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
5. ตรงต่อเวลา
6. สามารถควบคุมตนเองได้

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างตั้งแต่สังคมขนาดเล็กจนถึงสังคมขนาดใหญ่ บุคคลทุกคนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมเล็กที่สุดคือครอบครัวจนถึงสังคมขนาดใหญ่คือประเทศชาติ การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อสังคมไม่มากก็น้อย บุคคลทุกคนจึงต้องมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ บุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคมดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ผลเมือง ได้แก่
 - 1.1 ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม
 - 1.2 รักษาทรัพย์สินสมบัติของสังคม
 - 1.3 ช่วยเหลือผู้อื่น
2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่
 - 2.1 เคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง
 - 2.2 ช่วยเหลืองานบ้าน
 - 2.3 รักษาชื่อเสียงของครอบครัว
3. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครู-อาจารย์ ได้แก่
 - 3.1 ตั้งใจเล่าเรียน
 - 3.2 เชื่อฟังครูอาจารย์
 - 3.3 ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน
 - 3.4 รักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
4. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ได้แก่
 - 4.1 ช่วยตักเตือนแนะนำเมื่อเพื่อนทำผิด
 - 4.2 ช่วยเหลือเพื่อนอย่างเหมาะสม
 - 4.3 ให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด
 - 4.4 เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

สามารถสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบนั้นเป็นสิ่งที่สามารถปลูกฝังให้เกิดเป็นลักษณะนิสัยได้ ควรฝึกให้เด็กมีนิสัยรับผิดชอบตั้งแต่ในวัยเด็กและควรให้มีการฝึกความรับผิดชอบให้แก่เด็ก ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน โดยเริ่มให้ทำงานที่ง่าย ๆ เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล และเมื่อมอบหมายงานให้ทำแล้ว ก็ควรให้เด็กได้รับผลตอบอย่างเต็มที่ มีประสบการณ์ทำงานด้วยตนเอง เพื่อให้เด็กจะได้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ฝึกหัดไม่ให้ปิดความรับผิดชอบที่ตนเองรับผิดชอบไปให้ผู้อื่นฝึกให้ทำงานสำเร็จ เป็นขั้นเป็นอัน โดยไม่ได้ละทิ้งงานที่ทำไว้แล้ว นอกจากนั้นควรชี้แจงให้เด็กรู้จักขอบเขตในหน้าที่การงานของตนว่ามีอะไรบ้าง เพื่อให้ไม่ไปก้าวล่วงงานในหน้าที่ของผู้อื่น และต้องฝึกให้เด็กมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นด้วย

ความสำคัญของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นปัจจัยอันสำคัญที่ช่วยให้สังคมเป็นระเบียบ และสงบสุข การที่สังคมขาดความสงบสุขอันกล่าวได้ว่าเกิดจากบุคคลกลุ่มหนึ่ง ขาดคุณสมบัติ 5 ประการ ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2514 : 55 - 57)

1. ความรับผิดชอบ
2. ความสม่ำเสมอ
3. ความเชื่อมั่นในตนเอง
4. ความซื่อสัตย์
5. ความพยายามในการพึ่งตนเอง

จะเห็นได้ว่าความรับผิดชอบก็เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่จะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ นอกจากนี้ แผนการศึกษาชาติ หลักสูตรการศึกษาปี 2533 ก็มีวัตถุประสงค์ระบุไว้ข้อหนึ่งว่า มุ่งหวังให้นักเรียนเป็นคนดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ อุดมคติ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาซึ่งหากจะกล่าวเรื่องความรับผิดชอบแล้ว อาจกล่าวได้ว่า หากบุคคลมีความรับผิดชอบ จะมีผลต่อไปนี้คือ

1. คนที่มีความรับผิดชอบย่อมจะทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมายทันเวลา
2. คนที่มีความรับผิดชอบย่อมเป็นที่นับถือ ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเป็นคุณประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม
3. ความรับผิดชอบ เป็นสิ่งเกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติงาน สอดคล้องกับกฎจริยธรรม และหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องมีการบังคับจากผู้อื่น
4. ไม่ทำให้เป็นต้นเหตุของความเสื่อม และความเสียหายแก่ส่วนรวม
5. ทำให้เกิดความก้าวหน้า สงบสุข เรียบร้อย แก่สังคม

การพัฒนาความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกอบรม ตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก แนะนำส่งเสริมเขาในสิ่งที่ถูกต้องที่ควรให้เขาได้รู้จักกับปัญหา และค่อย ๆ ปลุกฝังความรับผิดชอบให้แก่เขา เพราะนอกเหนือจากการมีวินัย และความรับผิดชอบ ตามธรรมชาติ อันอาจเกิดขึ้นได้เองแล้ว เด็กยังเรียนรู้วินัยและความรับผิดชอบจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสอนฝึกฝนจากบุคคลที่แวดล้อม ลักษณะเช่นนี้เป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม (กึ่งแก้ว อรรถกร, 2524 : 15 - 19) สำหรับความรับผิดชอบต่อสังคมหรือหมู่คณะนั้น จะมีได้ เมื่อเด็กรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่และรับผิดชอบในการกระทำของตนเองแล้ว แต่ทั้งนี้มิใช่ว่าเราจะต้องกันความรับผิดชอบต่อสังคม หรือหมู่คณะไว้ต่างหากคอยจนเด็กรู้จักรับผิดชอบ ต่อหน้าที่แล้วจึงจัดประสบการณ์ให้เด็กรับผิดชอบต่อสังคมต่อไป แท้จริงแล้วกิจกรรมที่เด็กทำตามหน้าที่นั้นเป็นการทำเพื่อหมู่คณะ หรือสังคมไปในตัวแต่เด็กยังไม่ได้ออกที่จะเข้าใจถึงประโยชน์ของผู้อื่น ที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้การกระทำเพื่อหมู่คณะและเสียสละเพื่อหมู่คณะ เมื่อเด็กเข้าสู่วัยรวมหมู่เริ่มตั้งแต่อายุ 11 ปีขึ้นไป วัยนี้เราจะมอบความรับผิดชอบการงานของหมู่คณะให้เด็กทำ เด็กจะเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อหมู่คณะต่อสังคมได้รวดเร็ว และแน่นแฟ้น ดังนั้น ครูควรจัดสถานการณ์การเรียนการสอนในโรงเรียนให้แก่เด็ก เพื่อปลุกฝังและพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมแก่เด็ก (ชม ภูมิภาค, 2525 : 130)

มิตตัน และแฮร์ริส (Mitton and Harris, 1962 : 407 - 416) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการฝึกเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ ดังนี้

1. การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก
2. เด็กทุกคนควรได้ฝึกการรับผิดชอบ
3. จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล
4. ควรให้เด็กทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากเขา
5. ผู้ใหญ่ต้องยึดหยุ่น ไม่เร่งรัดเด็กจนเกินไป
6. ต้องระลึกเสมอว่า เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่

7. เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ จึงต้องเปิดโอกาสให้เขาได้รับนิคชอบตามสมควร
8. ทักษะคิดและพฤติกรรมความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ มีอิทธิพลต่อพัฒนาการการรับนิคชอบของเด็ก
9. ไม่ควรให้เด็กรับผิดชอบเกินความสามารถ

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำนึกในความรับผิดชอบ

ประมวญ ดิคคินสัน (2520 : 188 - 193) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเด็กวัย 6 - 12 ขวบ มีความเด่นในความสัมพันธ์กับเพื่อนรุ่นเดียวกัน (Peers) การเรียนรู้หน้าที่ความรับผิดชอบตามเพศของตน การเรียนวิชาที่โรงเรียน พัฒนาการทางสติปัญญา ความคิดกำหนดผู้อื่น เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน ในวัยเด็กตอนปลาย ก่อนอายุ 10 ปี กำลังเชื่อผู้ใหญ่เคารพกฎเกณฑ์ข้อบังคับอยู่ พอเข้าปีที่ 10 ถึงปีที่ 12 เด็กแสดงอาการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ค่อนข้างทักะต่าง ๆ เพิ่มขึ้นกว่าหนหลังขณะเดียวกัน ความสมดุลระหว่าง ความกลมกลืน (Assimilation) กับการปรับตัว (Accommodation) ก็เปลี่ยนไป เด็กมีทัศนคติต่อผู้ใหญ่ เปลี่ยนไปจากเดิมคือ สมัยก่อนเชื่อฟังโดยไม่มีเงื่อนไข บัดนี้ มีความคิดเห็นของตนเองได้เถียงหาอำนาจ ดังนั้น ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจและจัดการช่วยเหลือให้ถูก

แรก ๆ เด็กวัยเข้าเรียนตอนต้นจะแสวงหาความอบอุ่น การยอมรับจากผู้ใหญ่และจากเพื่อนด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม เพราะยังไม่รู้จักยั้งคิด ควบคุมความรู้สึกไม่ได้เหมือนผู้ใหญ่ ฉะนั้นจึงแสดงความเอาแต่ใจตัว ต้องการเป็นผู้นำต้องการได้ทำอะไรก่อนผู้อื่น พูดถึงแต่ตนเอง และเรื่องของตัวเองคร่ำครวญ เด็กวัยนี้ ยังถือตัวเองเป็นจุดศูนย์กลางอยู่ ต่อเมื่อเด็กเจริญขึ้น ได้เรียนรู้มากขึ้น เด็กจะสามารถปรับตัวได้ดีขึ้นตามลำดับ เปลี่ยนจากความรู้สึกที่ว่าต้องการให้ผู้อื่นสนใจตัวเองแต่ผู้เดียวหรือต้องการมี หรือทำกิจกรรมก่อนผู้อื่น เป็นความรู้สึกว่าเขาต้องการผู้อื่นพอใจในตัวเขาคด้วย เพื่อจะได้มีเพื่อน มีคนรัก ไม่เจียบเหงา เมื่อเด็กพัฒนามาถึงขั้นนี้ เด็กจะรู้จักยับยั้งใจดีขึ้น ไม่ทำตามใจตนเอง จะมีความเชื่อมั่นมากขึ้น รู้จักควบคุมความรู้สึก รู้จักรับผิดชอบดีขึ้น (สมาคมคห - เศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2525 : 170)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบบูรณาการงานวิจัยในประเทศ

จันทร์จรัส คัมพสุทธิ์ (2528 : 76 - 79) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาโดยเทคนิคการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู ผลการศึกษา พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยเทคนิคการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความคิดสร้างสรรค์ทั้งในด้านความคล่องในการคิด ความคิดยืดหยุ่น และความคิดริเริ่มของทั้งสองกลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นที ศิริมัย (2529 : 62 - 63) ได้ศึกษาความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการสอนแบบบูรณาการ ผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน กลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดก่อนและหลังการทดลองสอนทั้งสองกลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฐิติศักดิ์ ศรีอำไพ (2529 : 56 - 58) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้หน่วยบูรณาการทางการสอนกับการสอนตามคู่มือการสอนสังคมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นักเรียนที่มี ระดับความสามารถทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าระดับปานกลางและต่ำ ส่วนความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียน กลุ่มทดลองทั้งช่วง 1 , 2 และ 3 สัปดาห์หลังการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และนักเรียนกลุ่มควบคุม มีความคงทนในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ความคงทนในการเรียนรู้ระหว่างการสอน 2 วิธี หลังการสอน 1 , 2 และ 3 สัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, .01 และ .01 ตามลำดับ

รัตนา นภารัตน์ (2531 : 54) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบบูรณาการ กับการสอนตามคู่มือ แนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความมีวินัยในตนเอง ระหว่างนักเรียนกลุ่มควบคุม กับกลุ่มทดลอง แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความมีวินัยในตนเองของนักเรียนหลัง การทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

งานวิจัยในต่างประเทศ

การสอนแบบบูรณาการ (Integration) เป็นการสอนที่ทำให้นักเรียนได้วางแผน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยครูเป็นที่ปรึกษา ซึ่งในต่างประเทศ จะนิยมกันมาก ได้มีผู้ทำการวิจัยการสอนที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับการสอนแบบบูรณาการ คือ การสอนแบบให้นักเรียนวางแผนทำกิจกรรมด้วยตนเอง โดยครูเป็นเพียงที่ปรึกษาให้นักเรียนเท่านั้น ได้แก่ ไชแมนสกาย และ แมทธิวส์ (Shymansky and Mthews. 1974 : 157 - 168) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการสอน 2 แบบ พฤติกรรมของนักเรียนเกรด 5 คือ การสอนโดยให้นักเรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง และการสอนโดยครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรมแก่นักเรียน โดยนักเรียนทั้งสองกลุ่มได้อุปกรณ์การทดลอง ความสะดวกสบายในการเรียนเหมือนกัน ต่างกันที่ พฤติกรรมของครูเป็นระบบแนะนำแนวทางกับไม่แนะนำแนวทางผลปรากฏว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบไม่แนะนำแนวทางแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่มีแนวโน้ม มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีทักษะในการคิดสืบสวน (Investigative Skill) สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบครูแนะนำแนวทาง

สำหรับ วิสเลอร์ (Wheasler. 1978 : 5416 - A) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบ การสอนวิชาประวัติศาสตร์ระหว่างการสอนแบบเดิม ซึ่งยึดแบบเรียนเป็นศูนย์กลาง และการสอนแบบใหม่โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้วิธีสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเอง มีความคิดรวบยอดในวิชาประวัติศาสตร์มากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม ซึ่งเรียนกับอาจารย์ที่ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย หรือการสอนตามแบบเรียน นอกจากนี้เขายังได้เสนอแนะว่า ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ผู้สอนควรใช้เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ บ้าง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม
งานวิจัยภายในประเทศ

วรรณี รักธรรม (2515 : 70) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความวิตกกังวล ความต้องการผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความรู้สึกรับผิดชอบต่อเด็กไทย เชื้อชาติไทย กับเด็กไทยเชื้อชาติจีน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มละ 120 คน พบว่า

1. เด็กไทย เชื้อชาติไทยกับเด็กไทย เชื้อชาติจีน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองแตกต่างกัน
2. ทั้งกลุ่มเด็กไทย เชื้อชาติไทย และเด็กไทย เชื้อชาติจีน พบว่าเด็กหญิงมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง มากกว่าเด็กชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ละม้ายมาศ ศรีทนต์ และ จรรยา สุวรรณทัต (2510 : 112 - 113) ได้ศึกษาอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการเด็กที่ ตำบลนาป่า เล็งเห็นความสำคัญในการอบรมเด็กให้ลูกรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองตั้งแต่เยาว์วัย

ประณต เล็กสวาสดี (2517 : 97) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การฟังผู้อื่น พฤติกรรมด้านการเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง พบว่า

1. เด็กชายได้คะแนนความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองน้อยกว่า เด็กหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. เด็กที่ได้รับการรักมาก ได้คะแนนความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง มากกว่าเด็กที่ได้รับการรักน้อยทั้งในกลุ่มเพศชายและเพศหญิง

ศันย งานมานะ (2518 : 44) ได้ศึกษาถึงความรู้สึกรับผิดชอบต่อความยากลำบากเห็นและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 540 คน ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบปล่อยปละละเลย กับแบบเอาใจใส่มากเกินไป พบว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองน้อยกว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่มากเกินไป

สมศักดิ์ ชินพันธ์ (2523 : 47) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในชั้นเรียนกับความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง พบว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย จะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองสูงกว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตย และแบบปล่อยปละละเลยจะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองต่ำสุด

วิไลวรรณ สันตะโกมล (2522 : 47) ได้ทำการวิจัย เรื่องการเปรียบเทียบผล การสอนวิชาวรรณคดีไทย เรื่อง สิลีตะเลงพ่ายโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และกระบวนการ สอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ในชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักศึกษา ที่สอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และกระบวนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง แตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม ทำให้บรรยากาศการ เรียนสนุกสนาน และยังฝึกคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบการทำงานร่วมกัน เป็นต้น

วิริยะ บุญะนิวาสน์ (2523 : 49) ได้ศึกษาวิจัย เปรียบเทียบการสอนจริยธรรม โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับการสอนแบบธรรมดาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เวลา 9 ชั่วโมง พบว่า กลุ่มที่สอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีทัศนคติทางจริยธรรมด้านความมีระเบียบ วินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีธรรมดา

ชะอ้อน ทองส่งไสม (2525 : 35) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาไทย และความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้และไม่ใช้ชุดการเรียน ด้วยตนเอง และเป็นรายบุคคล ผลการศึกษาพบว่า การใช้ และไม่ใช้ชุดการเรียนด้วยตนเองเป็น รายบุคคล ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย และความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน แต่พบว่า ความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มที่ใช้ชุดการเรียน มีความรับผิดชอบสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ

นิภา วิจิตรสิริ (2525 : 49 - 50) ได้ศึกษา ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อ ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษารายงานว่า นักเรียนที่ฝึกกิจกรรมกลุ่ม มีความรับผิดชอบ ไม่สูงกว่าก่อนการฝึกและผลจากการเปรียบเทียบ ความรับผิดชอบของนักเรียนที่ ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่ม และไม่ได้รับการฝึกพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่ม มีความ รับผิดชอบสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรรัตน์ แก่นทอง (2529 : 53) ได้ศึกษาถึงการใช้ บทบาทสมมติพัฒนาความรับ รับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษารายงานว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับ

การสอน ด้วยเทคนิคบทบาทสมมติ มีความรับผิดชอบต่อชุมชนดีกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ทั้งสองกลุ่มก็มีพัฒนาการทางด้านความรับผิดชอบสูงขึ้นกว่าเดิม

คุชกี ทริพย์ปรง (2529 : 54 - 55) ได้ศึกษาผลการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติมีพัฒนาการทางความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ นักเรียนทั้งสองกลุ่ม มีพัฒนาการทางด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานสูงขึ้น

งานวิจัยต่างประเทศ

ซุนิค (Zunich. 1963 : 497 - 499) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ พัฒนาการการรับรู้ด้านความรู้สึกรับผิดชอบต่อเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมต่ำและฐานะทางสังคมปานกลาง เพื่อต้องการทราบว่า การรับรู้ของเด็กในด้าน ความรับผิดชอบนั้นแปรไปตามระดับชั้นของสังคมหรือไม่ โดยใช้ A Children - Responsibility Inventory เป็นเครื่องมือวัด ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 25 ข้อ ใช้เด็กจำนวน 500 คน ในรัฐเคนซัส สหรัฐอเมริกา เป็นผู้ตอบ ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมระดับปานกลางมีการรับรู้ด้านความรู้สึกรับผิดชอบต่อได้เร็วกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมระดับต่ำ

แมคแคนเลส (Mc.Candless. n.d. ; citing Vernille. 1968 : 63) กล่าวว่า พ่อแม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มักจะประสบความล้มเหลวในการปลูกฝังลูกให้มีความรับผิดชอบภายในบ้าน เพราะ พ่อแม่ต้องทำงานไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูกมาก

สมาร์ท (อ้างจาก อภิสิทธิ์ วงษา 2517 : 8) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและสัมพันธภาพที่มีต่อครอบครัวพบว่า ความรับผิดชอบนั้น แม้จะเริ่มต้นในวัยเด็กก็ตาม แต่จะพัฒนาจากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่น จากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ ความรับผิดชอบของเด็กในชั้น 10 พบว่า มีความสัมพันธ์กับการที่ได้ใกล้ชิดพ่อแม่ พ่อแม่ยอมรับตรงกันข้าม เด็กที่ถูกพ่อแม่ตำหนิปรามหรือเฉยเมย จะมีความรับผิดชอบน้อย และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็กนั้นมีมากเท่าใด ก็จะทำให้เด็กมีความรับผิดชอบมากขึ้นเท่านั้น และยังพบว่า เด็กหญิงมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กชาย

เพค และเฮวิงเฮิร์ส (Peck and Havinghurst. 1963 : 12) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย และแบบใช้อำนาจพบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวประชาธิปไตยมีความคิดเป็นอิสระ และรับผิดชอบมากกว่าเด็กมาจากครอบครัวแบบอิตาเลียน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เฮอร์ล็อก (Hurlock. 1964 : 66) เพื่อพบว่าผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยวิธีประชาธิปไตย กล่าวคือ ให้ความรัก ความสนใจ และเห็นความสำคัญของเด็ก จะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีเพื่อนมาก เป็นมิตร ซื่อสัตย์ คล่องแคล่วร่าเริง มีอารมณ์มั่นคง มีความคิดริเริ่มพึ่งตนเอง สามารถเผชิญชีวิตด้วยความมั่นใจ และทำให้เด็กมีความรับผิดชอบต่องาน ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน จะทำให้เด็กขาดความใกล้ชิดกับพ่อแม่ขาดความอบอุ่น ขาดความรู้สึกลบหลดภัย หรือได้ทำตามกฎอย่างเคร่งครัด ทำให้ขาดความรับผิดชอบต่องาน เพราะไม่เคยตัดสินใจด้วยตนเอง เช่นเดียวกับการศึกษา ของ เลวิน ลิปปิต และ ไวท์ ที่พบว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น ทำให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบหน้าที่การทำงาน รู้จักให้ความร่วมมือต่อหมู่คณะ ส่วนการปกครองแบบอิตาเลียนนั้น จะทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว เนื่องจากรู้สึกว่าคุณบังคับกดขี่ ขาดความรับผิดชอบแสดงว่า การปกครองแบบปล่อยปละละเลยนั้น ก็จะทำให้เป็นคนไม่รู้จักรัก ความรับผิดชอบและไว้วางใจไม่ได้ (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ และคนอื่น ๆ. 2512 : 178 - 181 ; อ้างอิงมาจาก Lewin, Lippit and White. n.d.)

สำหรับการศึกษาของ เพค (Peck. 1958 : 374) พบว่า ความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานขึ้นอยู่กับการฝึกวินัย และการฝึกวินัยโดยอาศัยความรักนั้น จะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบ ในหน้าที่การทำงานสูงขึ้นด้วยซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เขียร์ส และเลวิน ซึ่งได้สัมภาษณ์พ่อแม่ของเด็กอนุบาลจำนวน 379 คนเกี่ยวกับการฝึกอบรมเด็ก พบว่า การให้ความรัก และการยอมรับลูกในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัว และการฝึกวินัย โดยใช้เหตุผลจะช่วยให้เด็กทำตามพ่อแม่ต้องการ และทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านความรับผิดชอบต่องานสูงขึ้น (วารินทร์ ม่วงสุวรรณ 2517 : 11 ; อ้างอิงมาจาก Sears and Lewin. 1957 : 415) สำหรับวิกกินส์ (Wiggins. 1971 : 289) ได้กล่าวถึงการศึกษาของกัอฟ (Gough) เกี่ยวกับการควบคุมตนเองของผู้ที่มีปัญหาทางความประพฤติก่อกวน ว่า ผู้ที่มีวินัยแห่งตน จะมีความ

รับผิดชอบต่องานที่ทำงานสูง มีความอดทนมากกว่า มีเหตุผลที่ดีเป็นของตนเอง มีความคิด
ยืดหยุ่นในความคิด และพฤติกรรมทางสังคม

ฟลาเฮอร์ตี และรูทเซล (Flaherty and Reutzel. 1965 : 409 - 411)
ได้ศึกษาเพื่อหาลักษณะบุคลิกภาพของนักเรียน ที่ประสบผลสำเร็จในการเรียนสูง และนักเรียนที่
ประสบผลสำเร็จในการเรียนต่ำ โดยใช้แบบทดสอบซีพีไอ (The California
Psychological Inventory : CPI) วัดบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ และใช้คะแนนเฉลี่ยที่ได้จาก
การเรียนในชั้นปีที่ 1 จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จะได้คะแนน
บุคลิกภาพ ด้านความรับผิดชอบสูงกว่า ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และแม็คเคลแลนด์
(McClelland. 1953 : 10) ได้ศึกษาลักษณะของบุคคล ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง พบว่า
บุคคลนั้นมีความรับผิดชอบสูงด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบจะเห็นว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่
ที่สามารถพัฒนาให้เกิดในตัวบุคคลได้ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเป็น
พื้นฐานในการปลูกฝังความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล การฝึกให้ทำงานกลุ่มก็เป็นวิธีการหนึ่ง
ที่น่าสนใจที่จะศึกษา และนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู
มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู
มีความรับผิดชอบต่อตนเองแตกต่างกัน
3. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู
มีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ
3. การดำเนินการทดลอง
4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) โดยแบ่งออกเป็น 2 หน่วย คือ หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และหน่วยที่ 2 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2536 จำนวน 12 ห้องเรียน รวม 480 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 80 คน โดยวิธีดังนี้
3. จับสลากนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียน จาก จำนวน 12 ห้องเรียนแล้วนำนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียนมาคละกันแล้วจับสลากเพื่อเลือกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดย
กลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน สอนโดยการสอนแบบบูรณาการ
กลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน สอนโดยการสอนตามคู่มือครู

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่

1. เครื่องมือที่ใช้ในการสอน ประกอบด้วยแผนการสอน 2 แผน คือ
 - 1.1 แผนการสอนแบบบูรณาการ
 - 1.2 แผนการสอนตามคู่มือครู
2. เครื่องมือรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย
 - 2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
 - 2.2 แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง
 - 2.3 แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. แผนการสอนแบบบูรณาการ

- 1.1 ศึกษาหลักสูตร ความมุ่งหมาย และขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.

- 1.2 เลือกเนื้อหาที่จะนำมาใช้ในการทดลอง ได้แก่ เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องประเทศของเรา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 หน่วย คือ หน่วยที่ 1

ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และหน่วยที่ 2 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน สาเหตุที่เลือก
เนื้อหานี้ เพราะ

1.2.1 ประวัติศาสตร์สมัย กรุงรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยที่มีความสำคัญ
ของไทย การศึกษาประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้นักเรียนได้รู้เรื่องราวของชาติไทย
ในอดีตในแง่มุมต่าง ๆ และยังเป็นแนวทาง ให้นักเรียนเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยต่อมาถึง
ปัจจุบันได้ดีขึ้น

1.2.2 กรุงรัตนโกสินทร์ปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งทางเศรษฐกิจ
สังคม การเมือง การปกครอง จากการศึกษาประเทศไทยสมัยปัจจุบันนี้จะช่วยให้เข้าใจ
ลักษณะต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่จะ
เกิดขึ้นในอนาคต

1.3 ศึกษารายละเอียดเนื้อหาประวัติศาสตร์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์และสมัยปัจจุบัน ในหัวข้อ ดังนี้

- 1.3.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์
- 1.3.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ
- 1.3.3 ลักษณะทางการเมืองการปกครอง
- 1.3.4 ลักษณะสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม

1.4 บูรณาการเนื้อหาที่ใช้ในการทดลองเข้าด้วยกัน โดยยืมวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาแกน

- 1.5 ศึกษาเทคนิคการสอนแบบบูรณาการจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 1.6 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และความคิดรวบยอดของแต่ละหน่วย
- 1.7 สร้างแผนการสอนแบบบูรณาการ
- 1.8 นำแผนการสอนที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
- 1.9 นำแผนการสอนที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

จำนวน 45 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

- 1.10 รวบรวมข้อบกพร่องต่าง ๆ และปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ก่อนนำไปใช้ทดลอง

2. การสร้างแผนการสอนตามคู่มือครู

ผู้วิจัยได้สร้างแผนการสอนของกลุ่มควบคุม โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ทั่วไปของรายวิชาคู่มือครูแบบเรียน และขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากหนังสือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2533 เช่นเดียวกับการสร้าง แผนการสอนแบบบูรณาการ

2. ศึกษาแผนการสอนตามคู่มือครู ซึ่งมีขั้นตอนการสอนดังต่อไปนี้

- 2.1 จุดประสงค์ปลายทาง
- 2.2 ชนิดของสมรรถภาพ
- 2.3 จุดประสงค์เนื้อหา
- 2.4 เนื้อหา

2.5 กิจกรรมการเรียนรู้การสอน ซึ่งแบ่งเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

- 2.5.1 ได้รับความสนใจ
- 2.5.2 แจ้างจุดประสงค์
- 2.5.3 ทบทวนความรู้เดิม
- 2.5.4 ใช้วัสดุอุปกรณ์กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
- 2.5.5 ใ้แนวการเรียนรู้
- 2.5.6 ปฏิบัติ
- 2.5.7 แจ้างผลการปฏิบัติ
- 2.5.8 ประเมินผลพฤติกรรม
- 2.5.9 ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้

3. สร้างแผนการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยยึดตามคู่มือครูเป็นหลักในการสร้าง

4. นำแผนการสอนที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญการสอนสังคมตรวจสอบดู

ความสอดคล้องของกิจกรรม เนื้อหา และจุดมุ่งหมาย

5. นำแผนการสอนที่ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตคลองเต้ กรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 คน เพื่อค้นหาข้อบกพร่อง

6. นำแผนการสอนที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปใช้สอนกลุ่มควบคุม

การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาวิธีสร้างแบบทดสอบจากหนังสือ เทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา ของ สมบูรณ์ ชิตพงศ์ (2523 : 1 - 140) เทคนิคการเขียนข้อสอบของชวาล แพร์ติกุล (2522 : 1 - 407) และหนังสือวิธีสร้าง และเขียนข้อสอบของวิเชียร เกตุสิงห์ (2518 : 1 - 61)

2. ทำการวิเคราะห์หลักสูตร วิชาสังคมศึกษาตามเนื้อหาที่นำมาทดลอง เพื่อหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ผลจากการวิเคราะห์จัดทำเป็นตารางวิเคราะห์รายวิชา สำหรับเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่า จะต้องวัดพฤติกรรมในเนื้อหาอะไรเป็นจำนวนมากน้อยเพียงใด

3. สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามเนื้อหาที่ใช้ในการทดลองกำหนดเกณฑ์ตามผลการวิเคราะห์หลักสูตร ข้อสอบที่สร้างขึ้นเป็นแบบปรนัยชนิด 5 ตัวเลือก โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาที่สอน จำนวน 100 ข้อ นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปหาค่าความเที่ยงตรง โดยการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ (Face Validity) จำนวน 3 คน ประกอบด้วย รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ ผศ.จรัส น้อยแสงศรี อาจารย์จันทนา สุธูป ตรวจสอบเพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น

4. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่สร้างขึ้น ไปสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน ที่เคยเรียนบทนี้แล้ว เพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ

5. นำแบบทดสอบที่นักเรียนทำแล้วมาตรวจให้คะแนน ข้อที่ตอบถูกให้ 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิด ข้อที่ไม่ได้ทำ หรือข้อที่ตอบมากกว่า 1 ตัวเลือก ไม่ให้คะแนน แล้วนำคะแนนมาวิเคราะห์ความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบเป็นรายข้อ โดยใช้หลักการตัดกลุ่ม 27 เปอร์เซนต์ เป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ หาค่า p โดยเปิดตารางสำเร็จรูปของ จุง เตห์ ฟาน (Pan, 1952 : 6 - 32) แล้วเลือกเอาข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย .20 - .80 และมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป

6. นำแบบทดสอบที่คัดเลือกแล้วไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้สูตร KR. - 20 ของ คูเคอร์ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 168)

การสร้างแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อ

สังคม

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม
2. นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปหาค่าความเที่ยงตรง โดยการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ (Face validity) จำนวน 3 คน ประกอบด้วย รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ รศ.พวงรัตน์ ทวีรัตน์ รศ.อัจฉรา สุขารมณ์ ตรวจสอบเพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น
3. นำแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคมไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ที่ไม่ใช่กลุ่มทดลองจริงจำนวน 100 คน นำผลที่ได้มาตรวจให้คะแนน
4. นำผลจากการตรวจให้คะแนน มาหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อโดยใช้ t - test (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2528 : 185 - 186) โดยแบ่งเป็นกลุ่มสูง 25 เปอร์เซนต์ กลุ่มต่ำ 25 เปอร์เซนต์ แล้วเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
5. หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม โดยวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟา ใช้สูตรของ ครอนบาค (Cronbach) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2528 : 170 - 171)
6. ลักษณะของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นสถานการณ์ที่คนส่วนใหญ่ได้พบเห็นในชีวิตจริง หรืออาจจะมีโอกาสกระทำด้วย แต่เป็นสถานการณ์ที่ไม่รุนแรงเกินไป รวมทั้งช่วยให้ทราบถึงความรู้สึกของบุคคลต่อเรื่องนี้ เมื่อผู้ตอบแบบทดสอบอ่านสถานการณ์ในแบบทดสอบแล้ว พิจารณาว่าสถานการณ์นั้นตนเองมีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งแบบทดสอบนี้เป็นมาตราประเมินค่า (Rating Scale) มี 4 ระดับ คือ บ่อยที่สุด บ่อย นาน ๆ ครั้ง ไม่เคยเลย โดยให้นักเรียนอ่านข้อความในแบบทดสอบทีละข้อแล้วขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่องข้อความที่ตรงกับความรู้สึกของตนเองมากที่สุด

ตัวอย่างแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบตนเอง

ข้อความ	น้อยที่สุด	น้อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคย เลย
(0) เมื่อเรียนวิชาใดไม่เข้าใจ ข้าพเจ้าก็ พยายามทำความเข้าใจ โดยวิธีการต่าง ๆ		✓		
(00) ข้าพเจ้าพยายามทำการบ้านตามที่ครูสั่งเสร็จ ทันเวลา			✓	

ตัวอย่างแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อความ	น้อยที่สุด	น้อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคย เลย
(0) เมื่อมีการทำงานกลุ่มกับเพื่อน ข้าพเจ้ายินดี แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ มาช่วยทำ		✓		
00) เมื่อมีการทำกิจกรรมใดร่วมกัน หลังจาก กิจกรรมนั้นสิ้นสุดข้าพเจ้าจะช่วยเหลือ เรียบร้อย			✓	

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

แต่ละข้อความกำหนดให้คะแนนเต็มข้อความละ 4 คะแนน ในการมีข้อความใดมีความหมายเป็นทางบวก (Positive) กำหนดให้คะแนนแต่ละความเห็นดังนี้

บ่อยที่สุด	ให้คะแนน	4	คะแนน
บ่อย	ให้คะแนน	3	คะแนน
นาน ๆ ครั้ง	ให้คะแนน	2	คะแนน
ไม่เคยเลย	ให้คะแนน	1	คะแนน

ส่วนในการมีข้อความที่มีความหมายทางลบ (Negative) การให้คะแนนดังนี้

บ่อยที่สุด	ให้คะแนน	1	คะแนน
บ่อย	ให้คะแนน	2	คะแนน
นาน ๆ ครั้ง	ให้คะแนน	3	คะแนน
ไม่เคยเลย	ให้คะแนน	4	คะแนน

แบบแผนการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบสุ่มกลุ่ม - สอบก่อน - สอบหลัง (Randomized Control Group Pretest - Posttest Design) (ลิ้นสายยศ และอังคณา สายยศ 2528 : 216)

ตาราง 1 แบบแผนการทดสอบ

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
ER	T ₁	X	T ₂
CR	T ₁	-	T ₂

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการทดลอง

- X แทน การจัดกระทำ (Treatment)
 R แทน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม (Random Assignment)
 E แทน กลุ่มทดลอง (Experimental Group)
 C แทน กลุ่มควบคุม (Control Group)
 T₁ แทน การทดสอบก่อนการทดลอง (Pretest)
 T₂ แทน การทดสอบหลังการทดลอง (Posttest)

วิธีดำเนินการทดลอง

หลังจากที่ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำการทดสอบก่อนการเรียนทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเองและแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม
2. ทำการสอนกลุ่มทดลองโดยการสอนแบบบูรณาการ ส่วนกลุ่มควบคุมสอนตามคู่มือครู
3. หลังจากเสร็จสิ้นการทดลอง ทำการทดสอบทั้งสองกลุ่มอีกครั้ง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดิม

การวิเคราะห์ข้อมูล

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติ $t - test$ ในรูปของ Difference Score

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้สถิติในการวิเคราะห์ ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 หาค่าคะแนนเฉลี่ย คำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ.

2528 : 59)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

1.2 หาค่าความแปรปรวนของคะแนน คำนวณจากสูตร (ล้วนสายยศ และอังคณา

สายยศ. 2528 : 63)

$$S^2 = \frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N - 1)}$$

เมื่อ	S^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนน
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

2. หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

2.1 ค่าความเชื่อมั่น ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคำนวณจากสูตร

KR - 20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 168)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ n แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
 p แทน สัดส่วนของผู้ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ = $\frac{\text{จำนวนคนที่ทำถูก}}{\text{จำนวนคนทั้งหมด}}$
 q แทน สัดส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่ง ๆ หรือ คือ $1-p$
 S_t^2 แทน ค่าความแปรปรวนของเครื่องมือฉบับนั้น

2.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเองและแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม คำนวณโดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (ล้วน - สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 171)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
 n แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
 S_i^2 แทน ค่าความแปรปรวนเป็นรายข้อ
 S_t^2 แทน ค่าความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

3. การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเองและแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม โดยวิธีการแจกแจงค่าที่ (t - distribution) คำนวณจากสูตรของ เอ็ดวาร์ด (Edward) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 185)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{s_H^2}{n_H} + \frac{s_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ
	$\bar{X}_H$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูง
	$\bar{X}_L$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ
	s_H^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มสูง
	s_L^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มต่ำ
	n_H	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มสูง
	n_L	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มต่ำ

4. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม คำนวณโดยใช้ t - test ในรูปของ Difference Score คำนวณจากสูตร (Scott. 1967 : 264)

$$t = \frac{MD_1 - MD_2}{\sqrt{\frac{s_{MD_1}^2}{n_1} + \frac{s_{MD_2}^2}{n_2}}}, \text{ of} = n_1 + n_2 - 2$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าที่พิจารณาใน t - distribution
	MD_1	แทน	คะแนนเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลัง การเรียนรู้ กับก่อนการเรียนรู้ของกลุ่มทดลอง
	MD_2	แทน	คะแนนเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลัง การเรียนรู้ กับก่อนการเรียนรู้ของกลุ่มควบคุม
	$S^2_{D_1}$	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่าง ระหว่างการ ทดสอบหลังการเรียนรู้กับก่อนการเรียนรู้ของกลุ่มทดลอง
	$S^2_{D_2}$	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่างระหว่าง การทดสอบ หลังการเรียนรู้กับก่อนการเรียนรู้ของกลุ่มควบคุม
	n_1	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลอง
	n_2	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มควบคุม

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการอ่านผลการวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
$\bar{X}_{T_1}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลอง
$\bar{X}_{T_2}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง
MD	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนสอบหลังการทดลอง และ ก่อนการทดลอง
MD_1	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการทดลอง กับ ก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง
MD_2	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการทดลอง กับ ก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุม
$S_{MD_1-MD_2}$	แทน	คะแนนความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่าง ค่าเฉลี่ยระหว่าง MD_1 และ MD_2
S_D^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่างระหว่างการทดสอบ ก่อนการทดลองกับหลังการทดลอง
t	แทน	ค่าอัตราส่วนวิกฤตใน t-distribution
df	แทน	ขั้นแห่งความเป็นอิสระ
$**$	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายในแต่ละข้อ ดังนี้

1. จากจุดมุ่งหมายข้อที่ 1 ที่ว่า เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตาม คู่มือครู ซึ่งมีสมมติฐานว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอน ตามคู่มือครูมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาหลังการทดลองของกลุ่มการสอน แบบบูรณาการกับกลุ่มการสอนตามคู่มือครู

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{T_1}$	$\bar{X}_{T_2}$	MD	$S_{MD_1-MD_2}$	t
การสอนแบบบูรณาการ	40	22.70	36.55	13.85	1.20	5.7300**
การสอนตามคู่มือครู	40	22.37	29.35	6.98		

$$t_{(\infty .01, df = 78)} = 2.6471$$

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาหลังการทดลองของกลุ่ม การสอนแบบบูรณาการกับกลุ่มการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

2. จากจุดมุ่งหมายข้อที่ 2 ที่ว่า เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู ซึ่งมีสมมติฐานว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนแบบคู่มือครู มีความรับผิดชอบตนเองแตกต่างกัน จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบตนเอง ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 เปรียบเทียบความรับผิดชอบตนเองของนักเรียนกลุ่มการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{T_1}$	$\bar{X}_{T_2}$	MD	$S_{MD_1-MD_2}$	t
การสอนแบบบูรณาการ	40	74.18	80.20	6.02	1.59	3.0600**
การสอนตามคู่มือครู	40	75.60	76.75	1.15		

$$t(\infty .01, df = 78) = 2.6471$$

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 พบว่า ความรับผิดชอบตนเองของนักเรียนหลังการทดลองของกลุ่มการสอนแบบบูรณาการกับกลุ่มการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

3. จากจุดมุ่งหมายข้อที่ 3 ที่ว่า เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู ซึ่งมีสมมติฐานว่านักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม ปรากฏผล ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนกลุ่มการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{T_1}$	$\bar{X}_{T_2}$	MD	$S_{MD_1-MD_2}$	t
การสอนแบบบูรณาการ	40	76.03	83.35	5.80	1.26	3.7900**
การสอนตามคู่มือครู	40	77.95	78.98	1.03		

$$t_{(\alpha .01, df = 78)} = 2.6471$$

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 4 พบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนหลังการทดลองของกลุ่มการสอนแบบบูรณาการกับกลุ่มการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู ปรากฏผลดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู
3. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีความรับผิดชอบต่อตนเองแตกต่างกัน
3. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. การกำหนดประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2536 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 12 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด 480 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2536 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 80 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน และกลุ่มควบคุม 40 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มจากห้องเรียนทั้งหมด 12 ห้องเรียน จำนวน 480 คน จับสลากมาจำนวน 2 ห้องเรียน นักนักเรียนมาละกันแล้ว จับสลากเพื่อแบ่งเป็น 2 กลุ่ม แล้วจับสลากเลือกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมอีกครั้งหนึ่ง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

2.1 แผนการสอนแบบบูรณาการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในเนื้อหาวิชาประเทศของเรา (ส 101) โดยแบ่งออกเป็น 2 หน่วย คือ หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และหน่วยที่ 2 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน

2.2 แผนการสอนตามคู่มือครู วิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นปรนัย 5 ตัวเลือก มีค่าความเชื่อมั่น .85 มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง .22 - .78 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง .20 - .66

2.4 แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 25 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น .88 และค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 3.45 - 8.00

2.5 แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 25 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น .86 และค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.80 - 7.80

3. การดำเนินการทดลอง

3.1 ทำการทดสอบก่อนการเรียนทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม

3.2 ค่าเงินการทดลองโดยให้นักเรียนกลุ่มทดลองเรียนโดยใช้การสอนแบบบูรณาการ และให้นักเรียนกลุ่มควบคุมเรียนตามคู่มือครู ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ทดลองสอนทั้งสองกลุ่มใช้เวลาในการทดลองเท่ากัน คือ 18 คาบ คาบละ 50 นาที

3.3 ทำการทดสอบหลังการทดลองสอนกับนักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม ชุดเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนการทดลองสอน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมผลต่างของคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนการทดลองสอนกับหลังการทดลองสอน แล้วทดสอบหาค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยใช้ t -test ในรูปของ Difference Score

สรุปผลการค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีความรับผิดชอบต่อตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู ผู้วิจัยได้ทำการทดลองสอน ผลการทดลองอภิปรายได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จันทรจักรรัส ตัณฑสุภะ (2528 : 77) ที่ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษา โดยใช้เทคนิคการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้เทคนิคการสอนแบบบูรณาการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รัตนา นภารัตน์ (2531 : 54 - 59) ที่ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และควมมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิจัยที่ปรากฏออกมาดังกล่าวน่าจะเป็นผลมาจาก

1.1 การสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนที่มีการดำเนินการสอนเป็นไปตามขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียนด้วยปัญหาต่าง ๆ แล้ว ในขั้นปฏิบัติการนักเรียนได้ช่วยกันวางแผน ตั้งจุดมุ่งหมาย และพิจารณาว่าจะศึกษาเรื่องใดก่อน จากนั้นจึงดำเนินการตามแผนการที่วางไว้ โดยเน้นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากเอกสาร ตำรา อุปกรณ์ และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ขึ้นกิจกรรมสรุป นักเรียนจะเสนอผลงานของตน โดยครูคอยเชื่อมโยงบูรณาการผลงานของนักเรียนจึงทำให้นักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ของเรื่องราว และสามารถเชื่อมโยงผลงานของคนอื่น ๆ ให้เข้ากับผลงานของตนเองในเวลาต่อมาได้ วิธีการแลกเปลี่ยนความรู้แก่กันและกันนี้ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ และฝึกทักษะความสามารถในการแสดงออก นอกจากนั้นยังฝึกทักษะการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลซึ่งทำให้ผลการสอนแบบบูรณาการแตกต่างจากคู่มือครู และผกา สัตยธรรม (2524 : 171) กล่าวว่า การสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนที่นำเอาวิชาต่าง ๆ เข้าผสมผสานกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน โดยใช้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนทำให้ผู้เรียนมีข้อมูลศึกษาได้หลายแง่หลายมุม รู้จักคิดได้อย่างกว้างขวาง นักเรียนจะเกิด

ความสนุกสนาน เพราะได้เรียนรู้ในหลาย ๆ ด้าน ได้ฝึกความคิดเชื่อมโยงทำให้ไม่ลืมนำ และ สามารถนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการจริง ๆ ได้

1.2 กิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการเน้นให้นักเรียนได้คิด ค้นคว้า และ ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม มีการวางแผน ตั้งจุดมุ่งหมายและดำเนินการแก้ปัญหาที่ตนเองสนใจ และ มีความถนัด ครูเป็นเพียงผู้ให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำเท่านั้น การที่นักเรียนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมเช่นนี้ ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจได้ดีกว่าการฟังจากครู ผู้สอนแต่เพียงผู้เดียว จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ดังแนวคิดของปรัชญาการศึกษา พัฒนาการนิยม (ไพฑูรย์ สีนารัตน์, 2525 : 81 -84) ที่ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อ ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือก และแก้ปัญหาในสิ่งที่ตนเองสนใจ โดยลงมือกระทำมากกว่าฟังจากการ บอกเล่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นที่เด็กเป็นศูนย์กลาง โดยมีครูคอยช่วยชี้แนะ และกระตุ้น จะเห็นได้ว่าการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางมีส่วนร่วมในกิจกรรมวางแผน การเรียน และลงมือกระทำจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ได้สูงกว่าการสอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง

1.3 เนื้อหาที่นำมาทดลองคือ หน่วยที่ 1 ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และหน่วยที่ 2 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน เป็นเนื้อหาที่ให้นักเรียนได้รู้เรื่องราวประวัติ ความเป็นมาในอดีตในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สภาพสังคม ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งจะเป็แนวทางให้นักเรียนได้เข้าใจ สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นให้เข้ากับเหตุการณ์ในสมัยต่อมาได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการนำประสบการณ์การเรียนรู้ไปประยุกต์ ใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่คล้ายคลึงกันได้อย่างเหมาะสมดังที่ จาร์ส น้อยแสงศรี (2523 : 37) กล่าวว่า การจัดเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรบูรณาการควรเริ่มต้นเรียนเรื่องราวจากอดีต ไปหาปัจจุบัน เพราะจะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจ และมองเห็นพัฒนาการต่าง ๆ ได้ดี และ เป็นการง่ายสำหรับเด็กในการเรียนรู้ มากกว่าที่จะเริ่มต้นจากปัจจุบันไปหาอดีต และสันต์ ธรรมบำรุง (2525 : 39) กล่าวว่า การจัดเนื้อหาบูรณาการเข้าด้วยกันเช่นนี้ จะช่วยให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตต่อพัฒนาการ และผู้เรียนจะได้รับ ประสบการณ์ตรงจากการเรียน ความรู้ที่เรียนไปแล้วจะถูกนำมาสัมพันธ์กับความรู้ที่จะเรียนใหม่ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น

2. จากผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบตนเองของนักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิริยะ บุษยะนิวาสน์ (2523 : 49) ที่ได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการสอนจริยธรรม โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับการสอนแบบธรรมดาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่สอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีธรรมดา และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิไลวรรณ สันถะโกมล (2522 : 47) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการสอนวิชาการระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ลีละละเลงพ่าย โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยพบว่า การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการทํางานสูงขึ้น

จากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีความรับผิดชอบตนเองแตกต่างกัน ผลการวิจัยที่ปรากฏออกมาดังกล่าว น่าจะเป็นผลมาจากการสอนแบบบูรณาการนั้น ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ให้นักเรียนได้มีอิสระในการคิด ค้นคว้า และปฏิบัติเอง ตั้งแต่การวางแผน ตั้งจุดมุ่งหมาย กำหนดการ และแก้ปัญหา ส่วนครูเป็นเพียงผู้คอยช่วยเหลือ และให้คำแนะนำเท่านั้น การเรียนจะบังเกิดผลดีได้ นักเรียนจะต้องตั้งใจ มีความรับผิดชอบ และควบคุมตนเองได้ การสอนแบบบูรณาการครูจะสอนด้วยการซักถามปัญหาให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น มีการอภิปรายกลุ่มร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน มีการสรุปร่วมกัน นอกจากนี้ครูยังช่วยกระตุ้นและให้กำลังใจ เพื่อให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออก และยอมรับฟังความคิดเห็น ทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนไม่เคร่งเครียดจนเกินไป และสามารถช่วยพัฒนาความรับผิดชอบตนเองให้สูงขึ้นกว่าเดิม และยังช่วยพัฒนาคุณลักษณะบางประการของบุคคลที่มีความรับผิดชอบอีกด้วย นั่นคือ ผู้ที่มีความรับผิดชอบตนเอง ต้องมีความสนใจเอาใจใส่ในการเรียนหรือการทำงานที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ละเลยทอดทิ้ง จึงจะทำให้บุคคลนั้นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีหรือประสบความสำเร็จในการงานของตน

นอกจากนี้การสอนแบบบูรณาการ มีผลทำให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบต่อการเรียนสูงกว่าการสอนตามคู่มือครู ทั้งนี้เพราะการสอนแบบบูรณาการ นักเรียนจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนในการเรียน นักเรียนจะเรียนด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่สอน การยอมรับนับถือความสามารถของนักเรียน การกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิด และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความมั่นใจในตนเองสูง รู้จักแก้ปัญหา ตัดสินใจด้วยตนเอง รับผิดชอบต่อหน้าที่การเรียน และยุพา อานันท์สิทธิ์ (2515 : 28) กล่าวว่า บุคลิกลักษณะหนึ่งของบุคคล ซึ่งเมื่อปะทะสัมพันธ์กับสถานการณ์หรือบุคคล จะแสดงพฤติกรรมออกมารวม ๆ กัน ด้วยการทำงานขยันขันแข็ง บากบั่นไม่ทอดอ้อย มีความปรารถนาที่จะทำให้อีกว่าเดิม ควบคุมตนเองได้ ไว้วางใจได้ เป็นตัวของตัวเอง ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ สรุปเป็นลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบได้

3. จากผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบสังคมของนักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นิภา วิจิตรศิริ (2525 : 50 - 54) ที่ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองแค "สริกิจพิทยา" จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่ม มีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึก

จากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่ได้เรียนโดยการสอนแบบบูรณาการกับการสอนตามคู่มือครู มีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน ผลการวิจัยที่ออกมาดังกล่าวน่าจะเป็นผลมาจากการสอนแบบบูรณาการนั้น เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการส่งเสริมการทำงานอย่างมีขั้นตอน หน้าที่และบทบาทของนักเรียนคือ มีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน นักเรียนที่เรียนเก่งมีหน้าที่คอยช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนอ่อน ผู้นำกลุ่มมีหน้าที่รับผิดชอบในกลุ่ม ศุภพร นิมิตรกุล (2521 : 63) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนที่ส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ และการทำงานด้วยตนเอง จะทำให้ผู้เรียนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนและความรับผิดชอบต่อการทำงานในการปฏิบัติงานในการเรียนการสอน ถ้าครูฝึกให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มก็จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบขึ้นในตัวเด็ก ในการทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่น จำเป็นต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีความเห็นใจผู้อื่น สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล และต้องมีความยุติธรรมในการทำงานด้วย ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้สามารถพัฒนาด้วยการสอนแบบบูรณาการดังผลงานวิจัยที่กล่าวมา เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการสอนแบบบูรณาการนักเรียนได้มีโอกาสลงมือกระทำด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ในการที่จะปฏิบัติตนให้ถูกต้อง

ความรับผิดชอบเกิดจากการฝึกฝนตามหลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม ผู้เรียนทุกคนเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และของผู้อื่น ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้จากกลุ่มเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนอย่างยิ่ง ทำให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองไปทุก ๆ ด้าน สามารถที่จะนำสิ่งเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักการแก้ปัญหา รู้จักแสวงหาข้อมูลเพื่อนำมาอภิปราย และรายงานให้กลุ่มอื่นทราบ จึงทำให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ทุกด้าน ไม่จดจำเพียงแต่ความรู้เท่านั้น ผู้เรียนยังมีโอกาสได้อภิปรายเพื่อแสวงหาความรู้ให้กว้างขวางขึ้น จึงเป็นการพัฒนาความรู้อีกด้านหนึ่ง และจากผลการวิจัยนี้พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการสอนแบบบูรณาการให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

1.2 การที่นักเรียนได้อภิปรายและแบ่งหน้าที่กันทำ ตลอดจนได้เสนอความคิดเห็นระหว่างการสรุปแนวคิด เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และพัฒนาบุคลิกภาพอีกด้านหนึ่ง

1.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นการนำกระบวนการกลุ่มมาใช้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน และการวิจัยครั้งนี้พบว่า ระยะแรกนักเรียนยังปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มไม่ถูกต้อง ไม่รู้บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของตน แม้ว่าผู้วิจัยได้กำหนดหน้าที่ไว้ในใบกำหนดงานให้แล้วก็ตาม ดังนั้นครูผู้สอนควรฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงาน

กลุ่มที่ถูกต้องก่อน ให้อ่านจับแบ่งหน้าที่กันทำ และในการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มควรมีผู้สังเกตการณ์
 ประจากลุ่ม กลุ่มละ 1 คน เพื่อคอยสังเกตการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ว่าปฏิบัติหน้าที่ถูกต้อง
 หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร อันจะส่งผลให้การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยดี

1.4 สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น บรรยากาศของห้องเรียน บุคลิกภาพของครู
 การจัดชั้นเรียน สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการทดลองพบว่า ห้องเรียนที่จัดให้
 ผู้เรียนได้เรียนเป็นกลุ่มมีอุปกรณ์พร้อมเพรียงในระดับมัธยมศึกษาชั้น นั้น ยังมีไม่เพียงพอ ดังนั้น
 ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญ และจัดห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม

1.5 เนื้อหาวิชาที่นำมาทดลอง ควรจัดให้เป็นหน่วยย่อย มีการบูรณาการ เนื้อหา
 วิชาเข้าด้วยกัน โดยใช้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกน และผสมผสานวิชาอื่น ๆ ที่เหมาะสม

1.6 ควรใช้เวลาในการทำกิจกรรมแต่ละหน่วยข้ามวันจะดีกว่าที่จะให้เสร็จใน
 เวลาเรียนทีเดียว เพราะนักเรียนจะได้ศึกษาค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลได้หลายแง่หลายมุม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำการสอนแบบบูรณาการไปทดลองอีกกับนักเรียนในระดับชั้น และ
 เนื้อหาอื่น ๆ เพื่อจะได้ทราบว่า การสอนแบบบูรณาการเหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นใด และ
 เนื้อหาวิชาใดมากที่สุด

2.2 ควรนำการสอนแบบบูรณาการไปเปรียบเทียบกับ การสอนแบบอื่น ๆ อีก
 เช่น เทคนิคการพยากรณ์ สถานการณ์จำลอง ซินติเคท เพื่อศึกษาว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 แตกต่างกันหรือไม่

2.3 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษากับ
 ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน เพื่อดูว่านักเรียนที่มีผล
 สัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีผลทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม
 สูงด้วยหรือไม่

2.4 ควรศึกษาตัวแปรด้านอื่น ๆ โดยใช้การสอนแบบบูรณาการ เช่น
 ความสามารถในการแก้ปัญหา เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมผู้นำ บุคลิกภาพประชาธิปไตย
 เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรวรรณ กัญยาพงศ์. ผลการเรียนแบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิคการต่อแบบเรียน และการเสริมแรง ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการร่วมมือในชั้นเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. อัดสำเนา.
- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. "จริยธรรมในสังคม," รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน. คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2533.
- กาญจนา คุณารักษ์. "การสอนแบบบูรณาการ," ประชากรศึกษา. 2 : 18 - 23 ; กันยายน 2522.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. "ทำไมต้องมีวินัย," มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. 3(1) : 15 - 19 ; ภาคเรียนที่ 1, 2524.
- เกษม สิริสัมพันธ์. "เจาะลึกหลักสูตรมัธยมศึกษา แนวปรับปรุงให้รับกับสภาพสังคม," มติชนรายวัน. 8 สิงหาคม 2530. หน้า 13.
- ไกรวิทย์ ประवालพฤษ์. "คุณประโยชน์ของการศึกษาไทย," วิจัยสนเทศ. 6(68) : 1 - 6 พฤษภาคม 2529.
- ศทเศรษฐศาสตร์, สมาคม. ตำราพัฒนาการเด็ก. กรุงเทพฯ : วิบูลย์กิจการพิมพ์, 2525.
- จรรยา คุณมี. "ความล้มเหลวของครูสังคมศึกษา," มิตรครู. 2 : 10 - 11 ; ปักษ์แรก กุมภาพันธ์ 2521.
- จันทร์จรัส ตันตสุทธิ์. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคิดสร้างสรรค์ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยเทคนิคการสอนแบบบูรณาการ และการสอนตามคู่มือครู. ปรินฎานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.
- จำรัส น้อยแสงศรี. วิธีสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

ชม ภูมิภาค. "บูรณาการของประสบการณ์ทางการศึกษา," ศึกษาศาสตร์. 1 : 97 - 98 ;
มิถุนายน - ธันวาคม 2520.

_____. "บทบรรณาธิการ," วารสารการศึกษา. 1 - 5 ตุลาคม 2523.

_____. "การปลูกฝังจริยธรรม," ศึกษาศาสตร์. 2(1) : 14 - 18 ; มิถุนายน -
ธันวาคม 2520.

_____. บทความวิทยุกระจายเสียงของสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ชุดการศึกษา
เพื่อคุณธรรม. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยุการพิมพ์, 2525.

_____. "การศึกษาในโรงเรียน กับการพัฒนาอุปนิสัยที่สำคัญของคนไทย," วารสาร
การศึกษา. กันยายน 2515.

ชวาล แพร์ตกุล. เทคนิคการวัดผล. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

ชัชวาลย์ ทองรอด. "สภาพสังคมกับการเรียนการสอน," สารพัฒนาหลักสูตร. 41 :
22 - 23 ; สิงหาคม 2528.

ชะอ้อน ทองส่งไสม. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย และความ
รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ และไม่ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
เป็นรายบุคคล. ปรินญานินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.

ชัษนาญ ทิศารัตน์. หนังสือเรียนสังคมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

รติศักดิ์ ศรีอำไพ. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้
วิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้หน่วยบูรณาการทางการสอนกับการสอน
ตามคู่มือครูการสอนสังคมศึกษา. ปรินญานินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

คณัย งามมานะ. ความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยากรู้อยากเห็น และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของ
นักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย กับแบบเอาใจใส่มากเกินไป.
ปรินญานินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2518. อัดสำเนา.

- คุชฎี ทรัพย์บำรุง. ผลการใช้บทบาทสมมติ พัฒนาความรับผิดชอบต่องานที่การงานของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดรางบัว กรุงเทพฯ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.
- นที ศิริมัย. การศึกษาความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการสอนแบบบูรณาการ.
ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2529. อัดสำเนา.
- นิคม ตั้งกะภิกข. การเปรียบเทียบบุคลิกภาพ ความเกรงใจ และความคิดสร้างสรรค์ของ
นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวไทยจีน. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2516. อัดสำเนา.
- นิภา วิจิตรสิริ. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบต่องานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 1 โรงเรียนหนองแค "สรีกสิพิตยา" จังหวัดสระบุรี. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.
- นิเมศว ทศวัฒน์. การสอนสังคมศึกษาโดยวิธีสอบสวนสืบสวน. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย,
รามคำแหง. 2522.
- บันลือ พุกกะวัน. แนวสอนสำเร็จรูปคู่มือครู ป.6. ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
_____. หลักสูตรกับบูรณาการทางการสอน. ไทยวัฒนาพานิช, 2524,
- ประจักษ์ เล็กสวาสดี. ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การพึงผู้อื่นพฤติกรรมด้าน
การเป็นผู้นำ และความรู้สึกรับผิดชอบ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2517.
- ประดิษฐ์ ฮาบเจริญ และคนอื่น ๆ. วิชาเอกสังคมศึกษา. อักษรบัณฑิต, 2521.
- ประนอม เดชชัย. แนวคิดใหม่ในการสอนสังคมศึกษา. ม.ป.ท., 2521.
- ประมวญ ดิฉินสัน. วัยแรกวัยหลัก. กรุงเทพฯ : แพร์พิตยา วังบูรพา, 2520.
- เปลื้อง ๗ นคร. "บูรณาการคืออะไร," วิทยาสาร. 10 : 25 ; พฤษภาคม 2521.
- ผกา สัตยธรรม. "บูรณาการเพื่อการสอนและชีวิต," มิตรครู. 24 : 45 - 54 ;
ธันวาคม 2523.

ผานิต เพชรจรัส. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อวิชาภาษาไทยเพื่อกิจวัตรและความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการสอนแบบขัณฑ์เคทกับการสอนตามคู่มือครู. ปรินันท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

พยาบาลแห่งประเทศไทย, สมาคม. ประมวลผลการประชุมพยาบาลแห่งชาติครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2511.

พรชัย รอดสมจิตร. ความสัมพันธ์ในความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ และที่อยู่ในครอบครัวปกติในกรุงเทพมหานคร. ปรินันท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527. อัดสำเนา.

พรรัตน์ แก่นทอง. การใช้บทบาทสมมติพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสายน้ำผึ้ง กรุงเทพฯ. ปรินันท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529. อัดสำเนา.

พัฒนา จันทนา. "การติดตามผลประชุมปฏิบัติการวิชาสังคมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น," ครูปริทัศน์. 9 : 14 - 16 ; มิถุนายน 2527.

พิจิตรา พงษ์จินดากร. การทดลองสอนความรับผิดชอบต่อเด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์. ปรินันท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.

เพ็ญนิภา เขาเทียน. การศึกษาพฤติกรรมการสอนวิชาภาษาไทยด้วยการจูงใจของครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526. อัดสำเนา.

ไพฑูรย์ สีนารัตน์ และคนอื่น ๆ. บทพจนานุกรมภาษาไทย กรุงเทพฯ โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

ไพฑูรย์ สีนารัตน์. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

มัลลิกา เกาพิจิตร. "รูปแบบการเรียนการสอนในปัจจุบัน," วารสาร มศว. บhumwan.

1 : 10 - 15 ; กันยายน 2522.

มัลลิการ์ พงษ์ปริตร. การสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพมนุษย์. กรุงเทพฯ :

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรมศาสนา, 2527.

ยุพา อานันท์สิทธิ์. การศึกษาผลการสอนแบบสืบสวนสอบสวนในวิชาวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความคิด
แบบสืบสวนสอบสวน ความถนัดในการเรียน และความรู้สึกประทับใจ. ปรินซ์ตันพอนด์

กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2515. อัดสำเนา.

รัตนา นารัตน์. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความมีวินัยในตนเองของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบบูรณาการ
กับการสอนตามคู่มือครู. ปรินซ์ตันพอนด์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา.

ระพี สาคริก. "การศึกษาพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตย," ครุภัณฑ์. 9(3) :

42 - 47 ; มีนาคม 2527.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. หลักการวิจัยทางการศึกษา. บริษัท ศึกษาจำกัด,
2528.

ละม้ายมาศ ศรีทนต์ และจรรยา สุวรรณทัต. อิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาของเด็กที่
ตำบลนาป่า อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี. โรงพิมพ์ครุสภา, 2510.

วรรณ รักธรรม. การศึกษาเปรียบเทียบความวิตกกังวลความต้องการผลสัมฤทธิ์และความรู้สึก
ประทับใจของเด็กไทยเชื้อชาติไทยกับเด็กไทยเชื้อชาติจีน. ปรินซ์ตันพอนด์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2515. อัดสำเนา.

วไล ฌ บัอมเพชร. "ปัญหาและข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับการใช้หนังสือเรียนวิชา
สังคมศึกษาตามหลักสูตรพุทธศักราช 2521," เอกสารประกอบสัมมนาอาจารย์ผู้สอน
วิชาการสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร, 25 - 27 ; มกราคม 2523. อัดสำเนา.

วัลลภ กันทรพิชัย. "ทักษะกระบวนการกับการสอน," วารสารแนะแนว. 131 - 25 ;

ตุลาคม - พฤศจิกายน 2534.

- วิจิตร สิ้นสิริ. "ตัวอย่างเรื่องนวัตกรรมการสอน การวัดผลและอุปกรณ์การสอนสังคมศึกษา," นวัตกรรมการเรียนการสอนและการวัดผล. สุนทรการพิมพ์, 2517.
- วิชาการ, กรม. "การประเมินผลหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มวิชา สังคมศึกษา (ศีลธรรม พุทธศาสนา จริยธรรมและประวัติศาสตร์)," เอกสารการ ประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษาปีที่ 4. 2527. อัดสำเนา.
- _____. "การปรับปรุงหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา," สารพัฒนาหลักสูตร. 3 - 7 ; สิงหาคม 2532.
- _____. "ข้อคิดเบื้องต้นในการสอนและการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ กรุงเทพฯ," สำนักงานทดสอบทางการศึกษา. 2532.
- _____. รายงานการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2529. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ลาดพร้าว, 2530.
- วิเชียร เกตุสิงห์. คู่มือการสร้างและวิเคราะห์ข้อสอบ. กรุงเทพฯ : โอเคเอ็นการพิมพ์, ม.ป.ป.
- วิริยะ บุญยะนิวาสน์. การเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับการสอนแบบธรรมดาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2523. อัดสำเนา.
- วิไลวรรณ สันถะโกมล. การเปรียบเทียบการสอนนิชาวรรณคดีไทย เรื่อง "ลิลิตตะเลงพ่าย" โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และกระบวนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ในชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมการศาสนา. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521. (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.
- _____. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524. (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.

ศุภพร นิมิตรกุล. เปรียบเทียบผลการเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องโรคติดต่อ โดยให้บทเรียนไม่คลุกกับการเรียนการสอนแบบปกติ. ปริญญาโท กศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521. อัดสำเนา.

สงบ ลักษณะ. "การเพิ่มคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนในการใช้หลักสูตร ฉบับปรับปรุง 2533," วารสารการวิจัยทางการศึกษา. 20 : 1 ; พฤศจิกายน 2533.

_____. "เตรียมการเพื่อใช้หลักสูตรสังคมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533," เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ. ๗ สมาคมศิษย์เก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 30 มิถุนายน - 1 กรกฎาคม 2533.

สมบูรณ์ ชิตพงศ์. เทคนิคการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา.

กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

สมพงษ์ ศิริพัฒน์. ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดูความเชื่อมั่นในตนเอง และความรู้สึกรับผิดชอบ. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2517. อัดสำเนา.

สมพงษ์ พลະสุรย์. "บูรณาการอะไรกันแน่," วิทยาสาร. 7 : 18 - 21 ; เมษายน 2521.

สมศักดิ์ ชินพันธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในชั้นเรียนกับความรู้สึก รับผิดชอบและมโนภาพแห่งตน. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523. อัดสำเนา.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาคุณภาพของประชากรไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2514.

สันต์ ธรรมบำรุง. การสอนสังคมศึกษา. บพิธการพิมพ์, 2523.

สันต์ ธรรมบำรุง. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร. กรุงเทพฯ : นรสิงห์, 2525

สามัญศึกษา, กรม ศึกษานิเทศก์. การปลูกฝังคุณธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

กรุงเทพฯ : ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2529.

สารภี รัตนบุรี. เอกสารประกอบการฝึกอบรมศึกษานิเทศก์ รุ่น 20, 21. กรุงเทพฯ :

ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กรมการศาสนา, 2523.

- สาโรช บัวศรี. หนังสือความรู้สำหรับครู เรื่องบูรณาการ. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์น
การพิมพ์, 2521.
- ลีปนันท เกตุทัต. "บทสัมภาษณ์ ดร.ลีปนันท เกตุทัต," วารสารการศึกษาแห่งชาติ.
18(2) : 19 ; ธันวาคม 2526 - มกราคม 2527.
- สุนทร สุนันท์ชัย. เทคนิคและวิธีสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหพันธ์, 2514.
- สุนิสา เป็งย่อง. แนวโน้มหักสูตร และการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นใน 10 ปี
ข้างหน้า. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2527.
อัสสาเนา.
- สุมานัน รุ่งเรืองธรรม. กลวิธีการสอน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ม.ป.ป.
- สมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน หลักการและแนวปฏิบัติ ในการพัฒนาหลักสูตรการสอน
แบบต่าง ๆ ขบวนการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์, 2518.
- _____. หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. แผนกวิชาอุดมศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- เสริมศรี ไชยศรี และคนอื่น ๆ. รายงานการวิจัยเรื่องบูรณาการในหลักสูตร : ลักษณะของ
หลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้นและปัญหาการจัดในเขตการศึกษา 8. 2526.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. แนวคิดการจัดการการศึกษา
ในอนาคต. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2532.
- _____. วัตถุประสงค์ นโยบายและมาตรการ. การวางแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ
ฉบับที่ 7. พ.ศ. 2535 - 2539 กรุงเทพฯ : 2534.
- อภิชัย พันธเสน. "กวดวิชา เหตุผลและผลที่จะเกิดขึ้น," วารสารการศึกษาแห่งชาติ.
21(2) : 14 - 33 ; ธันวาคม 2529 - มกราคม 2530.
- อาคม จันทสุนทร. การสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพมนุษย์. หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมสามัญศึกษา กรุงเทพฯ : กรมศาสนา, 2530.
- เอกวิทย์ ฌ กลาง. "การมองภาพการศึกษาในอนาคต," สารพัฒนาหลักสูตร. 22 : 21 ;
มิถุนายน 2526.

- Browne, C.G. The Study of Leadership. Illinois : The Interstate Printers and Publishers, Inc., 1958.
- Bryant, Brenda Kay. "student - Teacher Relationships as Related to Internal - External Locus of Control," Dissertation Abstracts International. 32(8) : 4854 - B ; February, 1972.
- Edwin, Fenton. The New Social Studies. New York : Holt Rinehart and Winston, 1967.
- Fan, Chung - Teh. Item Analysis Table. New Jersey : Education Testing Service, Princeton, 1952.
- Flaherty, Rita M. and Reutzel Eileen. "Personality Traits of High and Low Achievers in College," The Journal of Educational Research. 58 : 409 - 441 ; May - June, 1965.
- Flippo, Edwin B. A Behavioral Approach. Allyn and Bacon Boston : 1966.
- Funk and Wagnalls. New Standard Dictionary of the Language. 1966.
- Gagne, Robert M. The Condition of Learning. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1965.
- Good, Carter V. Dictionary of Education. 3d ed. New York : McGraw - Hill Book Company, 1973.
- Holfman, Martin L. Moral Development in Carmichael Manual of Child Psychology. New York : John Willey and Sons, Inc., 1970, 1960.
- Hurlock, Elizabeth B. Adolescent Development. 3rd ed. New York : McGraw - Hill Book Company, 1976.
- Lardizabal, Amparo S. and others. Methods and Principles of Teaching Quezon City. Alemar - Phoenix, 1970.
- Lawshe, C.H. Principles of Personal Testing. McGraw - Hill Book Co., 1966.
- McClelland, David C. The Achievement Motive. New York : Appleton Century Crofts, Inc., 1953.
- Mitton, Betty L. and Dale B. Harris. "The Development of Responsibility in Children," The Child : A Book of Reading. 46 : 407 - 416 ; 1962.
- Peck, R.F. and R.J. Havinghurst. Child Development and Personality. New York : John Willey & Sons Inc., 1963.

Thomas, Hopkins. Integration, It Meaning and Application. New York :
Appleton - Century Company Inc., 1937.

Wiggins, Terry S. and others. The Psychology of Personality Reading.
Adderson - Wesley, 1971.

Young, Carolyn. "Team Learning," The Arithmetics Teacher. 19(8) :
630 - 634 ; December, 1972.

Zunich, Michael. Developmental Responsibility Perception of Lower
and Middle class children. The Journal of Educational Research
56 : 9 ; May - June, 1963.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

1. ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความยากมาตรฐาน (Δ) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
2. ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง
3. ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม
4. คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
5. คะแนนความรับผิดชอบต่อตนเอง
6. คะแนนความรับผิดชอบต่อสังคม

ตาราง 5 ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความยากมาตรฐาน (Δ)
ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ข้อที่	p	r	Δ	ข้อที่	p	r	Δ
1	.54	.41	12.6	21	.50	.40	13.0
2	.42	.34	13.8	22	.62	.50	11.7
3	.28	.36	15.3	23	.53	.65	12.7
4	.40	.24	14.0	24	.70	.38	10.9
5	.32	.51	14.9	25	.31	.29	15.0
6	.28	.22	15.4	26	.42	.42	13.8
7	.48	.44	13.2	27	.56	.46	12.4
8	.60	.53	12.0	28	.68	.41	11.2
9	.31	.22	15.0	29	.59	.31	12.1
10	.38	.36	14.2	30	.44	.46	13.6
11	.65	.56	11.4	31	.58	.20	12.2
12	.25	.30	15.7	32	.67	.32	11.2
13	.59	.31	12.1	33	.65	.20	11.4
14	.26	.41	15.6	34	.22	.47	16.1
15	.23	.26	16.0	35	.48	.22	13.2
16	.53	.65	12.7	36	.68	.41	11.2
17	.44	.24	13.6	37	.58	.34	12.2
18	.70	.48	10.9	38	.68	.51	11.1
19	.78	.47	9.9	39	.44	.38	13.6
20	.48	.44	13.2	40	.28	.22	15.4

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อที่	p	r	Δ	ข้อที่	p	r	Δ
41	.33	.32	14.8	51	.52	.44	12.8
42	.22	.47	16.1	52	.50	.61	13.0
43	.62	.61	11.8	53	.48	.37	13.2
44	.40	.39	14.0	54	.54	.62	12.6
45	.48	.37	13.2	55	.40	.39	14.0
46	.73	.66	10.6	56	.74	.64	10.4
47	.46	.48	13.5	57	.59	.56	12.1
48	.41	.31	13.9	58	.36	.47	14.5
49	.56	.46	12.4	59	.50	.34	13.0
50	.54	.48	12.5	60	.28	.44	15.3

ค่าความเชื่อมั่น .85

ตาราง 6 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง

ข้อที่	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	$\bar{X}$	S^2	$\bar{X}$	S^2	
1	2.96	.62	2.36	.24	3.53
2	3.48	.34	2.72	.21	5.43
3	3.16	.64	2.04	.54	5.09
4	3.20	.50	2.48	.59	3.60
5	3.88	.11	2.72	1.13	4.83
6	3.76	.19	2.68	.73	5.40
7	3.76	.19	2.48	.93	5.81
8	3.12	.53	2.12	.28	5.88
9	3.52	.43	2.64	.57	4.40
10	3.64	.24	2.72	.54	5.41
11	3.48	.34	2.48	.59	5.88
12	3.32	.39	2.36	.49	4.80
13	2.88	.36	1.52	.51	8.00
14	3.88	.11	2.68	.73	6.00
15	3.48	.34	2.32	.39	6.82
16	2.76	.86	1.72	.54	4.73
17	3.00	.42	2.12	.78	4.00
18	3.16	.47	2.12	.44	5.20
19	3.52	.26	2.60	.50	5.41

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อที่	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	$\bar{X}$	S^2	$\bar{X}$	S^2	
20	3.56	.26	2.64	.66	4.60
21	3.68	.31	2.56	.59	6.59
22	2.28	.46	1.40	.25	5.18
23	3.36	.49	2.00	.67	6.18
24	3.64	.32	2.48	.59	6.82
25	3.68	.73	2.92	.58	3.45

ค่าความเชื่อมั่น .88

ตาราง 7 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อที่	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	$\bar{X}$	S^2	$\bar{X}$	S^2	
1	3.48	.34	2.52	.51	5.65
2	3.32	.39	2.36	.24	5.65
3	3.52	.26	2.80	.42	4.24
4	2.28	.63	1.60	.50	3.09
5	3.84	.14	3.00	.75	4.20
6	3.72	.21	2.72	.63	5.00
7	3.32	.73	2.28	.71	4.33
8	3.48	.26	2.40	.42	6.35
9	3.56	.34	2.56	1.00	4.55
10	3.48	.26	2.36	.49	6.59
11	3.64	.24	2.08	.74	7.80
12	3.60	.33	2.72	.88	4.00
13	2.60	.25	2.60	.50	5.88
14	3.52	.34	2.80	.58	4.24
15	3.44	.26	2.72	.54	4.24
16	3.52	.34	2.76	.94	3.45
17	3.04	.79	1.96	.62	4.91
18	3.80	.17	2.64	.66	5.80
19	3.84	.39	2.80	.83	4.73

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อที่	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	$\bar{X}$	S^2	$\bar{X}$	S^2	
20	2.92	.66	2.20	.83	3.00
21	2.96	.87	1.76	.52	5.45
22	3.32	.48	2.76	.61	2.80
23	3.00	.83	2.12	.69	3.67
24	3.80	.17	2.56	.84	6.20
25	3.56	.26	2.80	.50	4.47

ค่าความเชื่อมั่น .86

ตาราง 8 คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

คนที่	กลุ่มทดลอง			คนที่	กลุ่มควบคุม		
	ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง		ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง
1	26	35	9	1	25	26	1
2	16	36	20	2	17	32	15
3	21	36	15	3	26	47	21
4	14	26	12	4	13	17	4
5	30	45	15	5	17	23	6
6	12	18	6	6	18	22	4
7	17	32	15	7	18	25	7
8	25	38	13	8	15	21	6
9	32	40	8	9	43	48	5
10	25	42	17	10	19	20	1
11	31	40	9	11	20	22	2
12	29	43	14	12	19	25	6
13	26	40	14	13	31	50	19
14	20	29	9	14	28	34	6
15	25	31	6	15	33	33	0
16	27	35	8	16	15	27	12
17	29	47	18	17	25	34	9
18	33	47	14	18	28	28	0
19	25	34	9	19	20	21	1
20	20	28	8	20	19	27	8

ตาราง 8 (ต่อ)

คนที่	กลุ่มทดลอง			คนที่	กลุ่มควบคุม		
	ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง		ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง
21	17	37	20	21	18	28	10
22	28	46	18	22	27	44	17
23	19	38	19	23	18	23	5
24	16	38	22	24	16	31	15
25	19	40	21	25	14	23	9
26	11	28	17	26	31	31	0
27	35	51	16	27	19	22	3
28	17	36	19	28	22	30	8
29	29	37	8	29	22	36	14
30	13	37	24	30	24	28	4
31	33	42	9	31	22	25	3
32	14	28	14	32	25	32	7
33	22	37	15	33	20	20	0
34	14	26	12	34	26	26	0
35	26	39	13	35	27	37	10
36	22	32	10	36	26	27	1
37	22	40	18	37	18	34	16
38	22	37	15	38	26	44	18
39	26	34	8	39	25	27	2
40	20	37	17	40	20	24	4

ตาราง 9 คะแนนความพึงพอใจต่อตนเองของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

คนที่	กลุ่มทดลอง			คนที่	กลุ่มควบคุม		
	ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง		ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง
1	71	72	1	1	74	74	0
2	64	64	0	2	78	84	6
3	88	85	-3	3	82	83	1
4	59	59	0	4	54	69	15
5	85	90	5	5	66	71	5
6	64	81	17	6	64	72	8
7	75	72	-3	7	68	65	-3
8	86	89	3	8	64	62	-2
9	80	87	7	9	87	89	2
10	70	88	18	10	57	45	-12
11	73	76	3	11	59	65	6
12	66	73	7	12	69	65	-4
13	73	75	2	13	81	80	-1
14	75	87	12	14	82	77	-5
15	65	89	24	15	86	76	-10
16	77	83	6	16	84	88	4
17	75	79	4	17	63	62	-1
18	77	80	3	18	74	85	11
19	63	80	17	19	64	69	5
20	65	73	8	20	88	83	-5

ตาราง 9 (ต่อ)

คนที่	กลุ่มทดลอง			คนที่	กลุ่มควบคุม		
	ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง		ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง
21	70	78	8	21	80	85	5
22	76	75	-1	22	90	79	-11
23	71	89	18	23	87	96	9
24	75	83	8	24	71	77	6
25	77	90	13	25	80	80	0
26	87	87	0	26	83	85	2
27	63	75	12	27	83	89	6
28	59	68	9	28	64	71	7
29	90	88	-2	29	81	84	3
30	87	80	-7	30	75	76	1
31	80	71	-9	31	72	73	1
32	75	73	-2	32	61	61	0
33	87	86	-1	33	88	84	-4
34	65	67	2	34	89	85	-4
35	82	86	4	35	89	94	5
36	69	87	18	36	76	77	1
37	76	83	7	37	82	78	-4
38	78	91	13	38	80	78	-2
39	89	84	-5	39	84	88	4
40	60	85	25	40	65	66	1

ตาราง 10 คะแนนความพึงพอใจต่อสังคมของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

คนที่	กลุ่มทดลอง			คนที่	กลุ่มควบคุม		
	ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง		ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง
1	78	73	-5	1	66	73	7
2	68	71	3	2	74	73	-1
3	90	93	3	3	77	78	1
4	67	63	-4	4	60	63	3
5	80	93	13	5	72	66	-6
6	64	86	22	6	76	80	4
7	76	82	6	7	67	71	4
8	86	95	9	8	76	76	0
9	82	92	10	9	91	90	-1
10	71	87	16	10	70	67	-3
11	71	75	4	11	67	71	4
12	69	81	12	12	69	71	2
13	81	81	0	13	70	67	-3
14	74	76	2	14	76	72	-4
15	66	67	1	15	84	73	-9
16	80	85	5	16	87	81	-6
17	69	76	7	17	74	76	2
18	83	83	0	18	91	89	-2
19	79	87	8	19	62	68	6
20	70	75	5	20	89	91	2

ตาราง 10 (ต่อ)

คนที่	กลุ่มทดลอง			คนที่	กลุ่มควบคุม		
	ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง		ก่อนสอบ	หลังสอบ	ผลต่าง
21	70	80	10	21	76	78	2
22	78	80	2	22	87	82	-5
23	78	90	12	23	92	100	8
24	80	88	8	24	72	78	6
25	81	94	13	25	73	73	0
26	82	87	5	26	81	91	10
27	66	78	12	27	88	95	7
28	61	64	3	28	69	67	-2
29	87	95	8	29	81	74	-7
30	81	87	6	30	80	84	4
31	77	75	-2	31	73	72	-1
32	75	77	2	32	79	79	0
33	86	89	3	33	81	88	7
34	62	74	12	34	84	81	-3
35	88	89	1	35	91	94	3
36	65	74	9	36	83	80	-3
37	82	81	-1	37	83	78	-5
38	77	92	15	38	82	85	3
39	96	92	-4	39	96	96	0
40	65	66	1	40	69	87	18

ภาคผนวก ข

1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
2. แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง
3. แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อสังคม

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา

ชื่อ..... ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ประเทศของเรา - ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
- กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนเครื่องหมายกากบาท (X) ลงในช่องว่าง ก, ข, ค, ง, หรือ จ ที่เห็นว่าถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวในกระดาษคำตอบ

1. เหตุผลใดสำคัญที่สุดที่รัชกาลที่ 1 ทรงย้ายเมืองหลวงจากกรุงธนบุรีมายังกรุงรัตนโกสินทร์
 - ก. อุดมสมบูรณ์มากกว่า
 - ข. อยู่ใกล้ทะเลมากกว่า
 - ค. ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นกว่า
 - ง. มีคูเมืองใช้ป้องกันข้าศึกมากกว่า
 - จ. สามารถขยายเมืองหลวงได้กว้างขวางกว่า

2. กรณีใดที่คล้ายกับบทบาทหรือฐานะของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมากที่สุด
 - ก. มีฐานะเป็นเจ้าแผ่นดิน มีอำนาจเหนือทุกคนในสังคม
 - ข. มีฐานะเป็นพ่อเมือง และพบปะกับราษฎรอย่างใกล้ชิด
 - ค. มีฐานะเป็นทวยราช ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับพระองค์ทั้งหมด
 - ง. มีพระราชอำนาจที่จำกัด เพราะมีพระมหากษัตริย์คอยถ่วงดุล
 - จ. มีพระราชอำนาจสูงสุดแต่ในนาม สมุหกลาโหมคือผู้มีอำนาจที่แท้จริง

3. เพราะเหตุใดสภาพการเกษตรในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงขยายตัวรวดเร็ว
 - ก. สภาพที่ดินอุดมสมบูรณ์
 - ข. มีแรงงานจากทาสและไพร่มาก
 - ค. มีระบบการชลประทานที่เหมาะสม
 - ง. สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อันเหมาะสม
 - จ. ประชาชนมีอิสระในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

4. แหล่งของรายได้ใดที่สำคัญทางเศรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
 - ก. รายได้จากการเกษตรกรรม
 - ข. กำไรการค้าผูกขาดในประเทศ
 - ค. รายได้ในการค้ากับต่างประเทศ
 - ง. เงินภาษีอากรที่เก็บจากประชาชน
 - จ. ผลประโยชน์ที่ดินของกษัตริย์และมูลนาย

5. กรณีใดไม่ใช่ลักษณะธรรมราชาของพระมหากษัตริย์ในทางพุทธศาสนา
 - ก. ทรงมีศัพธีธราชธรรม
 - ข. ทรงเป็นผู้เลื่อมใสและเป็นองค์อุปถัมภ์ศาสนา
 - ค. ทรงทำบุญบำรุงและเผยแผ่กิจกรรมในทางศาสนา
 - ง. ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีด้านการประกอบพิธีกรรม
 - จ. ทรงใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นหลักในการปกครอง

6. การยกเลิกขนบธรรมเนียมประเพณีและโครงสร้างทางสังคมที่ล้าสมัยในสมัยรัชกาลที่ 5
เรื่องใดที่มีผลต่อลักษณะการดำรงชีวิตของประชาชนในสมัยนั้นมากที่สุด
- การศึกษา
 - การแต่งกาย
 - การร้องฎีกา
 - การหมอบคลาน
 - การเลิกไพร่ – ทาส
7. สุนทรภู่เป็นกวีที่มีชื่อเสียงและผลงานสำคัญในสมัยรัชกาลใด
- รัชกาลที่ 1
 - รัชกาลที่ 2
 - รัชกาลที่ 3
 - รัชกาลที่ 4
 - รัชกาลที่ 5
8. การที่รัชกาลที่ 4 ทรงริเริ่มให้มีการปรับตัวทางสังคม เนื่องจากเหตุผลใด
- เพราะอิทธิพลด้านการค้า
 - เพราะอิทธิพลด้านการศึกษา
 - เพราะอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก
 - เพราะอิทธิพลของเจ้านายและขุนนาง
 - เพราะอิทธิพลของที่ปรึกษาชาวต่างประเทศ

9. วัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของประชาชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเพราะเหตุใด
- มีสถานที่เพียงพอที่จะให้การศึกษาแก่คนทั่วไป
 - เป็นแหล่งให้คำแนะนำในด้านการดำเนินชีวิต
 - พระเป็นผู้รู้หลักธรรมะมากกว่าบุคคลโดยทั่วไป
 - ได้รับความมอบหมายให้เป็นผู้นำทางการศึกษา
 - เป็นตัวแทนทางความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนนั้น
10. "ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง" ที่ประเทศราชส่งมาแสดงถึงอะไร 2
- ความจงรักภักดี
 - ความอุดมสมบูรณ์
 - ความเป็นอิสระเสรี
 - ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 - ความสัมพันธ์สัมพันธ์ต่อกัน
11. เหตุผลที่รัชกาลที่ 4 ต้องปรับปรุงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทยเนื่องจากอะไร
- ชาวตะวันตกเกลียดชังประเทศไทย
 - การค้าขายต้องเอาใจผู้ที่เร้าขายด้วย
 - ไม่เห็นด้วยกับประเพณีดั้งเดิมของไทยตั้งแต่แรก
 - ต้องการให้ชาวต่างประเทศสนใจความเจริญเข้ามา
 - ต้องการให้ประเทศเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศ

12. "ภาษีปากเรือ" มีวิธีการเก็บอย่างไร

- ก. เก็บจากจำนวนเรือที่เข้า
- ข. เก็บจากประเภทของเรือ
- ค. เก็บตามน้ำหนักของสินค้า
- ง. เก็บตามปริมาณสินค้าในเรือ
- จ. เก็บตามความกว้างยาวของเรือ

13. เหตุการณ์ใดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยและมีผลมาถึงปัจจุบันมากที่สุด

- ก. เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
- ข. การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2
- ค. การเสียมณฑลบูรพาแก่ฝรั่งเศส พ.ศ. 2450
- ง. การทำรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2501
- จ. การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504

14. สาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คืออะไร

- ก. ความต้องการของทหาร
- ข. ค่านิยมที่มาจากต่างประเทศ
- ค. ประชาชนมีการศึกษาแตกต่างกัน
- ง. ความแตกต่างระหว่างชนนากับทหาร
- จ. การแข่งขันด้านการค้าของชาวต่างประเทศ

15. การที่รัชกาลที่ 7 ทรงยินยอมเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญเนื่องมาจากเหตุผลใดที่สำคัญ
- เข้าใจในเหตุการณ์ขณะนั้นดี
 - ส่งสารราษฎรที่ไม่รู้เรื่องด้วย
 - เกรงว่าจะเกิดการแย่งชิงราชบัลลังก์
 - คาริยาก่อนแล้วที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลง
 - เพื่อให้ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตย
16. ศาพุดใดมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด
- ทาไปก็ไร้ผล
 - ลองทำอีกทีดีไหม
 - อย่าทำอย่างนั้นอีก
 - ทำซ้ำไปไม่ทันกาล
 - ให้เลิกทำเสียเถอะ
17. โครงการใดเป็นการกระจายรายได้ไปยังชนบท ซึ่งเป็นการลดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย
- โครงการพัฒนาชาวเขา
 - โครงการกองทุนพัฒนา
 - โครงการหมู่บ้าน อ.พ.ป.
 - โครงการสร้างงานในชนบท
 - โครงการพัฒนาแหล่งน้ำในชนบท

18. พระอารามหลวงที่เริ่มสร้างมาตั้งแต่สถาปนากรุงเทพฯ พร้อมกับพระบรมมหาราชวัง และได้รับการบูรณะในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ที่กล่าวมานี้ หมายถึง สถานที่ใด
- วัดมหาธาตุ
 - วัดราชบพิธ
 - วัดบวรนิเวศ
 - วัดพระเชตุพนฯ
 - วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
19. การรักษาวัดธรรมดั่งเดิมไว้จำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด
- จำเป็นเพราะเป็นสิ่งมีค่า
 - จำเป็นเพราะเป็นสิ่งที่มีความหมายแล้ว
 - จำเป็นเพราะเป็นเอกลักษณ์ของชาติ
 - ไม่จำเป็นเพราะเป็นการไม่พัฒนาประเทศ
 - ไม่จำเป็นเพราะทุกชาติมีความแตกต่างกัน
20. กิจประเพณีใดของส่วนรัฐบาลที่มีความสำคัญต่อการปกครองซึ่งมีผลทางด้านจิตใจ ทำให้คนไม่กล้าคิดกบฏ หรือทรยศต่อพระมหากษัตริย์ได้
- พระราชพิธีฉัตรมงคล
 - พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
 - พระราชพิธีพระพืชมงคล
 - พระราชพิธีการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา
 - พระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัล

21. ผลลัพธ์ที่ตามมาของการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ที่มีต่อประเทศไทย
อย่างเห็นได้ชัดและจัดว่าเป็นการสนับสนุนเศรษฐกิจของประเทศด้านใดเป็นสำคัญ
- ก. การเกษตร
 - ข. การท่องเที่ยว
 - ค. การอุตสาหกรรม
 - ง. การสร้างของที่ระลึก
 - จ. การขนส่งและบริการ
22. ภาคใดของไทยที่มีลักษณะภูมิประเทศแบบเทือกเขาสลับกับที่ราบระหว่างหุบเขา
- ก. ภาคใต้
 - ข. ภาคกลาง
 - ค. ภาคเหนือ
 - ง. ภาคตะวันออก
 - จ. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
23. เพราะเหตุใดภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงแห้งแล้ง
- ก. มีภูเขาหิวโล้นมาก
 - ข. ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล
 - ค. แม่น้ำสายสำคัญเป็นแม่น้ำสั้น ๆ
 - ง. พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายไม่อุ้มน้ำ
 - จ. มีการลักลอบทำลายป่าไม้อย่างรุนแรง

24. สิ่งใดไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

- ก. การเกษตรกรรม
- ข. การอุตสาหกรรม
- ค. การค้าและบริการ
- ง. การค้ากับต่างประเทศ
- จ. การมีทรัพยากรธรรมชาติมาก

25. ลักษณะภูมิประเทศแบบใดที่เหมาะสมในการจอดเรือมากที่สุด

- ก. ชายฝั่งยกระดับ
- ข. ชายฝั่งที่เป็นอ่าว
- ค. ชายฝั่งทะเลน้ำลึก
- ง. ชายฝั่งทะเลที่มีหาดทราย
- จ. ชายฝั่งทะเลที่มีคลื่นลมแรง

26. ภูเขาที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะการเกิดของภูมิประเทศส่วนใดมากที่สุด

- ก. แม่น้ำ
- ข. หุบเขา
- ค. ที่ราบลุ่ม
- ง. คาบสมุทร
- จ. ทะเลสาบ

27. ภูมิอากาศของประเทศไทยค่อนข้างร้อนมีสาเหตุมาจากอะไร
- ลมมรสุมฤดูร้อนผ่าน
 - ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อน
 - อิทธิพลของกระแสน้ำในทะเล
 - ที่ตั้งของประเทศไทยอยู่ใกล้ดวงอาทิตย์
 - เส้นศูนย์สูตรผ่านทางใต้ของประเทศไทย
28. ประชาชนนิยมไปเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่กันมากในเทศกาลใด
- วันตรุษจีน
 - วันขึ้นปีใหม่
 - วันสารทไทย
 - วันสงกรานต์
 - วันลอยกระทง
29. ความสำคัญของอาชีพเกษตรกรรมของไทยเปรียบเสมือนส่วนใดของร่างกาย
- ตับ
 - ปอด
 - หัวใจ
 - ซี่โครง
 - กระเพาะ

30. อาชีพใดที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศมากที่สุด
- ทำป่าไม้ เพราะมีป่าไม้อยู่หนาแน่น
 - ทำประมง เพราะมีบริเวณน้ำกว้าง
 - ทำเหมืองแร่ เพราะมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์
 - ค้าขาย เพราะสินค้าไทยเป็นที่นิยมของตลาด
 - ทำการเกษตร เพราะภูมิประเทศและภูมิอากาศอำนวย
31. เพราะเหตุใดภูมิประเทศบริเวณภาคกลางจึงอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำกสิกรรม
- ดินเป็นดินเหนียวอุ้มน้ำ
 - อยู่ใกล้ทะเลทำให้มีฝนตกมาก
 - มีแนวเขากั้นฝนทำให้ดินชุ่มชื้น
 - มีดินตะกอนที่แม่น้ำพัดมาทับถม
 - ดินเป็นดินภูเขาไฟมีแร่ธาตุมาก
32. การละเล่นใดเป็นเอกลักษณ์ของภาคกลาง
- ลิเก
 - หมอลำ
 - รำเชื่อง
 - ชิงเปรต
 - ฟ้อนเงี้ยว

33. การแก้ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำได้ยากเพราะ
เกษตรกรมีฐานะยากจน ไม่สามารถลงทุนซื้อปุ๋ยได้ จะแก้ไขได้ด้วยวิธีใด
- รัฐบาลจัดการปฏิรูปที่ดิน
 - ช่วยกันปลูกป่าอย่างเร่งด่วน
 - รัฐบาลซื้อปุ๋ยและลงทุนปรับปรุงให้ดีขึ้น
 - รัฐบาลจัดทำโครงการชลประทานในพื้นที่แห้งแล้ง
 - สนับสนุนเกษตรกรเลี้ยงสัตว์เพื่อนำมูลมาใช้และปลูกพืชตระกูลถั่ว
34. การทอดผ้าป่าคหิ์เป็นอาชีพพื้นบ้านของภาคใด
- ภาคใต้
 - ภาคกลาง
 - ภาคเหนือ
 - ภาคตะวันออก
 - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
35. ภาคใดของประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศแตกต่างกันมากที่สุด
- ภาคกลาง - ภาคเหนือ
 - ภาคกลาง - ภาคตะวันออก
 - ภาคใต้ - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - ภาคเหนือ - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - ภาคตะวันออก - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

36. ถ้าแรบนเกาะหมด ประชาชนที่อาศัยอยู่บนเกาะนั้น ควรเปลี่ยนอาชีพเป็นอะไร

- ก. ประมง
- ข. เพาะปลูก
- ค. เลี้ยงสัตว์
- ง. เก็บของป่า
- จ. อุตสาหกรรมต่อเรือ

37. ภาควัสดุที่มีลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างเด่นชัดจากภาคอื่น ๆ อย่างไร

- ก. มีอุณหภูมิสูงตลอดปี
- ข. มีอุณหภูมิต่ำตลอดปี
- ค. มีฝนตกชุกเกือบตลอดปี
- ง. ฤดูร้อนแห้งแล้งฤดูหนาวมีฝนตก
- จ. อุณหภูมิฤดูร้อนและฤดูหนาว ไม่แตกต่างกัน

38. ฤดูกาลภาคใดของไทยที่แตกต่างจากภาคอื่นของไทยอย่างชัดเจนที่สุด

- ก. ภาคใต้
- ข. ภาคกลาง
- ค. ภาคเหนือ
- ง. ภาคตะวันออก
- จ. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

39. จังหวัดใดมีพื้นที่ติดชายทะเล

- ก. นครปฐม
- ข. เพชรบุรี
- ค. กาญจนบุรี
- ง. สุพรรณบุรี
- จ. ฉะเชิงเทรา

40. นักท่องเที่ยวจากต่างชาตินิยมเดินทางมาเที่ยวเมืองไทยกันมากเพราะเหตุใด

- ก. มีที่ตั้งเหมาะสมเป็นเสมือนประตูเปิดสู่เอเชีย
- ข. มีระบบเศรษฐกิจ และการบริการที่เหมาะสม
- ค. มีความเจริญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ
- ง. มีภูมิประเทศหลายแบบและมีภูมิอากาศที่เหมาะสม
- จ. มีการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลก

41. โรงงานอุตสาหกรรมใดที่ตั้งอยู่ในเขตที่เหมาะสมที่สุด

- ก. โรงงานถลุงแร่ดีบุก - จังหวัดระยอง
- ข. โรงงานผลิตปูนซีเมนต์ - จังหวัดชลบุรี
- ค. โรงงานยางแผ่นรมควัน - จังหวัดจันทบุรี
- ง. โรงงานฟอก - อัดปอ - จังหวัดนครศรีธรรมราช
- จ. โรงงานสับปะรดกระป๋อง - จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

42. ประสาทหินพิมาย อยู่ในจังหวัดใด

- ก. น่าน
- ข. สุโขทัย
- ค. บุรีรัมย์
- ง. นครราชสีมา
- จ. พระนครศรีอยุธยา

43. ประเพณีใดเป็นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ก. ประเพณีสัปดาห์
- ข. ชนโตกคินเนอร์
- ค. เผาเทียนเล่นไฟ
- ง. ประเพณีบุญบั้งไฟ
- จ. ประเพณีเล่นเพลงเรือ

44. ค่านิยมใดที่ควรปลูกฝังอย่างยิ่งในสภาพสังคมเมืองซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไป

- ก. ความซื่อสัตย์ ความขยัน
- ข. ความขยัน การตรงต่อเวลา
- ค. ความอดทน ความรับผิดชอบ
- ง. ความมีวินัย การตรงต่อเวลา
- จ. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบ

45. การพัฒนาในด้านใดที่ควรเริ่มก่อนที่สุดในสังคมไทย

- ก. จริยธรรม
- ข. เทคโนโลยี
- ค. สาธารณูปโภค
- ง. สุขภาพอนามัย
- จ. ระบบการศึกษา

46. ถ้าจะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญมั่นคงควรจะดำเนินการด้านใดที่สำคัญที่สุด

- ก. ส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชน
- ข. ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
- ค. ส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรม
- ง. ส่งเสริมความเจริญทางการคมนาคม
- จ. ส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

47. การที่ประชาชนในประเทศขาดการศึกษาเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศหรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. เป็น เพราะประชาชนเสียภาษีบำรุงรัฐ
- ข. เป็น เพราะคนไม่มีความรู้ จะช่วยตนเองไม่ได้
- ค. ไม่เป็น เพราะประชาชนไม่มีหน้าที่ในการพัฒนาประเทศ
- ง. เป็น เพราะประชาชนเป็นกำลังสำคัญในการผลิตของประเทศ
- จ. ไม่เป็น เพราะประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่รัฐกำหนดไว้

48. ปัจจัยที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด
- ก. อุณหภูมิ
 - ข. ปริมาณฝน
 - ค. คุณภาพดิน
 - ง. ท่าเลที่ตั้ง
 - จ. ภูมิประเทศ
49. ถ้าจะยกระดับคุณภาพประชากรไทยเพื่อการพัฒนาประเทศแล้ว ควรพัฒนาคุณลักษณะของประชากรในเรื่องใดเป็นอันดับแรก
- ก. จริยธรรม
 - ข. การศึกษา
 - ค. สุขภาพอนามัย
 - ง. ฐานะความเป็นอยู่
 - จ. การประกอบอาชีพ
50. เพราะเหตุใดกรุงเทพฯ จึงมีจำนวนประชากรหนาแน่นมากที่สุด
- ก. อัตราการเกิดสูง
 - ข. อัตราการตายต่ำ
 - ค. อัตราการย้ายถิ่นเข้าสูง
 - ง. เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ
 - จ. เป็นศูนย์รวมความเจริญในด้านต่าง ๆ

51. นโยบายประชากรในปัจจุบันมุ่งให้เกิดผลในด้านใดมากที่สุด
- ลดการย้ายถิ่น
 - ลดอัตราการเกิด
 - ลดอัตราการตาย
 - เพิ่มคุณภาพประชากร
 - ส่งเสริมสุขภาพอนามัย
52. รัฐบาลดำเนินนโยบายแก้ปัญหาการย้ายถิ่นของประชากรไทยเข้าสู่เมืองใหญ่ได้อย่างไร
- สร้างชนบทให้เป็นเมือง
 - ให้การศึกษากับประชาชน
 - ตั้งงบประมาณสำหรับเมืองใหญ่ ๆ
 - สร้างความเจริญทุก ๆ ด้านในชนบท
 - มีมาตรการรั้งคนเรื่องการเคลื่อนย้าย
53. สาเหตุสำคัญใดที่ทำให้ชาวชนบทอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ ๆ มากที่สุด
- ขาดการศึกษา
 - ปัญหาภัยธรรมชาติ
 - ขาดแคลนที่อยู่อาศัย
 - ประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่ได้ผล
 - ขาดความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต

54. วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวิธีใดดีที่สุด
- ตั้งหน่วยงานอนุรักษ์
 - การให้การศึกษากับประชาชน
 - มีบทลงโทษทางกฎหมายที่รุนแรง
 - อบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีคุณธรรม
 - ประชาชนทุก ๆ ฝ่ายร่วมมือกันอนุรักษ์
55. เหตุใดจึงต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีจำกัด
 - เพื่อให้สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเกิดความสมดุล
 - เพื่ออำนวยความสะดวกสบายและบำรุงความสุขของมนุษย์
 - ทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งกำลังถูกใช้อย่างไม่ถูกวิธี
 - ป้องกันไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขาดแคลน
56. นักเรียนคิดว่าการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควรเริ่มที่ใครก่อนจึงจะสำเร็จ
- รัฐบาล
 - ประชาชนทุกคน
 - หน่วยงานเอกชน
 - หน่วยงานราชการ
 - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

57. กรณีใดไม่ใช่การพัฒนาสังคมเพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ก. การปลูกป่า
 - ข. การขายสินค้าในราคาถูก
 - ค. การหยุดยั้งการเติบโตของประชากร
 - ง. การนำทรัพยากรทุกชนิดกลับมาใช้ใหม่
 - จ. การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา
58. เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ควรทำอย่างไรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ก. นำทรัพยากรมาใช้ให้มาก
 - ข. พึ่งพาสิ่งแวดล้อมให้น้อยลง
 - ค. ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเลย
 - ง. ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 - จ. พัฒนาประเทศควบคู่กับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
59. สภาพแวดล้อมในปัจจุบันเสื่อมโทรมมากขึ้นเพราะสาเหตุใดเป็นสำคัญ
- ก. อุบัติเหตุและภัยธรรมชาติ
 - ข. ความขัดแย้งทางการเมือง
 - ค. ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี
 - ง. ความเจริญทางการคมนาคมขนส่ง
 - จ. การเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว

60. การพัฒนาสังคมที่ดีที่จะทำให้ประชาชนช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างถูกต้อง
- ก. การให้การศึกษา
 - ข. การอนุรักษ์พลังงาน
 - ค. การสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง
 - ง. การนำทรัพยากรมาใช้ใหม่
 - จ. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

แบบทดสอบวัดความรับผิดชอบตนเอง

ชื่อ

คำชี้แจง

1. ข้อสอบมีทั้งหมด 25 ข้อ ให้นักเรียนทำให้ครบทุกข้อ
2. แบบทดสอบจะถามสิ่งที่นักเรียนปฏิบัติจริงหรือความคิดเห็นของนักเรียน ให้นักเรียนตอบตามความเป็นจริง
3. ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่นักเรียนเลือกตอบเพียงช่องเดียวในแต่ละข้อ

ตัวอย่าง

ข้อความ	น้อยที่สุด	น้อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคยเลย
(0) เมื่อเรียนวิชาใดไม่เข้าใจ ข้าพเจ้าก็พยายามทำความเข้าใจโดยวิธีการต่าง ๆ		✓		
(00) ข้าพเจ้าพยายามทำการบ้านตามที่ครูสั่งเสร็จทันเวลา			✓	

ข้อความ	น้อย ที่สุด	น้อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยเลย
1. เมื่อเรียนวิชาใดไม่เข้าใจ ข้าพเจ้าก็พยายาม ทำความเข้าใจโดยวิธีการต่าง ๆ				
2. ข้าพเจ้าพยายามทำการบ้านตามที่ครูสั่ง เสร็จทันเวลา				
3. เมื่อข้าพเจ้าทำความเข้าใจ ข้าพเจ้าจะหลีกเลี่ยง การถูกลงโทษ				
4. ถ้าข้าพเจ้าถูกกล่าวหาว่าทำผิด ข้าพเจ้าจะ พยายามอธิบายให้คนอื่นเข้าใจข้าพเจ้า ได้อย่างถูกต้อง				
5. เมื่อข้าพเจ้าจะทำอะไร ข้าพเจ้ามักคิด ล่วงหน้าก่อนว่า การกระทำนี้มีผลดีผลเสีย อย่างไร				
6. การไม่ชอบครูผู้สอนทำให้ข้าพเจ้าไม่เอาใจใส่ ในวิชานั้น				
7. ข้าพเจ้าจัดเตรียมอุปกรณ์ในการเรียนไว้ ให้พร้อม				
8. ข้าพเจ้าตั้งใจศึกษาค้นคว้าให้มากยิ่งขึ้น				
9. ในการร่วมกิจกรรมใดที่มีการกำหนดกติกาไว้ ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด				
10. ข้าพเจ้าทิ้งเศษกระดาษหรือเศษขยะต่าง ๆ ตามใจชอบ				

ข้อความ	บ่อย ที่สุด	บ่อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยเลย
11. เมื่อมีเหตุการณ์ยุ่งยากเกิดขึ้น ข้าพเจ้า พยายามหลีกเลี่ยงจากเหตุการณ์นั้น				
12. เมื่อข้าพเจ้าทำงานใดที่ยาก ข้าพเจ้าจะ พยายามทำงานสำเร็จ				
13. ในเวลาเรียนข้าพเจ้ามักจะคุยกับเพื่อน				
14. ในการใช้อุปกรณ์ หลังจากเรียนเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าจะเก็บรักษาไว้อย่างเดิม				
15. ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังทำงานอยู่ เพื่อนมาชวน ไปเล่น ข้าพเจ้าจะละทิ้งงานที่ทำอยู่				
16. ข้าพเจ้าทำตารางสำหรับคู่มือหนังสือ ทำการบ้าน และปฏิบัติตามที่กำหนดไว้				
17. การกำหนดขั้นตอนการทำงานก่อนเป็นสิ่งที่ ข้าพเจ้ากระทำ				
18. เมื่อข้าพเจ้าทำความคิด ข้าพเจ้าพยายาม ปิดบังเพื่อไม่ให้คนอื่นทราบ				
19. เมื่อได้รับมอบหมายให้เตรียมอุปกรณ์ บางอย่างมา ข้าพเจ้าจะพยายามนำมาให้ได้				
20. เมื่อครูสั่งให้ค้นคว้ามาล่วงหน้า ข้าพเจ้าจะ พยายามทำ				
21. เมื่อครูให้ทำการบ้าน ข้าพเจ้าจะพยายาม ทำเอง				

ข้อความ	บ่อย ที่สุด	บ่อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยเลย
22. ในช่วงเวลาเรียนที่ไม่มีครูเข้าสอน ข้าพเจ้า อ่านหนังสือหรือทำการบ้าน				
23. เมื่อครูมอบหมายงานให้ทำ แต่ถ้าครูไม่อยู่ ในห้อง ข้าพเจ้ามักคุย หรือเล่นกับเพื่อน เก็บงานนั้นไว้ทำเวลาอื่น				
24. เมื่อมีของของผู้อื่นมา ข้าพเจ้าจะรับส่งคืน ให้ทันตามกำหนด				
25. ข้าพเจ้าคิดว่าการมาโรงเรียนสาย เป็นเรื่อง ธรรมดา เพราะคนอื่น ๆ ก็เคยมาสาย				

แบบทดสอบวัดความความรับผิดชอบต่อสังคม

ชื่อ

คำชี้แจง

1. ข้อสอบมีทั้งหมด 25 ข้อ ให้นักเรียนทำให้ครบทุกข้อ
2. แบบทดสอบจะถามสิ่งที่นักเรียนปฏิบัติจริงหรือความคิดเห็นของนักเรียน ให้นักเรียน
ตอบตามความเป็นจริง
3. ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่นักเรียนเลือกตอบเพียงช่องเดียว
ในแต่ละข้อ

ตัวอย่าง

ข้อความ	บ่อย ที่สุด	บ่อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยเลย
(0) เมื่อมีการทำงานกลุ่มกับเพื่อน ข้าพเจ้า ยินดีแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบมาช่วยทำ		✓		
(00) เมื่อมีการทำกิจกรรมใดร่วมกัน หลังจาก กิจกรรมนั้นสิ้นสุดลง ข้าพเจ้าจะช่วยเก็บ ให้เรียบร้อย			✓	

ข้อความ	บ่อย ที่สุด	บ่อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยเลย
1. เมื่อมีการทำงานกลุ่มกับเพื่อน ข้าพเจ้า ยินดีแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบมาช่วยทำ				
2. เมื่อมีการทำกิจกรรมใดร่วมกัน หลังจาก กิจกรรมนั้นสิ้นสุดลง ข้าพเจ้าจะช่วยเก็บ ให้เรียบร้อย				
3. เมื่อครูให้ทำงานเป็นกลุ่ม ข้าพเจ้ามักจะ ปล่อยให้ผู้ร่วมงานคนอื่น ๆ ทำไปก่อน				
4. การเก็บกวาดบริเวณโรงเรียน ข้าพเจ้าทำ โดยไม่จำเป็นต้องให้ครูสั่ง				
5. ของทุกอย่างในโรงเรียนเป็นของส่วนรวม ข้าพเจ้าจะใช้อย่างไรก็ได้				
6. ในการเรียนที่ต้องใช้อุปกรณ์ของโรงเรียน ข้าพเจ้าจะใช้อย่างระมัดระวัง				
7. เมื่อเพื่อนขอร้องให้ทำในสิ่งที่ควร ข้าพเจ้า ยินดีช่วยเพื่อนด้วยความเต็มใจ				
8. ข้าพเจ้ามักจะล้อเลียนเมื่อเพื่อนถูกทำโทษ ..				
9. การปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าปฏิบัติ				
10. ในการพัฒนาโรงเรียนข้าพเจ้าจะช่วย ด้วยความเต็มใจ				
11. ทุกครั้งที่เห็นไฟฟ้าหรือก๊อกน้ำเปิดทิ้งไว้ ข้าพเจ้าจะปิดเสีย				

ข้อความ	บ่อย ที่สุด	บ่อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยเลย
12. เมื่อมีการแบ่งหน้าที่กันทำงานบ้าน ข้าพเจ้า มักละเลย				
13. เมื่อข้าพเจ้านำของส่วนรวม หรือของผู้อื่น มาใช้ ข้าพเจ้าจะรักช้อย่างดี				
14. ข้าพเจ้าชอบทำตามเพื่อนถึงแม้ผู้ปกครอง จะห้ามก็ตาม				
15. ข้าพเจ้าชอบพูด ถึงแม้ว่าคำพูดนั้นอาจกระทบ ผู้อื่น				
16. เมื่อมีการทำงานร่วมกับผู้อื่น ข้าพเจ้าจะช่วย จนเต็มความสามารถ				
17. ถ้าถนนว่าง ข้าพเจ้าจะเดินข้ามถนนโดย ไม่ต้องข้ามทางม้าลาย				
18. ในการทำงานกลุ่มกับเพื่อน ถ้าข้าพเจ้า ไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงของกลุ่ม ข้าพเจ้าจะ ทำตามความคิดของข้าพเจ้า				
19. เมื่อข้าพเจ้าเก็บของมีค่าเล็กน้อยได้ ข้าพเจ้า จะไม่ส่งครู				
20. ข้าพเจ้าชอบช่วยเหลือคนแก่ คนพิการ หรือเด็ก ๆ เสมอ				
21. เมื่อเห็นเพื่อนเขียนข้อความบนข้างฝา หรือผนังห้อง ข้าพเจ้าจะห้ามทันที				

ข้อความ	บ่อย ที่สุด	บ่อย	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยเลย
22. เมื่อกำลังเล่นกับเพื่อนอยู่ แล้วถูกใช้งาน ข้าพเจ้ารู้สึกไม่พอใจ				
23. เมื่อพบว่าเพื่อน ๆ จะทำให้โรงเรียน เกิดความเสียหาย ข้าพเจ้าจะไม่ยอมให้ กระทำ				
24. ก่อนหยิบของผู้อื่นมาใช้ ข้าพเจ้าจะขออนุญาต เจ้าของก่อน				
25. ข้าพเจ้าจะใส่ใจ ถ้าได้ทำงานต่าง ๆ น้อยกว่าเพื่อน				

ภาคผนวก ค

แผนการสอนแบบบูรณาการ

แผนการสอนแบบบูรณาการ

หน่วยที่ 1 กรุงเทพมหานครสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง 5
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาสังคมศึกษา (ส 101)

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกมีผลกระทบต่อประเทศไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้เกิดการขัดแย้งและเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านเนื้อหา

1. บอกบริเวณที่ตั้ง อาณาเขตของกรุงรัตนโกสินทร์ในแผนที่ได้
2. บอกเหตุผลที่กรุงรัตนโกสินทร์มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมที่จะสถาปนาเป็นราชธานีได้
3. อธิบายลักษณะการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชได้
4. อธิบายการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ สมัยรัชกาลที่ 1 - 5 ที่ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมตะวันตก
5. วิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้กรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 1 - 5 มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม
6. อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 1 - 5 กับต่างประเทศได้
7. อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและศิลปะ วัฒนธรรมของกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 1 - 5 ได้

ค่านิยมสัมพันธ์

1. ให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ
2. ให้นักเรียนรู้จักบทบาทของตนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. ให้นักเรียนรู้จักเคารพในสิทธิ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
4. ให้นักเรียนรู้จักการแสวงหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ
5. ให้นักเรียนรู้จักอภิปรายกลุ่ม และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการประยุกต์ใช้

1. เพื่อให้มีความสำนึกในความเป็นไทยร่วมกัน มีความรัก สามัคคีและภูมิใจในชาติ
2. เกิดความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าในมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมของไทย

และช่วยกันดำรงรักษา

3. เห็นคุณค่าและความสำคัญในเอกลักษณ์ไทย และปฏิบัติด้วยความจริงจัง
4. สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของ

สังคมได้

เนื้อหา

1. สภาพทางภูมิศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
2. การเมือง การปกครอง
3. ลักษณะการดำรงชีวิตในสังคม
4. ลักษณะทางเศรษฐกิจ
5. ศิลปะและวัฒนธรรม
6. ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์กับต่างประเทศ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

1.1 ครูใช้แผนที่ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ อาณาเขตของกรุงรัตนโกสินทร์ และอาณาจักรใกล้เคียงมาประกอบการสนทนา เป็นการเริ่มหน่วย และนำเข้าสู่บทเรียน

1.2 ครูตั้งคำถามเกี่ยวกับอาณาจักรที่สำคัญในประวัติศาสตร์ที่นักเรียน ได้เรียน มาแล้วเป็นการทบทวนความรู้ และประสบการณ์เดิมของนักเรียนว่ามีอาณาจักรใดบ้าง

1.3 นักเรียนตอบว่า อาณาจักรสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และในปัจจุบัน คือ กรุงรัตนโกสินทร์ จากนั้นครูให้นักเรียนออกมาชี้ที่ตั้งของเมืองหลวงและอาณาเขตของ กรุงรัตนโกสินทร์ในแผนที่

1.4 ครูนำเทปเพลง "สยามานาค" มาเปิดให้นักเรียนฟังและแจกเนื้อร้อง ให้นักเรียนร้องพร้อม ๆ กัน จากนั้นให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์บทเพลงว่าเนื้อร้องในเพลง กล่าวถึงสิ่งใดของกรุงรัตนโกสินทร์

1.5 หลังจากให้นักเรียนวิเคราะห์และตอบคำถามแล้วครูสรุปให้นักเรียนฟังว่า เนื้อร้องในเพลงแสดงถึงความรักชาติ ความสามัคคีของคนในชาติ และความเป็นเอกราชของชาติ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งทำให้กรุงรัตนโกสินทร์มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง และเจริญรุ่งเรือง ในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง การปกครอง การขยายอาณาเขต สภาพเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม ของกรุงรัตนโกสินทร์

1.6 ครูให้นักเรียนวิเคราะห์และอภิปรายในปัญหาเกี่ยวกับอิทธิพลของอารยธรรม ตะวันตกที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยในด้านต่าง ๆ เช่น

1.6.1 การล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไร

1.6.2 เพราะเหตุใดจึงมีการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ในสมัย รัชกาลที่ 5

1.6.3 อิทธิพลของชาติตะวันตกมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยอย่างไร

1.6.4 การพัฒนาสภาพสังคมในสมัยรัชกาลที่ 1 - 5 ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างไร

1.6.5 ศิลปะ วัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 1 - 5 มีลักษณะอย่างไร

1.6.6 ความสัมพันธ์กับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 1 - 5 มีลักษณะอย่างไร

2. ขั้นปฏิบัติการ

2.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 6 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน โดยให้นักเรียนจัดกลุ่มเอง และคลุกกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย แล้วให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน กรรมการ และเลขานุการกลุ่ม ครูแจกใบกำหนดงาน หน้าที่ของแต่ละบุคคลให้นักเรียนทราบ

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันพิจารณาและตกลงใจเลือกศึกษาปัญหาที่กลุ่มสนใจ โดยครูเป็นผู้ประสานงาน หลังจากนั้น

2.2.1 ครูจัดเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง "ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 1 - 5" เพื่อให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ศึกษาค้นคว้า

2.2.2 ครูจัดวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ในการศึกษา ข้อมูล เช่น หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) แผนผังที่ตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

2.2.3 นักเรียนตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษา แบ่งหน้าที่และงานที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน หลังจากนั้นแต่ละกลุ่มดำเนินกิจกรรม ศึกษา ค้นคว้า และเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ

3. ขั้นกิจกรรมสรุป

3.1 นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาเสนอผลงานของตน ในรูปแบบการรายงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

3.2 ความรู้ที่นักเรียนแต่ละกลุ่มนำมาเสนอ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในแต่ละด้าน ทำให้สมาชิกของกลุ่มใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

3.3 ครูเป็นผู้เชื่อมโยงผสมผสานผลงานของแต่ละกลุ่มให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้ นักเรียนได้เข้าใจในแง่มุมต่าง ๆ

3.4 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย สรุป ความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ
ของกรุงรัตนโกสินทร์

4. ขั้นประเมินผล

นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงาน เช่น การจัดนิทรรศการ และสรุปประเมินผลงาน
ในด้าน

- 4.1 ความถูกต้องของความรู้
- 4.2 ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม
- 4.3 วิธีการเสนองาน

สื่อการเรียนการสอน

1. แผนที่ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
2. เทปเพลง "สยามานุสติ"
3. แผนที่ที่ตั้งกรุงรัตนโกสินทร์
4. บัตรภาพผลงาน
5. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง "ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์" และหนังสือ
แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา จากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ของกระทรวงศึกษาธิการ, อักษร
เจริญทัศน์, ไทยวัฒนาพานิช

บัตรกำหนดงาน

ให้นักเรียนจัดกลุ่มให้เรียบร้อย และปฏิบัติดังนี้

1. เลือกประธานกลุ่ม มีหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และกระตุ้นความคิดของสมาชิกให้ร่วมมือกันทำงาน

เลือกเลขานุการ มีหน้าที่บันทึกข้อสรุปการอภิปรายของกลุ่ม

เลือกผู้รายงานผล มีหน้าที่เสนอผลงานกลุ่มหน้าชั้น

เลือกกรรมการ มีหน้าที่เสนอความคิดเห็น และค้นคว้าความรู้ เพื่อให้งานสำเร็จได้ด้วยดี

2. ให้สมาชิกทุกคนปรึกษากันตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า และจัดแบ่งหน้าที่และงานให้สมาชิกทำตามความเหมาะสม

3. ให้สมาชิกทุกคนศึกษาจากเอกสารประกอบการเรียน และจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. สมาชิกร่วมกันสรุปผลการค้นคว้าในประเด็นที่เลือกไว้ เลขานุการ จดบันทึก

5. ให้ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงาน และแสดงกิจกรรมกลุ่มละ 7 นาที

แบบฝึกหัด

1. รัชกาลที่ 1 ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรี ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากสาเหตุสำคัญอะไรบ้าง
2. จงอธิบายลักษณะการปกครองของไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 5
3. สภาพเศรษฐกิจที่สำคัญของไทย ในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง 5 มีลักษณะอย่างไร
4. สนธิสัญญาเบาริงที่ไทยทำกับประเทศอังกฤษมีผลต่อสภาพเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 อย่างไร
5. ลักษณะชนชั้นทางสังคมของไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง 4 มีลักษณะอย่างไร
6. จงอธิบายลักษณะทางการศึกษาของไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง 5
7. จงยกตัวอย่างวรรณกรรมและศิลปกรรมที่สำคัญของไทยในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง 5
8. อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก มีผลกระทบต่อขนบธรรมเนียมประเพณีไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง 5 อย่างไร
9. จงอธิบายสาระสำคัญของสนธิสัญญาเบาริงที่ไทยทำกับประเทศอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 4
10. จงอธิบายผลดีและผลเสีย ที่ไทยได้รับจากการทำสนธิสัญญาเบาริงกับประเทศอังกฤษ

แบบประเมินผล

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย
กลุ่มที่....			
ความร่วมมือในการทำงาน			
ผลงานบรรลุตามจุดมุ่งหมาย			
การร่วมปรึกษาวางแผนในการทำกิจกรรม			
ความถูกต้องของความรู้			
วิธีการเสนอกิจกรรม			

เอกสารประกอบการเรียน วิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สภาพภูมิศาสตร์กับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี

หลังจากที่รัชกาลที่ 1 ทรงปราบจลาจลภายในกรุงธนบุรีและสร้างความมั่นคงภายในประเทศแล้ว พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรี ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและตั้งชื่อใหม่ว่า กรุงเทพฯ ทั้งนี้เนื่องด้วยสาเหตุหลายประการ คือ

1. พระราชวังเดิมของกรุงธนบุรีคับแคบมีวัดขนานอยู่ทั้ง 2 ด้าน คือ วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) และวัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) ทำให้ไม่สามารถขยายอาณาเขตของพระราชวังให้กว้างขวางขึ้นได้

2. พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยที่จะให้แบ่งพระนคร เป็น 2 ส่วนโดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาผ่ากลางเป็นเสมือนเมืองอกแตกดังเช่น เมืองพิษณุโลก สุพรรณบุรี เพราะหากข้าศึกยกทัพลงมาตามลำน้ำ ก็สามารถบุกตีใจกลางเมืองหลวงได้ทำให้ยากแก่การป้องกันพระนครครั้งจะสร้างป้อมปราการทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำจะเป็นการสิ้นเปลืองเงินทองมากทำให้ยากแก่การเคลื่อนพลจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่งซึ่งเป็นการยากลำบากมาก พระองค์จึงย้ายพระนครมาอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเพียงแห่งเดียว โดยมีแม่น้ำเป็นคูเมืองด้านตะวันตกและใต้ ส่วนด้านตะวันออกและทางด้านเหนือ ไบรคเกล้าฯ ให้ขุดคลองขึ้นเพื่อเป็นคูเมือง ป้องกันพระนคร

3. พื้นที่ฝั่งตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม สามารถขยายเมืองให้กว้างขวางไปได้เรื่อย ๆ ตรงบริเวณที่ตั้งพระนครพื้นที่เป็นแหลมโดยมีแม่น้ำเป็นกำแพงกั้นอยู่เกือบครึ่งเมือง

4. ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาพื้นที่เป็นท้องคู้ น้ำเซาะตลิ่งพังทลายอยู่เสมอ จึงไม่เหมาะสมแก่การสร้างอาคารหรือถาวรวัตถุใด ๆ ไว้ริมแม่น้ำ

รัชกาลที่ 1 รับสั่งให้สร้างเมืองใหม่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่บริเวณหัวโค้งแม่น้ำเจ้าพระยา คือ บริเวณพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน พระราชทาน นามเมืองใหม่นี้ว่า "กรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยามหาดิลกภพนพรัตน์ ราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์ มหาสถานอมรพิมาน อวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์" ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยนจากคำว่า "บวรรัตนโกสินทร์" เป็น "อมรรัตนโกสินทร์"

ในการสร้างพระบรมหาราชวังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดขึ้นภายในด้วย คือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามหรือวัดพระแก้ว แล้วให้อัญเชิญพระแก้วมรกตขึ้นประดิษฐาน ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า "พระพุทธรูปมณีรัตนปฏิมากร" เพื่อเป็นสิริมงคลแก่กรุงเทพฯ

การปกครอง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - 4 นั้น มีระเบียบแบบแผนตามแบบอยุธยา พระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดในการปกครองประเทศ การบริหารการปกครอง แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค การปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนกลาง มีอัตราพาสเนาบัตร 2 ตำแหน่ง คือ สมุหกลาโหม เป็นหัวหน้าฝ่ายทหารและสมุหนายกเป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือน ส่วนหัวเมืองชายทะเล ผังตะวันออกอยู่ในความดูแลของกรมท่า และมีเสนาบดีจตุสดมภ์ คือ เสนาบดี กรมเวียง กรมวัง กรมคลัง กรมนา การปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งเขตการปกครองออกเป็นหัวเมือง 3 ประเภทได้แก่ หัวเมืองชั้นในหรือเมืองจัตวา ซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ ที่อยู่บริเวณรอบ ๆ เมืองหลวง หัวเมืองชั้นนอก ได้แก่ เมืองพระยามหานคร เมืองเอก ไท ศรี ซึ่งอยู่ห่างไกลจากราชธานีออกไปและเมืองประเทศราช พระมหากษัตริย์จะแต่งตั้งเจ้าประเทศราชปกครองตนเอง แต่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้เมืองหลวง 3 ปีต่อ 1 ครั้ง การปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกเป็น บ้าน ตำบล และแขวง ตามลำดับ ซึ่งอาจเทียบได้กับ หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ในปัจจุบัน

ในรัชกาลที่ 5 มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง การปกครอง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตกหลายประการด้วยกันทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา และแต่งตั้งตำแหน่ง "สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร" ใน พ.ศ. 2429 ตามแบบอย่างประเทศตะวันตก การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2435 ส่วนกลาง แบ่งหน่วยราชการออกเป็นกระทรวงต่าง ๆ มีเสนาบดีรับผิดชอบงานของแต่ละกระทรวง ขึ้นตรงต่อองค์พระมหากษัตริย์ ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค จัดการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาลโดยรวมเมืองต่าง ๆ เข้าเป็นมณฑล แต่ละมณฑลมีข้าหลวงเทศาภิบาลควบคุมขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย การตั้งมณฑลเทศาภิบาลเป็นการรวมอำนาจการปกครอง

ด้านการเมือง เศรษฐกิจเข้าสู่ส่วนกลาง ทำให้การปกครองหัวเมืองเป็นแบบเดียวกันและมีประสิทธิภาพ

พัฒนาการด้านเศรษฐกิจ ลักษณะเศรษฐกิจสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นดำเนินตามแบบสมัยอยุธยา แต่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ขณะนั้นทำให้รายได้ของประเทศเพิ่มมากขึ้นจนได้เปรียบดุลการค้ากับต่างประเทศ การค้าขายส่วนใหญ่ทำกับจีน ชวา สิงคโปร์และอินเดีย ในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นการค้าสำเภามีทั้งสำเภาหลวงและสำเภาเอกชน สมัยรัชกาลที่ 2 เรือสำเภาทั้งไทยและจีนติดต่อค้าขายกันถึง 140 ลำไปรอบเกล้าฯ แต่งตั้งกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งมีพระปรีชาสามารถเรื่องการค้ากับต่างประเทศ เป็นผู้บังคับบัญชากรมท่า รายได้ส่วนหนึ่งของประเทศที่นำมาใช้สำหรับปรับปรุงประเทศนอกจากการค้าขายแล้ว ยังได้จากการเรียกเก็บภาษีอากรจากประชาชน มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ติดต่อกับต่างประเทศ เก็บภาษีเข้าและภาษีออก ตรวจสอบเรือสินค้าต่างประเทศ และเลือกซื้อสินค้าตามที่ราชการต้องการ เรียกว่า "กรมพระคลังสินค้า"

เมื่อมีชาวตะวันตกเข้ามาค้าขายมากขึ้น รัชกาลที่ 4 ได้ทรงทำสนธิสัญญาทางไมตรีและการค้ากับชาติตะวันตกหลายประเทศ ในการนี้ไทยต้องเลิกระบบการค้าผูกขาดของหลวง เปลี่ยนเป็นระบบการค้าเสรี อนุญาตให้เอกชนทำการค้าโดยตรงทั้งที่เป็นคนในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้ระบบการเก็บภาษีนำเข้าที่ ค่ายตัวที่เรียกว่า "ร้อยชักสาม" คือ เสียในอัตราร้อยละ 3 ของมูลค่าของสินค้า นอกจากนี้ยังอนุญาตให้มีการส่งข้าวเป็นสินค้าออกได้ด้วย ซึ่งแต่เดิมข้าวเป็นสินค้าที่ห้ามส่งออก การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ มีผลสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ธุรกิจการค้าเปลี่ยนจากระบบผูกขาดเป็นระบบการค้าเสรี ซึ่งยังคงปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันประการที่ 2 ข้าวได้กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้

ในรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 - 2453) ทรงปรับปรุงประเทศครั้งใหญ่การปรับปรุงที่มีผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมาก คือ การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งและการชลประทาน มีการสร้างทางรถไฟ การไปรษณีย์โทรเลข และโทรศัพท์ การประปา การขุดคลองชลประทาน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นับเป็นการวางรากฐานครั้งสำคัญ

สภาพสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ สังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังมีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมอยุธยา ถึงแม้สังคมจะไม่มีระบบชั้นวรรณะ อย่างอินเดีย แต่ฐานะความเป็นอยู่ของคนแตกต่างกันอย่างมากแต่ละคนจะสามารถเลื่อนฐานะของตนขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับความดีความชอบหรือมีความสามารถ เช่น สามัญชนจะมีโอกาสเลื่อนฐานะของตนเป็นถึงขุนนางได้ต้องได้รับการศึกษา รวมทั้งมีความสามารถอยู่ในตัวเองด้วย การแบ่งชั้นทางสังคม ในสมัยนั้น ประกอบด้วยเจ้านายสูงสุด ขุนนางและข้าราชการต่าง ๆ ไพร่และสามัญชน ทาส

1. เจ้านายสูงสุด ได้แก่ พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์
2. ขุนนางและข้าราชการต่าง ๆ พวกนี้มีความเป็นอยู่ดี ฐานะร่ำรวย มีสิทธิพิเศษหลายอย่าง

3. ไพร่และสามัญชน ได้แก่ ชนส่วนใหญ่ของประเทศ
4. ทาส เป็นผู้ที่ไม่มีอิสระในตนเอง แต่สภาพความเป็นอยู่ของทาสในเมืองไทยดีกว่าประเทศต่าง ๆ มาก ถ้าทาสทำความดีความชอบต่อบ้านเมืองก็สามารถเลื่อนฐานะตนเองเป็นขุนนางได้ ส่วนขุนนางถ้าทำความผิดร้ายแรงก็อาจถูกลดฐานะลงเป็นทาสได้เช่นกัน

ทาสในสังคมสมัยนั้น ได้แก่ ทาสเชลย ทาสในเรือนเบี้ย ทาสสินไถ่ ทาสได้มาแต่บิดามารดา ทาสที่เลี้ยงไว้เมื่อเกิดทุกข์ภัย ทาสที่ช่วยมาจากทัพไทย ทาสท่านให้

การศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีศูนย์กลางของการศึกษาที่สำคัญอยู่ 2 แห่ง คือ วัง และวัด พวกขุนนางหรือผู้มีตระกูลมักส่งบุตรหลานของตนเข้าไปฝึกอบรมตามวังและราชสำนัก ถ้าเป็นผู้ชายมักฝากตัวเข้าเป็นมหาดเล็ก เพื่อจะได้ศึกษาวิชาการต่าง ๆ การใช้อาวุธ การใช้พาหนะในยามสงคราม ผู้หญิงฝึกอบรมวิชาแม่บ้านแม่เรือน การเย็บปักถักร้อยสำหรับการศึกษาในวัด พวกสามัญชนมักนำลูกหลานไปฝากตัวไว้กับพระตามวัด เป็นลูกศิษย์สำหรับใช้สอย หรือบวชอยู่กับพระที่วัด พระจะได้สอนให้หัดเขียนวิชาหนังสือ

การติดต่อกับประเทศตะวันตก เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา มีผลต่อพัฒนาการด้านสังคมของไทยค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะคนไทยเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และการปฏิบัติบางอย่างเพื่อให้เหมาะสมกับการคบค้าติดต่อกับชาวต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกประเพณีมอบสถานที่

ผ้า และให้ยื่นเข้าผ้าแทน มีการแต่งกายตามแบบสากลนิยม รวมทั้งให้มีเครื่องแบบของข้าราชการ สนับสนุนการศึกษาในหมู่ประชาชนให้แพร่หลาย โดยการจัดตั้งโรงเรียน เปิดโอกาสให้คนทั่วไปเข้าเรียนได้

พัฒนาการทางด้านสังคมที่นับว่าสำคัญที่สุด คือ การยกเลิกระบบทาสในสมัยรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ. 2448 นับเป็นการให้อิสระภาพและเสรีภาพแก่ทุกคนเท่าเทียมกัน รัชกาลที่ 5 ทรงดำริว่า การที่ประเทศไทยมีชนชั้นทาสมากเท่ากับเป็นการเสียเศรษฐกิจของชาติ และทำให้ต่างชาติดูถูกและเห็นว่า ประเทศไทยป่าเถื่อนด้อยความเจริญ ซึ่งมีผลทำให้ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ คิดจะเข้ามาครอบครองไทย โดยอ้างว่าเพื่อช่วยพัฒนาประเทศไทยให้ทัดเทียมประเทศอื่น ๆ ที่เจริญแล้วทั้งหลาย ดังนั้น พระองค์จึงยกเลิกระบบทาส

ศิลปวัฒนธรรม

การศาสนาเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมลงไปมากและพระไตรปิฎกก็บกพร่องอยู่มากรัชกาลที่ 1 จึงมีพระราชดำริให้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นที่วัดมหาธาตุเมื่อ พ.ศ. 2331 สมัยรัชกาลที่ 2 ส่งสมณทูตไปยังลังกา เพื่อศึกษาความเป็นไปของศาสนาในลังกา และนำพระศรีมหาโพธิ์มาจากลังกาสมัยรัชการที่ 3 ทรงให้ตรวจสอบพระไตรปิฎก จากลังกาและมอญ และให้จารึกอย่างสวยงามสมัยนี้ได้รับยกย่องว่ามีพระไตรปิฎกที่สวยงาม และถูกต้องมากที่สุดพระราชพิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ได้รับการฟื้นฟูหลายพิธี เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีสมโภชช้างเผือก พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ฯลฯ

ประเพณีวัฒนธรรมของไทยได้รับการปรับปรุงแก้ไขครั้งใหญ่สมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากการเสด็จประพาสต่างประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป ในด้านการแต่งกายทรงปรับปรุงประเพณีการไว้ผมและการแต่งกายของคนไทยให้เป็นแบบสากลนิยมทรงแก้ไขประเพณีการสืบราชสันตติวงศ์ยกเลิกประเพณีหมอบคลานเข้าเฝ้ายกเลิกจารีตนครบาล การเลิกทาสและเลิกระบบไพร่อันเป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่ราษฎรโดยตรง

วรรณกรรมและศิลปกรรม สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นราชสำนักเป็นศูนย์กลางของวรรณกรรม เป็นที่ชุมนุมบรรดากวีทั้งหลาย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ เจ้านาย บุคคลธรรมดา วรรณคดีที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้แก่ รามเกียรติ์ ราชอิริยาบถ สามก๊ก ในรัชกาลที่ 2 ได้แก่ อิเหนากวีเอกสมัยนี้ คือ สุนทรภู่ ด้านศิลปกรรม ได้รับการฟื้นฟูอย่างจริงจังจนกลับเจริญรุ่งเรืองเหมือนสมัยอยุธยา สถาปัตยกรรม ได้แก่ พระมหाराษฎ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนฯ วัดอรุณราชวราราม และวัดราชโอรสาราม จิตรกรรม เช่น การวาดภาพในอาคารที่เป็นพระอุโบสถ พระวิหาร รัชกาลที่ 3 ภาพจิตรกรรมเจริญรุ่งเรืองที่สุดและมีอิทธิพลของศิลปะจีนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

รัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงเป็นกวีและมีความสามารถด้านศาสนา โบราณคดี วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ รัชกาลที่ 5 สมัยนี้ มีการปรับปรุงบ้านเมืองหลายอย่างที่จะช่วยสนับสนุนให้งานด้านวรรณกรรมก้าวหน้าคือ การตั้งโรงเรียน การพิมพ์หนังสือ การตั้งหอสมุดแห่งชาติและโบราณคดีสโมสรที่ช่วยส่งเสริมงานด้านการประพันธ์ การศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดี และได้รับอารยธรรมตะวันตกเผยแพร่เข้ามาด้วย สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งอนันตสมาคม ศาลาว่าการกระทรวงกลาโหม วัดนิเวศธรรมประวัติ (พระนครศรีอยุธยา) สถาปัตยกรรมแบบไทย เช่น วัดเบญจมบพิตรฯ วัดราชบพิธฯ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นต้น

การต่างประเทศ

กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีการติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะป้องกันเอกราช ไทยทำสงครามกับพม่าทั้งหมด 10 ครั้ง ในสมัยรัชกาลที่ 1 มีการทำสงครามถึง 7 ครั้ง ในสมัยรัชกาลที่ 2 มี 1 ครั้ง ในสมัยรัชกาลที่ 3 มี 1 ครั้ง และในสมัยรัชกาลที่ 4 มี 1 ครั้ง ครั้งสำคัญเกิดในสมัยรัชกาลที่ 1 คือ ศึกเก้าทัพ เป็นสงครามที่ไทยต้องรับศึกหนัก พม่าได้ใช้กำลังเข้าตีไทยทุกด้านในเวลาเดียวกัน ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ฝรั่งเศสแรกที่เข้ามาติดต่อกับไทยคือ ประเทศโปรตุเกส นอกจากนั้นชาติอื่น ๆ ได้แก่ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา

รัชกาลที่ 4 เป็นสมัย เริ่มต้นเปิดประเทศครั้งใหญ่ของไทย รัฐบาลไทยถูกบังคับให้ทำสนธิสัญญาที่ผูกมัด เอาเปรียบและไม่เป็นธรรม แต่เพื่อความปลอดภัยของชาติ รัชกาลที่ 4 จึงได้ใช้นโยบาย "ผ่อนสั้นผ่อนยาว" ขึ้นเป็นพระองค์แรก ทำให้ไทยรอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้น และเป็นเอกราชมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นแนวทางให้รัฐบาลสมัยต่อ ๆ มา ได้ดำเนินนโยบายตามสมัยรัชกาลที่ 5 ได้สร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกันนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศตะวันตก โดยส่งเอกอัครราชทูตไปประจำประเทศต่าง ๆ เป็นครั้งแรก เป็นการกระชับสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศให้แน่นแฟ้น และได้ปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ผลจากการมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกันนานาประเทศ ทำให้ความตึงเครียดด้านการเมืองไทยกับต่างประเทศดีขึ้นเป็นลำดับ ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจ ซึ่งผิดกับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบที่ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ จนหมดสิ้นและยังเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ทำได้ด้วย

การเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศตะวันตก ใน พ.ศ. 2398 ประเทศอังกฤษได้แต่งตั้งให้ เซอร์ จอห์น เบาริง เป็นอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็ม อัญเชิญพระราชสาส์นมาขอเจรจาทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับไทย ซึ่งมีสาระสำคัญ ได้แก่

1. อังกฤษขอตั้งสถานกงสุลในไทย เพื่อคอยดูแลประโยชน์ของคนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษ ถ้าเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนไทยหรือกระทำความผิด ให้คนเหล่านั้นขึ้นศาลกงสุลอังกฤษเท่านั้น
2. คนอังกฤษมีสิทธิเช่าที่ดินในไทยได้ แต่ถ้าจะซื้อที่ดินต้องอยู่ในเมืองไทยมาแล้ว 10 ปี ขึ้นไป
3. อังกฤษมีสิทธิสร้างวัดและเผยแพร่ศาสนาคริสต์ได้อย่างเสรี
4. ให้ไทยยกเลิกการเก็บภาษีปากเรือ ให้เก็บแต่เพียงภาษีขาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ 3 ส่วนภาษีขาออกให้เสียเพียงครั้งเดียว
5. เปิดโอกาสให้พ่อค้าอังกฤษกับราษฎรไทยค้าขายกันอย่างเสรี
6. สินค้าต้องห้ามมี 3 อย่าง คือ ข้าว ปลา เกสื้อ และอังกฤษสามารถนำฝิ่นเข้ามาขายให้แก่ เจ้าภาษีโดยไม่ต้องเสียภาษี

7. สนธิสัญญานี้จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขใด ๆ ไม่ได้ นอกเหนือจากเวลาล่วงไปแล้ว 10 ปี หลังจากนั้นถ้าจะทำการแก้ไขต้องตกลงยินยอมด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย และต้องบอกล่วงหน้า 1 ปี

ในการทำสนธิสัญญาดังนี้ ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างมากมาย เป็นการบีบบังคับ โดยที่ไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ข้อเสียเปรียบที่ไทยได้รับ ได้แก่

1. ไทยต้องเสียเปรียบสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและคนในบังคับบัญชา นอกเหนือจากสนธิสัญญาที่ไทยทำกับอังกฤษ ถ้าไทยทำการตกลงกับชาติอื่น ๆ
2. สนธิสัญญานี้อังกฤษเป็นฝ่ายได้เปรียบ จึง ไม่ยอมทำการแก้ไข แต่สนธิสัญญาเบาริงนี้ก็ยังมีผลต่อยู่บ้าง คือ
 1. ทำให้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ
 2. การค้าขายขยายตัวมากขึ้น ทำให้ฐานะของประชาชนดีขึ้น รวมทั้งเศรษฐกิจของประเทศไทยพลอยดีขึ้นตามไปด้วย
3. ทำให้อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย และสามารถนำมาปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น
4. หลังจากไทยทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษแล้ว ได้มีชาติอื่น ๆ เข้ามาเจรจาขอทำสนธิสัญญาตามแบบอย่างอังกฤษอีกหลายชาติ

แผนการสอนแบบบูรณาการ

หน่วยที่ 2 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8

เวลา 4 คาบ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาสังคมศึกษา (ส 101)

ความคิดรวบยอด

อิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมและแบบแผนประชาธิปไตยของตะวันตก มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สภาพชีวิตในสังคม ศิลปวัฒนธรรม และการต่างประเทศ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. สามารถอธิบายลักษณะการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้
2. เปรียบเทียบลักษณะการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชกับระบอบประชาธิปไตยได้
3. อธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยได้
4. วิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีต่อการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สภาพสังคม และการต่างประเทศ
5. อธิบายลักษณะทางสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8 ได้

6. ยกตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8 ได้
7. อธิบายความสัมพันธ์กับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8 ได้

ด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ
2. ให้นักเรียนรู้จักการแสวงหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ
3. ให้นักเรียนรู้จักอภิปรายกลุ่มและทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการประยุกต์ใช้

1. เพื่อให้มีความสํานึกในความเป็นไทยร่วมกัน มีความรัก สามัคคี และภูมิใจในชาติ
2. เห็นคุณค่าและความสำคัญในเอกลักษณ์ไทยและปฏิบัติด้วยความจริงใจ
3. สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของ

สังคมได้

เนื้อหา

1. การเมืองการปกครอง
2. ระบบกฎหมายและการศาล
3. เศรษฐกิจ
4. ลักษณะการดำรงชีวิตในสังคม
5. ศิลปวัฒนธรรม
6. การต่างประเทศ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

- 1.1 ครูให้นักเรียนดูสไลด์ เรื่อง "การปกครองระบอบประชาธิปไตย"

พร้อมสนทนาประกอบ

- 1.2 ครูให้นักเรียนวิเคราะห์และอภิปรายปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 7 ในด้านต่าง ๆ เช่น

1.2.1 การเปลี่ยนแปลงการปกครองมีผลกระทบต่ออำนาจและฐานะของพระมหากษัตริย์อย่างไร

1.2.2 พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยต้องมีทศพิธราชธรรมหรือไม่เพราะเหตุใด

1.2.3 สภาพเศรษฐกิจภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีลักษณะ
อย่างไร

1.2.4 สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนภายหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครองมีลักษณะอย่างไร

1.2.5 ระบบกฎหมายและการศาลของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครองมีลักษณะอย่างไร

1.2.6 ศิลปวัฒนธรรมไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8 มีลักษณะเด่นในแต่ละ
รัชกาลอย่างไร

1.2.7 ความสัมพันธ์กับต่างประเทศสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8 มีลักษณะ
อย่างไร

2. ขั้นปฏิบัติการ

2.1 ครูแบ่งกลุ่มโดยใช้กลุ่มเดิมตามที่แบ่งไว้

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันพิจารณาและตกลงใจเลือกศึกษาปัญหาที่กลุ่มสนใจ
โดยครูเป็นผู้ประสานงาน หลังจากนั้น

2.2.1 ครูจัดเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง "กรุงรัตนโกสินทร์สมัย
รัชกาลที่ 6 ถึง 8" เพื่อให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ศึกษาค้นคว้า

2.2.2 ครูจัดสื่อการเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ใช้ในการศึกษาข้อมูล เช่น
หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาจากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

2.2.3 นักเรียนตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษา แบ่งหน้าที่และงานรับผิดชอบร่วมกัน หลังจากนั้นแต่ละกลุ่มดำเนินการศึกษาค้นคว้า และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ โดยครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ

3. ขั้นกิจกรรมสรุป

3.1 นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาเสนอผลงานของตนในรูปแบบการรายงาน
เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

3.2 ความรู้ที่นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ใน
แต่ละด้าน ทำให้สมาชิกของกลุ่มใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

3.3 ครูเป็นผู้เชื่อมโยงผสมผสานผลงานของแต่ละกลุ่มให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อให้
นักเรียนได้เข้าใจในแง่มุมต่าง ๆ

3.4 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย สรุป ความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ

4. ขั้นประเมินผล

นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงาน เช่น การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร บทบาท
สมมติ และครูประเมินผลงานในด้าน

4.1 ความถูกต้องของความรู้

4.2 ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม

4.3 วิธีการเสนอกิจกรรม

สื่อการเรียนการสอน

1. สไลด์เรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย
2. รูปภาพศิลปวัฒนธรรมสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่องกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 6 - 8
4. หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาจากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ
5. บัตรภาพผลงาน
6. แบบประเมินผล
7. แบบฝึกหัด

บัตรกำหนดงาน

ให้นักเรียนจัดกลุ่มให้เรียบร้อย และปฏิบัติดังนี้

1. เลือกประธานกลุ่ม มีหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และกระตุ้นความคิดของสมาชิกให้ร่วมมือกันทำงาน

เลือกเลขานุการ มีหน้าที่บันทึกข้อสรุปการอภิปรายของกลุ่ม

เลือกผู้รายงานผล มีหน้าที่เสนอผลงานกลุ่มหน้าชั้น

เลือกกรรมการ มีหน้าที่เสนอความคิดเห็น และค้นคว้าความรู้ เพื่อให้งานสำเร็จได้ด้วยดี

2. ให้สมาชิกทุกคนปรึกษากันตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า และจัดแบ่งหน้าที่และงานให้สมาชิกทำตามความเหมาะสม

3. ให้สมาชิกทุกคนศึกษาจากเอกสารประกอบการเรียน และจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. สมาชิกร่วมกันสรุปผลการค้นคว้าในประเด็นที่เลือกไว้ เลขานุการ จัดบันทึก

5. ให้ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงาน และแสดงกิจกรรมกลุ่มละ 7 นาที

แบบฝึกหัด

1. ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงวางรากฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยอย่างไร
2. เพราะเหตุใด ในสมัยรัชกาลที่ 7 จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย
3. จงอธิบายการปฏิรูปกฎหมายไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีผลดีต่อประเทศไทย
4. จงอธิบายลักษณะการศาลของไทยในสมัยรัชกาลที่ 7
5. เพราะเหตุใด ในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงเกิดความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจของประเทศ
6. ในสมัยจอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีนโยบายสร้างชาติทางเศรษฐกิจ อย่างไร
7. จงอธิบายลักษณะทางสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8
8. การศึกษาแผนใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีลักษณะอย่างไร
9. จงยกตัวอย่างวรรณกรรมและศิลปกรรมที่สำคัญของไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8
10. จงอธิบายบทบาทของไทยที่มีต่อสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 6 และ 8 และผลที่ไทยได้รับเมื่อสงครามสิ้นสุดลง

แบบประเมินผล

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย
กลุ่มที่....			
ความร่วมมือในการทำงาน			
ผลงานบรรลุตามจุดมุ่งหมาย			
การร่วมปรึกษาวางแผนในการทำกิจกรรม			
ความถูกต้องของความรู้			
วิธีการเสนอกิจกรรม			

กรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 6 - 8

การปกครอง ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ไทยได้เริ่มมีการวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 โดยใช้แบบแผนการปกครองตามอย่างสมัยรัชกาลที่ 5 แล้วนำมาปรับปรุงใหม่ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองจำลองขึ้นในบริเวณพระราชวังดุสิต ชื่อว่า "ดุสิตธานี" และจัดการปกครองเป็นแบบเทศบาล แบ่งเขตการปกครองออกเป็นอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทำการทดลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นโดยผ่านทางหนังสือพิมพ์และออกพระราชบัญญัติประถมศึกษาอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในสมัยรัชกาลที่ 7 มีสาเหตุเนื่องมาจาก

1. คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก ได้รับอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยม และแบบแผนประชาธิปไตยของตะวันตก จึงต้องการนำมาปรับปรุงประเทศ
2. เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้
3. เกิดความขัดแย้งระหว่างพระราชวงศ์กลุ่มผู้ที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งไม่พอใจที่พระราชวงศ์ชั้นสูงมีอำนาจและดำรงตำแหน่งเหนือกว่าทั้งในราชการฝ่ายทหารและพลเรือน

4. รัชกาลที่ 7 ไม่อาจทรงใช้อำนาจสิทธิขาดในการปกครอง ทำให้ผู้ที่เปลี่ยนแปลงการปกครองรู้สึกว่าการองค์ตกอยู่ใต้อำนาจอิทธิพลของพระราชวงศ์ชั้นสูง

คณะราษฎรผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ประกอบด้วย ฝ่ายทหาร ฝ่ายพลเรือน คณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 รัชกาลที่ 7 ทรงยอมรับข้อเสนอของคณะราษฎร เพราะทรงเห็นแก่ความสงบสุขของประชาราษฎร นอกจากนั้น พระองค์ก็ทรงมีพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ราษฎรอยู่แล้ว ซึ่งเป็นผลทำให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองประสบผลสำเร็จ โดยไม่มีการใช้กำลังรุนแรงแต่อย่างใด

ภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว รัฐบาลคณะราษฎรก็ทำการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร และในวันที่ 10 ธันวาคม รัชกาลที่ 7 ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญถาวร ความสำคัญของรัฐธรรมนูญนี้ มีดังต่อไปนี้

1. พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้
2. อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นพระประมุขทรงใช้อำนาจนี้โดยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ อำนาจอธิปไตยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ
3. พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิตินิติบัญญัติ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี
4. พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี
5. พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล ซึ่งจัดตั้งตามกฎหมาย พิจารณาพิพากษาอรรถคดี

ระบบกฎหมายและการศาล

ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นระยะเวลาที่ชาวยุโรปเริ่มแสวงหาอาณานิคมและแผ่อิทธิพลเข้ามาในเมืองไทย พระองค์จึงได้ทรงตรากฎหมายและประกาศต่าง ๆ ขึ้นใช้บังคับมากมาย เพื่อให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองในขณะนั้น เช่น พระราชบัญญัติมรดกสินเดิมและสินสมรส ใน พ.ศ. 2394 พระราชบัญญัติพระสงฆ์สามเณรและศิษย์วัด ใน พ.ศ. 2402 เป็นต้น

การปฏิรูปกฎหมายไทย เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2440 ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ได้ตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมาย ได้แก่ กฎหมายลักษณะอาญา จัดเป็นกฎหมายแบบใหม่และทันสมัยที่สุดฉบับแรกของไทย ต่อมาได้ประกาศใช้กฎหมายอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 กฎหมายว่าด้วยการเลิกทาส พ.ศ. 2448 ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการปฏิรูปภาษากฎหมายไทยให้รัดกุมชัดเจนและเหมาะสม

รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมใน พ.ศ. 2434 เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดัง ๆ เช่น ตุลาการขาดความยุติธรรม ทุจริตตัดสินคดีความล่าช้า เป็นต้น โดยแยกฝ่ายตุลาการออกจากฝ่ายธุรการ และรวมศาลที่กระจายอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ มาไว้ที่กระทรวงยุติธรรมเพียงแห่งเดียว

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงานร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ต่อจากที่ท้าวไว้ในสมัยรัชกาลที่ 5 และใน พ.ศ. 2466 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมร่างกฎหมายขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการร่างกฎหมายอาญา และพาณิชย์ การปฏิรูปกฎหมายได้ดำเนินการมา เรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับของต่างชาติ ใน พ.ศ. 2481 ไทยสามารถยกเลิกสิทธิสภาพนอก อาณาเขตได้อย่างเด็ดขาดและได้เอกลัทธิทางการเมืองการศาลอย่างสมบูรณ์ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 8

การศาลใน พ.ศ. 2478 สมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่

1. ศาลชั้นต้น มีศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลจังหวัด ศาลแขวง ศาลคดีเด็กและเยาวชน
2. ศาลอุทธรณ์ พิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งจากศาลชั้นต้น
3. ศาลฎีกา พิจารณาคดีที่ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งจากศาลอุทธรณ์ ในชั้นนี้คำพิพากษา หรือคำสั่งถือเป็นที่สุด

เศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 6 - 8

ในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ อันสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ ในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาจากการเกิดอุทกภัยที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ด้านเกษตรกรรม และ ผลเสียจากการกระทบกระเทือนด้วยวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ตลอดจน การค้ากับต่างประเทศลดลง เป็นผลให้มีการประกาศตั้งสภาการค้าขึ้น เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับ ปัญหาด้านการคลังของแผ่นดินใน พ.ศ. 2466

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย คณะราษฎรกำหนดให้ การปรับปรุงเศรษฐกิจเป็น 1 ในหลัก 6 ประการ ที่จะบริหารบ้านเมืองต่อไป และได้มอบให้หลวง ประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจของประเทศเสนอต่อรัฐบาล ใจความสำคัญของ เค้าโครงการเศรษฐกิจ คือ รัฐบาลจะบังคับซื้อที่ดินทางกลีกรรมมาเป็นของรัฐทั้งหมด โดยจ่ายเงินเป็นพันธบัตรรัฐบาลแก่เจ้าของ รัฐจะจัดการเศรษฐกิจทั้งหมดในรูปของระบบสหกรณ์ บุคคลที่มีอายุระหว่าง 18 - 55 ปี จะเป็นข้าราชการทำงานให้รัฐตามความสามารถและ คุณสมบัติของตน โดยได้รับเงินเดือนจากรัฐบาล หรือสหกรณ์ตามแต่จะกำหนดไว้ สรุปแล้วเค้าโครงการ เศรษฐกิจฉบับนี้ เน้นให้ราษฎรใช้แรงงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บ้านเมือง มีการตั้งปัจจัย

การผลิต 3 ประการ คือ ที่ดิน ทน และแรงงาน มาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ แต่เค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวที่เรียกว่า "สมุดปกเหลือง" ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีแนวโน้มเป็นสังคมนิยม แม้แต่รัชกาลที่ 7 ก็ไม่ทรงเห็นชอบด้วย ในที่สุดรัฐบาลไทยสมัยนั้นก็ได้นำเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับดังกล่าวมาใช้

ในสมัยที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายสร้างชาติในทางเศรษฐกิจ คือ กระตุ้นให้ประชาชนช่วยตัวเองในทางเศรษฐกิจ เช่น ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน สนับสนุนให้ประชาชนใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศ ส่งเสริมให้คนไทยหันมาค้าขาย ใน พ.ศ. 2485 ได้ออกพระราชบัญญัติสงวนอาชีพบางอย่างไว้สำหรับคนไทย และต่อมาในปีเดียวกันก็ได้จัดตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้นเป็นครั้งแรก รวมทั้งออกพระราชบัญญัติคุ้มครองอุตสาหกรรมในประเทศด้วย

สภาพสังคมและการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6 - 8

หลังจากการปฏิรูปทางสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว โพรและทาสเริ่มหมดไปจากสังคมไทย ขุนนาง ในระบอบเก่าค่อย ๆ หมดอิทธิพลไป ข้าราชการในยุคหลังการปฏิรูปได้ก้าวขึ้นมาบริหารงานในสังคมแทน พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์มีอำนาจทางการเมืองมากขึ้น จนกระทั่ง ได้เกิดมีการเคลื่อนไหวที่จะใช้กำลังเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญถึง 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2454 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ไม่สำเร็จ จึงกลายเป็นกบฏที่เรียกว่า "กบฏ ร.ศ. 130"

ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2475 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 7 และในครั้งนี้นักการกระทำการได้ประสบผลสำเร็จ จึงได้เรียกการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ว่า "การปฏิวัติ พ.ศ. 2475"

การศึกษาแผนใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ในสมัยนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็นสามัญศึกษา เกี่ยวกับการศึกษาทั่วไปและวิสามัญศึกษา เกี่ยวกับวิชาชีพโดยเฉพาะ โดยขยายออกไปทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค และโปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบการศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กตามแบบอังกฤษแล้วเปลี่ยนเป็นโรงเรียน "วชิราวุธวิทยาลัย" ใน พ.ศ. 2464 ได้ตราพระราชบัญญัติ

ประถมศึกษาขึ้นใช้ กำหนดให้เด็กชาย - หญิง ทั้งพระราชอาณัติที่มีอายุตั้งแต่ 7 - 14 ปี เข้าเรียนในโรงเรียนโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน รัชกาลที่ 6 ทรงยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนหรือโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเดิมให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาให้ชื่อว่า "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2459

รัชกาลที่ 7 โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเก็บเงินภาษีพลี โดยให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจ่ายแทน เนื่องจากกระแสนั้นเศรษฐกิจเกิดตกต่ำ ประชาชนจำนวนมากไม่อาจเสียเงินศึกษาพลีได้ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย คณะราษฎรได้กำหนดให้การศึกษาเป็น 1 ในหลัก 6 ประการ ที่จะบริหารบ้านเมืองต่อไป โดยระบุความมุ่งหมายแห่งการศึกษาของชาติไว้ว่า ให้พลเมืองทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัธยาศัยของตน การศึกษาในระยะต่อมาจึงขยายไปสู่ประชาชนได้มากขึ้น ในทุกระดับ เมื่อ พ.ศ. 2475, 2479 รัฐบาลเริ่มวางแผนการศึกษาแห่งชาติ 2494, 2503 และ 2520 ตามลำดับ

ศิลปวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 6 - 8

ขนบธรรมเนียมประเพณี ในสมัยรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้ "พระราชบัญญัตินามสกุล" ให้ใช้พุทธศักราช (พ.ศ.) เป็นศักราชทางราชการแทนการใช้รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) เปลี่ยนแปลงการนับเวลาราชการเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสากลนิยม กำหนดคำนำหน้าสตรีที่ยังเป็นโสดว่า "นางสาว" ผู้ที่มีสามีแล้วใช้คำว่า "นาง" และกำหนดคำนำหน้านามเด็กว่า "เด็กชาย" และ "เด็กหญิง" โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐ์ธงชาติขึ้นใหม่ใช้ 3 สี คือ สีน้ำเงิน ขาว และแดง ตามแบบธงชาติของอารยประเทศ และพระราชทานนามว่า "ธงไตรรงค์" ซึ่งยังคงใช้เป็นธงประจำชาติมาจนทุกวันนี้ โปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายเพียรบาลว่า ด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ตามแบบประเพณียุโรป ในด้านการแต่งกาย การเปลี่ยนแปลงการแต่งกายแบบตะวันตก ส่วนใหญ่เป็นไปเฉพาะสำนักและในหมู่ข้าราชการชั้นสูงเท่านั้น

วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้รับอิทธิพลของตะวันตกมากที่สุด วรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองเจริญถึงขีดสุด

ด้านสถาปัตยกรรมสร้างตามแบบไทย เช่น หอประชุมโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ตึกคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก เช่น พระราชวังสนามจันทร์

ด้านจิตรกรรม เช่น ภาพเขียนที่ผนังพระที่นั่งอนันตสมาคม

ด้านประติมากรรม เช่น รูปปั้นหล่อด้วยปูนและโลหะบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคม

ด้านนาฏกรรม โขน ละคร และดนตรีเจริญที่สุด

สมัยรัชกาลที่ 7 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กิจการพิมพ์และหนังสือพิมพ์เจริญขึ้นตามลำดับ เพราะผู้รู้หนังสือเพิ่มมากขึ้น หนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

ด้านสถาปัตยกรรม เป็นศิลปะไทยอย่างหยาบ ๆ นิยมสร้างตัวอาคารแบบตะวันตกและหลังคาทรงไทย เช่น โรงละครแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ (ท่าवासกรี)

ด้านประติมากรรม เช่น อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 เป็นต้น
ขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่

1. การยกเลิกพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา
2. ตราพระราชบัญญัติกำหนดเครื่องแบบการแต่งกายข้าราชการให้เป็นไปตามแบบสากล
3. เปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามมาเป็นไทย
4. เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ 1 เมษายน มาเป็นวันที่ 1 มกราคม และ ให้ใช้คำว่า "ไทย" แก่ประชาชนและสัญชาติด้วย

การต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 - 8

การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ในตอนแรกไทยรักษาความเป็นกลางอย่างมั่นคง แต่เนื่องจากรัชกาลที่ 6 ทรงให้ความสนใจและติดตามข่าวสงครามอย่างใกล้ชิด พระองค์ทรงเล็งเห็นการณ์ไกลในการให้ประเทศไทยประกาศตัวเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะถ้าฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะจะมีผลดีในการที่ประเทศไทยจะเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ เช่น ขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ทำไว้ในนานาประเทศ จึงได้ประกาศสงครามกับเยอรมันและออสเตรีย - ฮังการี ในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 โดยประกาศกระแสพระบรมราชโองการประณามว่า "เยอรมันและออสเตรีย - ฮังการี เป็นฝ่ายละเมิดเมตตาธรรมของมวลมนุษย มิได้มีความนับถือต่อประเทศเล็ก ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่าง

ประเทศ และเป็นผู้ออกความสุจริตของโลก" ซึ่งเหตุการณ์ก็เป็นดังที่พระองค์ทรงคาดไว้ คือ ฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ

การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ของไทย สงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2482 - 2488 ทำให้เกิดความเสียหายแก่มนุษย์ชาติอย่างมากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม สาเหตุของสงครามครั้งนี้ต่อเนื่องมาจากสาเหตุของสงครามโลกครั้งที่ 1 ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เคยมีแต่เดิมให้หมดไปได้ และการทำงานของสันนิบาตชาติขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งการพิพาทได้ ในสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ ประเทศไทยเข้าไปมีบทบาทมากกว่าสงครามโลกครั้งที่ 1 ความเสียหายที่ได้รับเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ แล้ว ประเทศไทยยังนับว่าน้อยมาก

ต่อจากนั้นประเทศไทยก็ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2489 นับเป็นสมาชิกอันดับที่ 55 และรัฐบาลไทยทุกคณะได้สนับสนุน การดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติ ตลอดจนให้ความร่วมมือช่วยเหลือและเข้าร่วมใน โครงการต่าง ๆ ของสหประชาชาติเสมอมา เช่น การประกาศปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิ มนุษย์ชน การส่งเสริมฐานะของแรงงานเด็กและสตรี การร่วมมือในการก่อสร้างเขื่อนน้ำจันทน์ ใน ประเทศลาว การประกาศยกเลิกการจำหน่ายฝิ่นในประเทศลาว เป็นต้น

แผนการสอนแบบบูรณาการ

หน่วยที่ 3 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน (รัชกาลที่ 9)

เวลา 4 คาบ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาสังคมศึกษา (ส 101)

ความคิดรวบยอด

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีน ในสภาพปัจจุบันอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามามีผลกระทบต่อประเทศไทย จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของประชาชน ศิลปวัฒนธรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านเนื้อหา

1. อธิบายการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิศาสตร์ ที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบันได้
2. วิเคราะห์ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อพืชพรรณเศรษฐกิจได้
3. อธิบายลักษณะการเมือง การปกครองของไทยในปัจจุบันได้
4. วิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนไทยในปัจจุบันได้
5. อธิบายลักษณะทางสังคม ความเป็นอยู่ของประชากรไทยในปัจจุบันได้
6. สามารถยกตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย

ด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ
2. ให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ
3. ให้นักเรียนรู้จักอภิปรายกลุ่มและทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการประยุกต์ใช้

1. เพื่อให้มีความสำนึกในความเป็นไทยร่วมกัน มีความรัก สามัคคี และภูมิใจในชาติ
2. สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้

เนื้อหา

1. การเมือง การปกครอง
2. สภาพภูมิศาสตร์
3. ทรัพยากรธรรมชาติและพืชพรรณทางเศรษฐกิจ
4. สภาพเศรษฐกิจ
5. ชีวิตความเป็นอยู่ของประชากร
6. ศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ
 - 1.1 ครูให้นักเรียนดูสไลด์เรื่อง "ปัญหาการดำเนินชีวิตของประชาชนไทยในปัจจุบัน" และสนทนาซักถามประกอบ
 - 1.2 ครูให้นักเรียนวิเคราะห์และอภิปรายในปัญหาเกี่ยวกับอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย เช่น
 - 1.2.1 ในปัจจุบันประเทศไทยมีปัญหาการปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ จงหาเหตุผลสนับสนุน
 - 1.2.2 ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อสภาพภูมิศาสตร์ของไทยอย่างไร
 - 1.2.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อสิ่งใดบ้าง

1.2.4 ทฤษฎาการธรรมชาติ และพืชพรรณทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันอย่างไร

1.2.5 นักเรียนมีความเข้าใจกับคำว่า "ประเทศอุตสาหกรรมใหม่" (นิกส์) อย่างไร และนักเรียนควรเตรียมตัวอย่างไรบ้างเพื่อจะอยู่ในสังคมนิกส์อย่างมีความสุข

1.2.6 ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างไร

2. ขั้นปฏิบัติการ

2.1 ครูแบ่งกลุ่มตามกลุ่มเดิมตามที่แบ่งไว้

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันพิจารณาและตกลงใจเลือกศึกษาปัญหาที่กลุ่มสนใจ โดยครูเป็นผู้ประสานงาน หลังจากนั้น

2.2.1 ครูจัดเอกสารประกอบการเรียน เรื่องกรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน เพื่อให้ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ศึกษาค้นคว้า

2.2.2 ครูจัดวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ใช้ในการศึกษา ข้อมูล เช่น หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) จากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

2.2.3 นักเรียนตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษา แบ่งหน้าที่และงานที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน หลังจากนั้นแต่ละกลุ่มดำเนินกิจกรรมศึกษา ค้นคว้า และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ โดยครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ

3. ขั้นกิจกรรมสรุป

3.1 นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาเสนอผลงานของตนในรูปแบบการรายงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

3.2 ความรู้ที่นักเรียนแต่ละกลุ่มนำมาเสนอเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในแต่ละด้าน ทำให้สมาชิกของกลุ่มใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

3.3 ครูเป็นผู้เชื่อมโยงผสมผสานผลงานของแต่ละกลุ่มให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจในแง่มุมต่าง ๆ

3.4 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย สรุป

4. ขั้นประเมินผล

นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงาน เช่น การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร บทบาทสมมติ และสรุปประเมินผลงานในด้าน

- 4.1 ความถูกต้องของความรู้
- 4.2 ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม
- 4.3 วิธีการเสนอกิจกรรม

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. สไลด์เรื่อง ปัญหาการดำเนินชีวิตของประชาชนไทยในปัจจุบัน
2. บัตรภาพผลงาน
3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่องกรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน
4. หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาจากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ
5. แบบประเมินผล
6. แบบฝึกหัด

บัตรกำหนดงาน

ให้นักเรียนจัดกลุ่มให้เรียบร้อย และปฏิบัติดังนี้

1. เลือกประธานกลุ่ม มีหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และกระตุ้นความคิดของสมาชิกให้ร่วมมือกันทำงาน

เลือกเลขานุการ มีหน้าที่บันทึกข้อสรุปการอภิปรายของกลุ่ม

เลือกผู้รายงานผล มีหน้าที่เสนอผลงานกลุ่มหน้าชั้น

เลือกกรรมการ มีหน้าที่เสนอความคิดเห็น และค้นคว้าความรู้ เพื่อให้งานสำเร็จได้ด้วยดี

2. ให้สมาชิกทุกคนปรึกษากันตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า และจัดแบ่งหน้าที่และงานให้สมาชิกทำตามความเหมาะสม

3. ให้สมาชิกทุกคนศึกษาจากเอกสารประกอบการเรียน และจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. สมาชิกร่วมกันสรุปผลการค้นคว้าในประเด็นที่เลือกไว้ เลขานุการ จดบันทึก

5. ให้ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงาน และแสดงกิจกรรมกลุ่มละ 7 นาที

แบบฝึกหัด

1. จงอธิบายลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญของไทยในแต่ละภาค พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
2. สิ่งที่มีอิทธิพลหรือควบคุมภูมิอากาศของไทยที่สำคัญประกอบด้วยอะไรบ้าง จงอธิบาย
3. จงยกตัวอย่างทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของไทย พร้อมทั้งบอกถึงประโยชน์ที่ได้รับและแหล่งที่ผลิต
4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เริ่มขึ้นในสมัยใด และมีความสำคัญต่อประเทศไทยอย่างไร
5. นักเรียนมีความเข้าใจกับคำว่า "ประเทศอุตสาหกรรมใหม่" (นิกส์) อย่างไร และนักเรียนควรเตรียมตัวอย่างไรเพื่อจะอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข
6. ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และวิทยาการต่าง ๆ มีผลดีและผลเสียต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในปัจจุบันอย่างไร
7. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย มีส่วนช่วยส่งเสริมและรักษาศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทยได้อย่างไร
8. คำนิยมใดที่ควรปลูกฝังอย่างยิ่งในสภาพสังคมเมืองซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไป
9. การพัฒนาในด้านใดที่ควร เริ่มก่อนที่สุดในสังคมไทย เพราะเหตุใด
10. รัฐบาลส่งเสริมโครงการสร้างงานในชนบทเพราะเหตุใดเป็นสำคัญ

แบบประเมินผล

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย
กลุ่มที่....			
ความร่วมมือในการทำงาน			
ผลงานบรรลุตามจุดมุ่งหมาย			
การร่วมปรึกษาวางแผนในการทำกิจกรรม			
ความถูกต้องของความรู้			
วิธีการเสนอกิจกรรม			

กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน (รัชกาลที่ 9)

สภาพภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศของประเทศไทยแบ่งได้เป็น 6 ภาค ตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการ ภูมิศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ดังนี้

ภาคเหนือ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นเทือกเขาสูงทอดยาวขนานในแนวเหนือใต้ และมีหุบเขาอยู่ทั่วไป เทือกเขาที่สำคัญคือ เทือกเขาหลวงพระบาง เทือกเขาแดนลาว เทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาผีปันน้ำ เทือกเขายูนาลและเทือกเขาเพชรบูรณ์ ยอดเขาที่สูงในภาคนี้ ได้แก่ ยอดดอยอินทนนท์ มีความสูงประมาณ 2,595 เมตร เทือกเขาสูงเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญของภาคเหนือ คือ ปิง วัง ยม และ น่าน แม่น้ำดังกล่าวนี้ไหลผ่านที่ราบหุบเขา ทำให้พื้นที่สองฝั่งลำน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร ทำให้มีผู้คนอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งในบริเวณดังกล่าวหนาแน่น

ภาคกลาง ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ เกิดจากดินตะกอนที่ลำน้ำพัดพามาทับถมในบริเวณที่ราบนี้ มีภูเขาโดด ๆ ซึ่งมักเป็นภูเขาหินปูนกระจายอยู่ทั่วไปตอนกลางของภาคกลางภูมิประเทศเป็นที่ราบลูกฟูก คือ เป็นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ และมีภูเขาที่แผ่จากภาคเหนือเข้ามาบางส่วนส่วนตอนล่างของภาคกลางนั้นเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ เจ้าพระยาซึ่งเกิดจากการรวมตัวของแม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน นอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วตอนล่างของภาคกลางยังมีแม่น้ำไหลผ่านอีกหลายสาย เช่น แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำบางปะกง เขตนี้เป็นเขตที่ราบกว้างขวาง เกิดจากดินตะกอนหรือดินเหนียวที่แม่น้ำพัดพามาทับถมเป็นเวลานาน จึงเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำการเกษตร เป็นบริเวณอยู่อาศัยที่สำคัญและเป็นเขตที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดของประเทศ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นแอ่งคล้ายจานลาดเอียงไปทางตะวันออกเฉียงใต้ มีขอบเป็นภูเขาสูงทางตะวันตกและทางใต้ ทางตะวันตกได้แก่ เทือกเขาเพชรบูรณ์ และเทือกเขาดงพญาเย็น ทางใต้ได้แก่ เทือกเขาสันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรัก พื้นที่ด้านตะวันตกเป็นที่ราบสูง ซึ่งเรียกว่าที่ราบสูงโคราช แม่น้ำที่สำคัญของภาคนี้ ได้แก่ แม่น้ำชีและแม่น้ำมูล ดินส่วนใหญ่เป็นดินทราย น้ำซึมผ่านได้เร็ว ไม่อุ้มน้ำ ปัญหาสำคัญของภาคนี้จึงเป็นปัญหาเรื่องการ

ขาดแคลนน้ำ และการที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้พื้นที่บางแห่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการเกษตรได้อย่างเต็มที่

ภาคตะวันตก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงกว่าที่ราบ เทือกเขาสูงในภาคนี้ ได้แก่ เทือกเขาถนนธงชัยและเทือกเขาตะนาวศรี เป็นแนวภูเขาซับซ้อนที่ราบ ระหว่างหุบเขาเป็นแห่ง ๆ กับที่ราบเชิงเขาซึ่งต่อเนื่องกับที่ราบภาคกลาง เทือกเขาเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำแควน้อย แม่น้ำแควใหญ่ ซึ่งไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำแม่กลอง ระหว่างแนวเขามีช่องทางติดต่อกับพม่าที่สำคัญ คือ ค่านแม่สอดในจังหวัดตาก และด่านพระเจดีย์สามองค์ในจังหวัดกาญจนบุรี

ภาคตะวันออก เป็นที่ราบใหญ่อยู่ทางตอนเหนือของภาคมีเทือกเขาจันทร์บุรี และเทือกเขาบรรทัดอยู่ตอนกลางของภาค จากนั้นก็จะเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล ซึ่งอยู่ระหว่างเทือกเขาจันทร์บุรีกับอ่าวไทย ถึงแม้จะเป็นที่ราบแคบ ๆ แต่ก็มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ลักษณะของชายฝั่งจะมีแหลมและอ่าวอยู่เป็นจำนวนมาก และมีเกาะเรียงรายอยู่ไม่ห่างจากฝั่งนัก เช่น เกาะช้าง เกาะกูด เกาะสีชัง เกาะลันตา เป็นต้น

ภาคใต้ มีลักษณะเป็นคาบสมุทรยื่นไปในทะเล ทางตะวันตกของคาบสมุทรมีเทือกเขาภูเก็ต ช่วงตอนกลางมีเทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นสันกลาง ส่วนทางตอนใต้สุดของประเทศจะมีเทือกเขาสันกาลาศรีวางตัวในแนวจากตะวันออกไปตะวันตก และยังเป็นพรมแดนกั้นระหว่างไทยกับมาเลเซียด้วย ทางชายฝั่งตะวันออกมีที่ราบมากกว่าฝั่งตะวันตก ได้แก่ ที่ราบในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา บัตตานี และนราธิวาส

ลักษณะภูมิอากาศของประเทศไทย สิ่งที่มีอิทธิพลควบคุมภูมิอากาศของไทยที่สำคัญ คือ

1. ลักษณะที่ตั้ง ประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างเส้นศูนย์สูตรและเส้นทรอปิกออฟแคนเซอร์ จึงมีอากาศร้อน อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดตลอดปี 33 - 38 องศาเซลเซียส
2. ระดับความสูง โดยทั่วไปไม่ได้มีอิทธิพลต่ออุณหภูมิของอากาศมากนัก ยกเว้นบริเวณที่สูงปรากฏเด่นชัด เช่น เทือกเขาและที่ราบทางภาคเหนือ
3. ความใกล้ไกลพื้นน้ำและพื้นแผ่นดิน เช่น ภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากทะเลและลมที่พัดผ่าน อุณหภูมิจึงไม่ต่างกันนัก ส่วนทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง ซึ่งอยู่ไกลทะเลและอยู่บริเวณภายใน เข้าไปและพื้นแผ่นดินก็กว้างขวางกว่าทำให้อุณหภูมิแตกต่างกันมาก

4. ลักษณะภูมิประเทศที่เกิดขวาง ได้แก่ เทือกเขาในภาคเหนือ ภาคตะวันตก และ คาบสมุทรมหาไค้ รวมไปถึงเทือกเขาที่คั่นระหว่างภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ เทือกเขาที่อยู่ทางตะวันออกด้วย

5. พายุ ได้แก่ พายุที่เกิดเป็นประจำในฤดูมรสุม หรือพายุที่เกิดบ่อยครั้งในบริเวณ น่านน้ำทะเลจีนใต้ มหาสมุทรแปซิฟิก

6. ปริมาณฝน ฝนที่ตกในประเทศไทย โดยทั่วไปมีการกระจายไม่สม่ำเสมอตลอดทั้งปี กล่าวคือ อาจมีระยะหนึ่งมีฝนตกชุกจนมีน้ำขังนอง แต่อีกระยะหนึ่งฝนแล้งขาดแคลนน้ำ

7. ฤดู การเปลี่ยนแปลงของอากาศในประเทศไทย ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของลมมรสุม ซึ่งพัดตามฤดูกาล 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งสังเกตเห็นได้ชัดเจนจากความแตกต่างของปริมาณน้ำฝน ส่วนความแตกต่างทางด้านอุณหภูมินั้น ไม่ปรากฏให้เห็นชัด ดังนั้น การแบ่งฤดูกาล จึงพิจารณาจากช่วงที่มีฝนตกกับช่วงที่แล้งฝน ฤดูกาลต่าง ๆ ของประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จำแนกป่าไม้ในประเทศไทยออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ป่าไม้ไม่ผลัดใบ และป่าไม้ผลัดใบ ซึ่งแยกย่อยได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1.1 ป่าดงดิบ เป็นป่าไม้ไม่ผลัดใบ ขึ้นอยู่รวมกันหนาทึบ แสงแดดแทบจะส่องลงไปไม่ถึงพื้นดิน ต้นไม้ที่ขึ้นส่วนใหญ่เป็นไม้ลำต้นสูงและมีขนาดใหญ่ ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตะเคียน ตะแบก เป็นต้น ป่าไม้นี้อยู่ในเขตที่ฝนตกชุก เช่น ในภาคใต้ ภาคตะวันออก และบริเวณภูเขาที่ได้รับลมฝน และมีความชื้นตลอดปี

1.2 ป่าเบญจพรรณ เป็นป่าไม้ผลัดใบในฤดูแล้ง ลักษณะป่าค่อนข้างโปร่ง เมื่อเทียบกับป่าดงดิบ ป่าประเภทนี้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจมากที่สุด เพราะมีไม้ที่สำคัญและราคาแพง คือ ไม้สัก ไม้เต็ง ไม้รัง ประดู่ แดง ชิงชัน เป็นต้น พบในภาคเหนือและตอนเหนือของภาคกลาง

1.3 ป่าแดง เป็นป่าไม้ผลัดใบในเขตค่อนข้างแห้งแล้ง ลักษณะเป็นป่าโปร่ง มีต้นไม้อ่อนห้าว ๆ สลับด้วยกอไผ่ ได้แก่ ไม้ยางและพลวง ไม้ยางมีคุณค่าทางเศรษฐกิจมาก

เพราะนิยมใช้สร้างบ้านเรือน นอกจากนั้นยังมีไม้มะค่า เต็ง รัง พะยอม เป็นต้น พบมากในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ

1.4 ป่าชายเลน เป็นป่าไม้ผลัดใบขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลที่เป็นดินเลน ป่านี้ นอกจากจะมีคุณค่าทางนิเวศวิทยา เช่น เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของตัวอ่อนแล้วยังมีคุณค่าทาง เศรษฐกิจมาก ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ได้แก่ แสม จาก โกงกาง ลำพู และตะบูน ป่าประเภทนี้เมื่ออยู่เกือบตลอดชายฝั่งด้านมหาสมุทรอินเดีย บริเวณรอบอ่าวไทย และบริเวณชายฝั่ง จากระยองถึงตราด

1.5 ป่าสนเขา เป็นป่าไม้ไม่ผลัดใบที่ขึ้นในเขตสูงจากระดับน้ำทะเล 700 เมตร ขึ้นไป จึงมีกระจายทั่วไปภาคเหนือ และบางแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม้สำคัญในป่านี้ คือ ไม้สน ยางของไม้สนนี้สามารถนำมาใช้ในกิจกรรมอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น ทำเครื่องเขียน ทำน้ำมันวานิช เป็นต้น

2. ทรัพยากรดิน ในประเทศไทยดินบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ จะเป็นดินเหนียว ตกตะกอนที่แม่น้ำพามาทับถมไว้ เป็นดินที่อุดมสมบูรณ์ มีแร่ธาตุต่าง ๆ ที่เป็นอาหารของพืชสะสมอยู่ เป็นจำนวนมาก จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชทุกชนิดโดยเฉพาะข้าว ส่วนบริเวณเชิงเขาและ หุบเขาต่าง ๆ ลักษณะดินจะเป็นดินร่วนที่เคลื่อนลงมาจากภูเขาทับถมกันอยู่ เนื่องจากบริเวณนี้เป็น ที่สูงและลาดเอียงมีการระบายถ่ายเทน้ำดี จึงเหมาะสำหรับปลูกพืชไร่ ส่วนผลไม้ และยางพารา สำหรับชายฝั่งทะเลดินจะเป็นดินตะกอนที่คลื่นทะเลพัดเข้ามาทับถมตามบริเวณชายฝั่ง ส่วนใหญ่เป็น ดินร่วนปนทราย ดินบริเวณนี้หากมีความเค็ม จะเป็นประโยชน์ในการทำนาเกลือ ถ้าหายเค็มแล้วสามารถใช้ปลูกมะพร้าวหรือข้าวได้ ส่วนบริเวณภูเขา ดินจะมีลักษณะเป็นดินร่วน ที่เกิดจากการผุพังทับถมกันของใบไม้ หากเมื่อไค่นถางป่าลง น้ำจะชะล้างหน้าดินออกไปได้ง่าย ดินในบริเวณนี้จึง ไม่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ควรจะปล่อยให้ เป็นป่า ไม้ เพื่อช่วยรักษาความชุ่มชื้น ให้แก่ต้นน้ำลำธาร

3. ทรัพยากรน้ำ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการเพาะปลูกและการบริโภค นอกจากนั้นยังใช้ พลังน้ำในการผลิตกระแสไฟฟ้าอีกด้วย น้ำที่ใช้เพื่อการบริโภคและเกษตรกรรมได้มาจากแหล่งน้ำ ที่สำคัญ 3 แหล่ง คือ

3.1 น้ำฝน ฝนที่ตกในประเทศไทยมีลมมรสุมเป็นตัวนำเข้ามา ดังนั้นปริมาณน้ำฝนจะมีมากหรือน้อยจึงขึ้นอยู่กับอิทธิพลของลมมรสุม คนไทยทำเกษตรกรรมโดยอาศัยน้ำฝนเป็นสำคัญ ถ้าปีใดมีฝนน้อยเกินไปหรือมากเกินไปพืชผลต่าง ๆ จะได้รับความเสียหาย

3.2 น้ำผิวดิน ได้แก่ น้ำตามแม่น้ำลำคลองและหนองบึงทั่วไป ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับปริมาณของน้ำฝนด้วย

3.3 น้ำใต้ดิน คือ น้ำที่อยู่ใต้ผิวดินหรือที่เรียกว่า น้ำบาดาล เป็นส่วนของน้ำฝนที่ซึมลงไปสะสมในชั้นดินหรือชั้นหินเบื้องล่าง

4. ทรัพยากรแร่ธาตุ ในประเทศไทยแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

4.1 แร่โลหะ ได้แก่

4.1.1 แร่ดีบุก พบมากบริเวณเทือกเขาด้านตะวันตกของประเทศไทยตลอดแนวจากเหนือถึงใต้ จังหวัดที่ผลิตได้มาก คือ ภูเก็ต พังงา ระนอง ตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร ดีบุกมีประโยชน์ใช้ทำแผ่นดีบุกสำหรับห่ออาหารและผลิตภัณฑ์กันชื้นต่าง ๆ ใช้ชุบแผ่นเหล็กบางทำภาชนะบรรจุอาหาร ทาโลหะผสมหล่อตัวพิมพ์ หลอดบรรจุใส่หลอดวิทยุ เป็นต้น

4.1.2 เหล็ก ขยะนี้มีผลิตที่จังหวัดลพบุรี นครสวรรค์ และนครศรีธรรมราช แร่ที่ผลิตได้ส่วนใหญ่ส่งไปขายประเทศญี่ปุ่น บางส่วนส่งเข้าโรงงานถลุงเหล็กของบริษัทปูนซีเมนต์ไทยที่ทำหลวง จังหวัดสระบุรี

4.1.3 วุลแฟรม หรือทังสแตน มักพบอยู่ร่วมกับแร่ดีบุก ปัจจุบันมีการทำเหมืองที่จังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช และยะลา วุลแฟรมเป็นแร่ที่ถลุงแล้วให้โลหะทังสแตนซึ่งนำไปใช้ทำโลหะผสมที่แข็งแกร่งกว่าเหล็กกล้าและไม่เป็นสนิม ใช้เป็นเครื่องมือเจาะเหล็ก ตัดกลึงเหล็กและโลหะอื่นได้ทุกชนิด

ฯลฯ

4.2 แร่โลหะ ที่สำคัญ ได้แก่

4.2.1 พลูมไรต์ ปัจจุบันแร่พลูมไรต์เป็นสินค้าออกทำรายได้เป็นอันดับ 2 รองจากดีบุก มีการทำเหมืองที่จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ เพชรบุรี และราชบุรี แร่ที่

ผลิตได้ส่วนใหญ่ส่งไปขายที่ญี่ปุ่น ประโยชน์ของแร่พลูมไรต์ชนิดเนื้อบริสุทธิ์ ใช้ในการทำกรดไฮโดรพลูมอริก และใช้ในอุตสาหกรรมอะลูมิเนียม ส่วนชนิดรองลงมาใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องแก้ว โลหะเคลือบ และถลุงเหล็ก

4.2.2 ยิปซัม ใช้ประโยชน์ในการทำปูนซีเมนต์ ปูนปลาสเตอร์ ชอล์ก ขณะนี้มีผลิตที่จังหวัดพิจิตร นครสวรรค์ และสุราษฎร์ธานี แร่ที่ผลิตได้ส่วนใหญ่ส่งขายให้กับโรงงานปูนซีเมนต์ไทย และบริษัทชลประทานซีเมนต์ ฯลฯ

4.3 แร่เชื้อเพลิง ประเทศไทยยังขาดแคลนเชื้อเพลิงอยู่มาก แร่เชื้อเพลิงมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมในประเทศ ปัจจุบันเราต้องสั่งแร่เชื้อเพลิงเข้าประเทศปีละมาก ๆ ก่อให้เกิดสภาพการค้าระหว่างประเทศขาดดุลโดยเฉพาะอย่างยิ่งปิโตรเลียม แร่เชื้อเพลิงที่ขุดพบในประเทศไทยยังมีปริมาณน้อยและบางแห่งมีคุณภาพไม่ดีพอ ได้แก่ ถ่านหิน - ลิกไนต์ ปิโตรเลียม หินน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ

5. ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรอย่างใหม่ในประเทศของเราที่เพิ่งมีการค้นคว้าและเริ่มมองเห็นความสำคัญกัน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 รัฐบาลได้เริ่มเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ๆ ทำให้มีสิ่งดึงดูดใจในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการกระตุ้นเตือนประชาชนให้เห็น ความสำคัญของการพักผ่อนหย่อนใจและแสวงหาความสุขจากธรรมชาติและโดยที่ประเทศไทยของเรามีทรัพยากรการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งทางด้านธรรมชาติหรือทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ รวมถึงทรัพยากรที่เป็นผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีงานฝีมือ และศิลปาชีพของคนไทย ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในท้องถิ่นภูมิภาคต่าง ๆ

การเมืองการปกครอง

ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้มีการปรับปรุงระเบียบการปกครองประเทศเรื่อยมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน การจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินได้ใช้หลักการรวมอำนาจการปกครอง และการกระจายอำนาจการปกครองประกอบกัน โดยแบ่งเป็น

1. การบริหารราชการส่วนกลาง
2. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค
3. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

การบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการแผ่นดินเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล ในการใช้อำนาจปกครองประเทศควบคุมการบริหารราชการทั่วประเทศ เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้ครบถ้วน ไม่เน้นหนักถึงกลุ่มหนึ่งหรือท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะระเบียบบริหารราชการส่วนกลางได้จัดการปกครองส่วนกลางในรูปกระทรวง ทบวง กรม เพื่อแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. สำนักนายกรัฐมนตรี
2. กระทรวง หรือทบวง
3. กรม หรือทบวงการเมืองที่มีฐานะเทียบเท่ากรม

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค หมายถึง การบริหารส่วนกลางซึ่งแยกออกไปตั้งทำการอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศ เจ้าหน้าที่หรือข้าราชการของการบริหารส่วนภูมิภาคบางส่วน แม้จะบรรจุแต่งตั้งจากบุคคลในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็ถือว่าเป็นตัวแทนของราษฎรบริหารส่วนกลางด้วย ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคได้จัดการปกครองส่วนภูมิภาค ดังนี้

1. จังหวัด
2. อำเภอ

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แต่เดิมการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218/2515) ต่อมา มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326/2515 เมื่อ พ.ศ. 2515 ให้ยกเลิกองค์การบริหารส่วนตำบลเสีย และออกกฎหมายใหม่ กำหนดให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้นในปัจจุบันประเทศไทยมีการบริหารส่วนท้องถิ่น 5 รูปแบบ คือ

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด
2. เทศบาล
3. สุขาภิบาล
4. กรุงเทพมหานคร
5. เมืองพัทยา

สภาพเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากแบบยังชีพเป็นระบบเศรษฐกิจแบบการตลาดมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะในบางส่วนและในบางท้องที่ ชนบทที่อยู่ห่างไกลทั้งในภาคเหนือและภาคอีสาน มีลักษณะของเศรษฐกิจแบบยังชีพ จนกระทั่งถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยอย่างมากและทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยเปลี่ยนแปลงไปเป็นการเปลี่ยนแปลงในช่วง 30 ปีที่แล้วนี้เอง การเปลี่ยนแปลงในช่วง 30 ปีที่แล้วนี้ เริ่มต้นเมื่อรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2502 - 2508) ได้เริ่มนำเอาวิธีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจมาใช้ในประเทศไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจนี้เป็นแนวคิดของชาวอเมริกันและชาวยุโรป

ผลของการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วง 30 ปีที่แล้วมานี้ ทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก จากสมัยก่อนที่การเกษตรของไทยยังพึ่งแต่พลังธรรมชาติแรงคน และสัตว์มา ปัจจุบันการเกษตรของไทยก็ได้ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยมาก เช่น ใช้ระบบการชลประทาน ทำให้การเพาะปลูกไม่ต้องพึ่งน้ำฝนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเก็บน้ำฝนไว้เพาะปลูกในหน้าแล้งได้ นอกจากนั้นก็เริ่มใช้เครื่องทุ่นแรงเข้ามาเสริมแรงงานของคนและสัตว์ ใช้ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืชเข้ามาช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามของผลผลิต งานวิจัยเมล็ดพืชก็มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรให้เกิดผลผลิตตามความต้องการของตลาด

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีผลทำให้การเกษตรได้พัฒนาไปมากในช่วง 30 ปีที่แล้ว เช่น เกิดการเกษตรแบบผสมผสานหรือที่เรียกกันว่า ไร่นาสวนผสม ในปัจจุบัน ไทยสามารถผลิตสินค้าเกษตรออกไปจำหน่ายต่างประเทศมากมายหลายชนิด เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด น้ำตาล ยาสูบ ถั่วเหลือง สับปะรดกระป๋อง ถั่วลิสง หน่อสับปะรด กุ้งแช่น้ำแข็ง ทางด้านอุตสาหกรรมก็เริ่มมีสินค้าอุตสาหกรรมที่ไทยสามารถส่งออกไปขายต่างประเทศหารายได้มากมาย เช่น สินค้าประเภทสิ่งทอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป เพอร์นิเจอร์ แผงวงจรไฟฟ้า ยางรถยนต์และรถยนต์ ในอนาคตอุตสาหกรรมจะขยายขอบเขตมากยิ่งขึ้น เนื่องจากรัฐบาลได้มีนโยบายพัฒนาฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นท่าเรือน้ำลึกและแหล่งอุตสาหกรรมไทยด้านปิโตรเคมี การแยกก๊าซธรรมชาติ การผลิตปุ๋ย และอุตสาหกรรมที่สืบเนื่องจากปิโตรเคมี เช่น การผลิตพลาสติก แก้ว ฯลฯ และในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) รัฐบาลก็พัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ตอนบน คือ ในบริเวณ

จังหวัดสุราษฎร์ธานีและกระบี่ เพื่อสร้างเส้นทางการคมนาคมเชื่อมสองฝั่งทะเล และขยายท่าเรือทั้งสองฝั่งทะเลซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของภาคใต้เจริญรวดเร็วยิ่งขึ้น

ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบมีแผนนี้ สภาวะทางเศรษฐกิจของไทยจึงเปลี่ยนแปลงไปมาก ในปี พ.ศ. 2531 ผลผลิตรวมมีมูลค่าถึง 495 พันล้านบาท ผลผลิตรวมนี้เพิ่มขึ้นทั้งในภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม ซึ่งมีทั้งการค้าและหัตถอุตสาหกรรม แต่ถ้าจะเปรียบเทียบแนวโน้มของการขยายตัวภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมแล้ว จะเห็นได้ว่า ภาคเกษตรขยายตัวได้ช้าในอัตราส่วนที่ลดลง ปี พ.ศ. 2531 ผลผลิตของภาคเกษตรมีมูลค่าเพียงร้อยละ 16.9 ของผลผลิตรวม หรือ 1 ใน 6 ส่วน ในขณะที่ผลผลิตนอกภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มของอัตราสูงขึ้น เฉพาะด้านหัตถอุตสาหกรรมเพิ่มเป็นร้อยละ 23 ของผลผลิตรวม ในปี พ.ศ. 2531 การที่อัตราส่วนของผลผลิตทางภาคเกษตรกรรมลดลง คือลดลงเหลือร้อยละ 16.9 (พ.ศ. 2531) จากเดิมร้อยละ 38.1 (พ.ศ. 2503) ของผลผลิตทั้งหมด มิได้หมายความว่าผลผลิตทางเกษตรลดลง ตรงกันข้ามผลผลิตทางเกษตรเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ในปี พ.ศ. 2531 มีมูลค่าถึง 106,432.0 ล้านบาท แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของสินค้าเกษตรที่ส่งออกกับสินค้าที่ส่งออกทั้งหมดแล้วจะเห็นได้ว่าสัดส่วนนี้ลดลง

จากการขยายตัวของการค้า อุตสาหกรรม และธุรกิจภาคบริการ เช่น ธนาคาร การคมนาคมขนส่ง ในระยะเวลารวดเร็ว เช่นนี้ย่อมทำให้เมืองขยายตัวรวดเร็วขึ้น เกิดมีเมืองการค้าอุตสาหกรรมมากมาย นอกจากกรุงเทพฯ ธนบุรี แล้วรอบ ๆ กรุงเทพฯ ก็มีเมืองอุตสาหกรรมการค้าเกิดขึ้น เช่น นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ สมุทรสาคร ชลบุรี ทางภาคเหนือก็มีเชียงใหม่ พิชญ์โลก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มี นครราชสีมา อุบลราชธานี ภาคใต้ก็มี สงขลา ภูเก็ต เป็นต้น ชีวิตของชาวไทยในปัจจุบันเปลี่ยนจากชีวิตของชาวชนบทมาเป็นชีวิตของชาวเมืองมากขึ้น จากที่เคยทำงานแต่ในท้องไร่ท้องนา ปัจจุบันส่วนหนึ่งก็ต้องเข้าไปทำงานในโรงงาน หรือประกอบการค้าและอาชีพบริการ เป็นต้น

สภาพชีวิตความเป็นอยู่

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสังคมไทย มีทั้งผลดีและผลเสียต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในปัจจุบัน กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจได้นำความเจริญในลักษณะที่เป็นวัตถุธรรมมาให้แก่สังคมไทย เช่น ได้ยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีมาตรฐานการ

ครองชีพดีขึ้น มีอาหารการกินสมบูรณ์ขึ้น มีเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตมากขึ้น เช่น ยานพาหนะขนส่ง ไฟฟ้า วิทยุและโทรทัศน์ ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมที่อยู่ห่างไกล ความเจริญทางเศรษฐกิจ ทำให้ฐานะทางการเงินของประเทศดีขึ้น ทำให้รัฐบาลสามารถปรับปรุง การสาธารณสุขและการแพทย์ เพื่อช่วยป้องกันและรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ซึ่งในสมัยก่อนเป็น โรคที่รักษาไม่หาย เช่น วัณโรค กามโรค และไข้มาลาเรีย การสาธารณสุขได้ทำให้ชีวิตของ คนไทยยืนยาวขึ้น ส่วนทางด้านการศึกษารัฐบาลก็สามารถจัดการศึกษาให้กุลบุตรกุลธิดา สามารถ เข้าเรียนจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 และยังคงพยายามขยายโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทั่วไป ได้เรียนจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อมีข้อดีก็ย่อมมีข้อเสียบ้าง กล่าวคือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศไทยเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ถ่ายทอดของเสียและสาร เคมีมาตามแม่น้ำลำคลอง ตลอดจนปล่อยก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ทำให้เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่ากรุงเทพฯ นั้นแออัดไปด้วยประชากรและคับคั่งด้วยยานพาหนะ และในบางท้องที่ก๊าซ คาร์บอนมอนอกไซด์เจือปนอยู่ในอากาศถึงขีดอันตรายต่อสุขภาพแล้ว สภาพแวดล้อมในเมือง อุตสาหกรรมที่เลวลงเช่นนี้ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตและสภาพจิตใจของประชาชนที่อาศัยอยู่ เสื่อมทรามลง ฉะนั้นจึงเกิดปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาอาชญากรรม และอาการหย่อนยานด้วยศีลธรรม มากขึ้น เกิดปัญหาโรคภัยไข้เจ็บชนิดใหม่ เช่น โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคระบบหมุนเวียนโลหิต โรคเอดส์ เป็นต้น

การปรับตัวและการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพที่เปลี่ยนแปลง โดยเราจะต้องคิด ริเริ่มเพื่อหาช่องทางการทำมาหากินแบบใหม่ที่ถูกต้องตามกฎหมายและหลักศีลธรรม เราคง ไม่สามารถจะคิดแบบเดิม ทำแบบเดิมได้ คงจะต้องคิดปรับวิธีการไม่ว่าจะเป็นการเกษตรหรือ อาชีพอื่น ๆ จะต้องคิดหาวิธีปรับปรุงการผลิตของเราให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ที่ดินมีจำกัด เรา จะขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตรก็คงทำต่อไปไม่ได้อีกแล้ว จึงจำเป็นต้องหาหนทางใช้พื้นที่ที่จำกัด ให้เป็นประโยชน์สูงสุด เช่น ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ในที่ดินที่เหมาะสมสลับกับการทำนา หรือเสริมการทำนา การปลูกพืชหมุนเวียนหลาย ๆ ชนิดหรือการทำไร่นาสวนผสม จะมีข้อดีหลาย ประการ นอกจากเป็นการใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ตลอดปีแล้ว ยังจะเป็นวิธีการลดความเสี่ยง

โดยวิธีการธรรมชาติและทำให้ประหยัดเงินในการที่ต้องซื้อปุ๋ยเคมีและยาจากัดศัตรูพืช ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย นอกจากนั้น อาชีพเกษตรอาจมีขีดจำกัดในด้านพื้นที่เพาะปลูก ประชาชนที่อยู่ในภาคเกษตร ก็คงจะมีแนวโน้มลดลงไปเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องที่บางส่วนของชาวชนบท จะต้องเรียนอาชีพใหม่ที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง เช่น อาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม ธุรกิจ การค้า และงานบริการ

นอกจากเรื่องอาชีพแล้วผู้ที่อยู่ในสังคมใหม่ได้อย่างพอมีความสุขก็ควรจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับอนามัย การวางแผนครอบครัว รู้จักป้องกันตนเองมิให้ตกเป็นเหยื่อของความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เสดยาเสพติด คีโดโรเคดส์ เราจะต้องปรับจิตใจของเรา สร้างภูมิคุ้มกัน ให้แก่จิตใจของเราด้วยการศึกษาระยะของศาสนา เพื่อให้เรารักษาสภาพจิตใจของเรามีให้ตกเป็นทาสของวัตถุธรรมจนลืมเรื่องคุณธรรมจะต้องเข้าใจสภาวะตั้งเครียดที่มักจะเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ของคนในสังคมเมืองและหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมในประเทศอุตสาหกรรมในยุโรป และสหรัฐอเมริกามาแล้ว คือ สภาพบ้านแตกสาแหรกขาด เกิดจากการหย่าร้างของสามีภรรยา ทำให้เกิดปัญหาแก่บุตร ธิดา ตามมา ปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาของการทอดทิ้งคนชราให้อยู่คนเดียว เมื่อเราเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตามมากับความเจริญทางวัตถุธรรม เช่นนั้นแล้ว เราก็จะต้องหาทางป้องกันไว้ก่อน ทุกคนเจ็บปวดและหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันโดยครองชีวิตในทางที่ถูกต้อง

ศิลปวัฒนธรรม

ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้มีการวิจัย พัฒนาและเผยแพร่วัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง ในระยะแรกของการวางแผนพัฒนาปรากฏว่าวัฒนธรรมไม่ได้รับความเอาใจใส่เท่าที่ควร ต่อมาคนไทยให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมไทยเพิ่มขึ้น เพราะวัฒนธรรมตะวันตกได้รับการเผยแพร่อย่างรวดเร็ว คนที่เป็นห่วงในเรื่องนี้ได้เร่งเร้าให้รัฐบาลและคนไทยหันมาฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยเป็นการใหญ่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจึงได้นำเอาการพัฒนาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของแผน ตั้งแต่นั้นมาคนไทยก็ช่วยกันพัฒนาวัฒนธรรมไทยแล้วนำออกมาเผยแพร่ทางสื่อมวลชน นอกจากศิลปะที่สำคัญ เช่น วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม จะได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางแล้ว ยังมีการศึกษาและเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย

อย่างกว้างขวาง การละเล่นและกีฬาดั้งเดิมของไทยถูกรื้อฟื้นมาเผยแพร่เช่นเดียวกัน การพัฒนาวัฒนธรรมซึ่งทำขึ้นในระยะหลังนี้ได้ทำให้คนไทยมีความภูมิใจในบ้านเมืองของตนมากขึ้น

การเผยแพร่ศาสนาและค่านิยมของไทย การแพร่ขยายของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้คนไทยส่วนใหญ่หันมาฟื้นฟูค่านิยมและหลักศีลธรรมแบบไทย ถึงแม้คนไทยจะนับถือศาสนาหลายศาสนาก็จริง แต่ก็เป็นที่ประจักษ์แจ้งว่าคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาพรรค ศีลปะขนบธรรมเนียบประเพณีและวัฒนธรรมของไทยมักเกิดจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ในระยะหลังนี้ผู้นำในทางศาสนาได้เรียกร้องให้คนไทยหันมาเอาใจใส่ต่อการศึกษาเรื่องศาสนาให้มากขึ้น หลักศีลธรรมซึ่งศาสนาต่าง ๆ ยึดถือก็ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ค่านิยมแบบไทยก็ได้รับการเผยแพร่จนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ถึงอย่างไรก็ตาม ค่านิยมสากลซึ่งส่งเสริมให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมและวัตถุนิยมก็ยังเป็นค่านิยมซึ่งคนไทยรุ่นใหม่เห็นว่าสำคัญ ระบบการศึกษาและสถาบันศาสนาคงจะต้องเร่งมือในการเผยแพร่วัฒนธรรมแบบไทยให้มากขึ้น การรณรงค์ให้คนไทยยึดถือค่านิยมแบบไทยถือว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ดี เราจึงควรช่วยกันรณรงค์

การบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติ แต่ก่อนนี้เมืองไทยมีรายได้น้อย รัฐบาลและประชาชนจึงไม่มีเงินทองมาบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานและโบราณวัตถุมากนักอีกประการหนึ่งคนไทยเป็นจำนวนไม่น้อยก็มองไม่เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม คนพวกนั้นนอกจากจะไม่ช่วยกันรักษาของเก่าแล้วยังถือโอกาสทำลายหรือลักขโมยเอาสมบัติที่มีอยู่ไปเป็นสมบัติของตน ในระยะหลังนี้หน่วยราชการ สื่อมวลชนและประชาชนได้ช่วยกันรณรงค์ให้คนทั่วประเทศมองเห็นความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ประกอบกับรัฐบาลก็มีเงินงบประมาณเพิ่มขึ้น ในเวลาเดียวกัน เราก็ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศและองค์การนานาชาติด้วย เราจึงสามารถบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานและโบราณวัตถุได้เป็นจำนวนมาก

การบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมให้ทำมากขึ้น ถึงแม้จะต้องเสียงบประมาณเป็นจำนวนมาก รัฐบาลก็ควรเสียสละให้ ถ้าประชาชนมองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ เขาอาจสละทรัพย์ส่วนตัวเพื่อช่วยรัฐบาลก็ได้

แผนการสอนแบบบูรณาการ

หน่วยที่ 4 กรุงรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน (รัชกาลที่ 9)

เวลา 4 คาบ

เรื่อง ประชากรและสิ่งแวดล้อม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาสังคมศึกษา (ส 101)

ความคิดรวบยอด

การเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาด้านการย้ายถิ่น ปัญหาผู้สูงอายุ ปัญหาสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น สมาชิกทุกคนในสังคมควรปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ในการช่วยกันแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากร และสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านเนื้อหา

1. อธิบายการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรของไทยในอดีตและสาเหตุที่ทำให้จำนวนประชากรของไทยในอดีตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว
2. อธิบายสภาพการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรของประเทศไทยในปัจจุบัน
3. บอกการปฏิบัติตนเพื่อช่วยและป้องกันปัญหาประชากรในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม
4. สามารถอธิบายเรื่องระบบนิเวศ และการขาดความสมดุลของระบบนิเวศที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิต

5. เสนอแนะวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

ด้านแผนผังสัมพันธ์

1. ให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ
2. ให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ
3. ให้นักเรียนรู้จักอภิปรายกลุ่มและทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำถามการประยุกต์ใช้

1. เพื่อให้มีความสำนึกในความเป็นไทยร่วมกัน มีความรัก สามัคคี และภูมิใจในชาติ
2. สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของ

สังคมได้

เนื้อหา

1. ภาวะประชากรไทยในอดีต
2. ภาวะประชากรและการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรของไทยในปัจจุบัน
3. ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรในปัจจุบัน
4. ปัญหาของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์
5. ระบบนิเวศ
6. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

- 1.1 ครูให้นักเรียนดูวิดีโอเรื่อง "ปัญหาสิ่งแวดล้อม" และสนทนาซักถาม

ประกอบ

- 1.2 ครูให้นักเรียนวิเคราะห์และอภิปรายให้ปัญหาเกี่ยวกับอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย เช่น

1.2.1 การที่ประเทศไทยมีการเพิ่มประชากรสูง จะทำให้เกิดปัญหา
อาชญากรรม ยาเสพติด และโรคเอดส์ซึ่งเป็นปัญหาติดอันดับของโลกนี้ มีสาเหตุจากอะไร
และเราจะแก้ไขหรือป้องกันได้อย่างไรบ้าง

1.2.2 สมาชิกทุกคนในสังคมควรปฏิบัติตนอย่างไรที่แสดงออกถึงการ
รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ในการช่วยกันแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากร

1.2.3 นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงภาวะ
ประชากรของประเทศไทยในปัจจุบันอย่างไร

1.2.4 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสิ่งใดบ้าง

1.2.5 การที่อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย ดินเสื่อมสภาพ มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง และนักเรียนมีวิธีการแก้ไขปัญหาและอนุรักษ์อย่างไร

2. ขั้นปฏิบัติการ

2.1 ครูแบ่งกลุ่มตามกลุ่มเดิมที่แบ่งไว้

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มพิจารณาและตกลงใจเลือกศึกษาปัญหาที่กลุ่มสนใจโดยครูเป็นผู้ประสานงาน หลังจากนั้น

2.2.1 ครูจัดเอกสารประกอบการเรียนเรื่องประชากร และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ศึกษาค้นคว้า

2.2.2 ครูจัดวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ใช้ในการศึกษาข้อมูล เช่น หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 101) จากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

2.2.3 นักเรียนตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษา แบ่งหน้าที่ และงานที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน หลังจากนั้นแต่ละกลุ่มดำเนินกิจกรรมศึกษาค้นคว้า และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ โดยครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ

3. ขั้นกิจกรรมสรุป

3.1 นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาเสนอผลงานของตนในรูปแบบการรายงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

3.2 ความรู้ที่นักเรียนแต่ละกลุ่มนำมาเสนอเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในแต่ละด้าน ทำให้สมาชิกของกลุ่มใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

3.3 ครูเป็นผู้เชื่อมโยงผสมผสานผลงานของแต่ละกลุ่มให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อให้ให้นักเรียนได้เข้าใจในแง่มุมต่าง ๆ

3.4 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย สรุป

4. ขั้นประเมินผล

นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงาน เช่น การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร บทบาทสมมติ และครูประเมินผลงานในด้าน

- 4.1 ความถูกต้องของความรู้
- 4.2 ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม
- 4.3 วิธีการเสนอกิจกรรม

สื่อการเรียนการสอน

- 1. วิดีทัศน์เรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 2. บัตรกำหนดงาน
- 3. เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง ประชากร และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4. หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาจากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ
- 5. แบบประเมินผล
- 6. แบบฝึกหัด

บัตรกำหนดงาน

ให้นักเรียนจัดกลุ่มให้เรียบร้อย และปฏิบัติดังนี้

1. เลือกประธานกลุ่ม มีหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และกระตุ้นความคิดของสมาชิกให้ร่วมมือกันทำงาน

เลือกเลขานุการ มีหน้าที่บันทึกข้อสรุปการอภิปรายของกลุ่ม

เลือกผู้รายงานผล มีหน้าที่เสนอผลงานกลุ่มหน้าชั้น

เลือกกรรมการ มีหน้าที่เสนอความคิดเห็น และค้นคว้าความรู้ เพื่อให้งานสำเร็จได้ด้วยดี

2. ให้สมาชิกทุกคนปรึกษากันตั้งจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า และจัดแบ่งหน้าที่และงานให้สมาชิกทำตามความเหมาะสม

3. ให้สมาชิกทุกคนศึกษาจากเอกสารประกอบการเรียน และจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. สมาชิกร่วมกันสรุปผลการค้นคว้าในประเด็นที่เลือกไว้ เลขานุการ จดบันทึก

5. ให้ตัวแทนกลุ่มออกมาเสนอผลงาน และแสดงกิจกรรมกลุ่มละ 7 นาที

แบบฝึกหัด

1. จงบอกสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชากรไทย เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน และเสนอแนะวิธีแก้ไขปัญหา การเพิ่มประชากร
2. มาตรการใดที่รัฐบาลดำเนินการ เพื่อให้ประชากรของไทยในปัจจุบันมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น
3. การที่ประชาชนในประเทศขาดการศึกษาเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. รัฐบาลควรเน้นนโยบายแก้ปัญหการย้ายถิ่นของประชากรไทยเข้าสู่เมืองใหญ่ได้อย่างไร
5. สาเหตุสำคัญใดที่ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยปัจจุบัน
6. จงบอกหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในปัจจุบัน
7. เพราะเหตุใดจึงต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. สภาพแวดล้อมในปัจจุบันเสื่อมโทรมมากขึ้นเพราะสาเหตุใดเป็นสำคัญ
9. นักเรียนคิดว่าการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควรเริ่มที่ใครก่อนจึงจะสำเร็จ
10. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ควรดำเนินการอย่างไรดีที่สุด

แบบประเมินผล

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย
กลุ่มที่....			
ความร่วมมือในการทำงาน			
ผลงานบรรลุตามจุดมุ่งหมาย			
การร่วมปรึกษาวางแผนในการทำกิจกรรม			
ความถูกต้องของความรู้			
วิธีการเสนอกิจกรรม			

ภาวะประชากรของไทยในอดีต

ในอดีตประเทศของเราประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ได้ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ในระดับครอบครัว บิดา มารดา ที่มีบุตรมากจนเกินกำลังทรัพยากร ที่มีอยู่ทำให้ครอบครัวมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น การออมทรัพย์ทำได้น้อยลง บิดามารดาต้องทำงานหนักมากขึ้น ทำให้ไม่สามารถให้การศึกษาและเลี้ยงดูบุตรหลานได้อย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

ในระดับชุมชนหรือประเทศ การที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐต้องจัดสรรงบประมาณเป็นจำนวนมากเพื่อจัดการศึกษา การสาธารณสุข และบริการทางสังคมต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่รัฐมีกำลังงบประมาณอยู่อย่างจำกัด ภาวะขาดแคลนที่เกิดขึ้นและสามารถมองเห็นได้ชัดเจน ในช่วงที่มีประชากรเพิ่มอย่างรวดเร็ว เช่น การขาดแคลนครู โรงเรียน แพทย์ พยาบาล ที่อยู่อาศัย และการมีผู้ว่างงานจำนวนมาก นอกจากนี้การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว ยังมีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมชุมชนแออัด โสเภณี ยาเสพติด ปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และปัญหาความไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึงในด้านสาธารณสุขโภชนาการและการบริการในด้านต่าง ๆ ของรัฐอีกด้วย

ประเทศไทยตระหนักในปัญหาการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรว่าจะส่งผลทางลบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ของประชากรจึงได้มีมาตรการในอันที่จะผ่อนคลายนโยบายดังกล่าวหลายมาตรการ ดังเช่น ได้ประกาศนโยบายประชากรในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2513 ส่งเสริมให้มีการวางแผนครอบครัวโดยระบบสมัครใจ ประกาศนโยบายการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษา ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2518 ส่งเสริมเร่งรัดด้านการพัฒนาคุณภาพประชากร การพัฒนาเมืองหลักในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค เป็นต้น

นโยบายต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมานี้บางนโยบายประสบผลสำเร็จค่อนข้างดี เช่น นโยบายด้านการวางแผนครอบครัว ที่สามารถลดการเพิ่มประชากรได้ตามเป้าหมาย ทำให้สามารถชะลอการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วไปได้มาก ได้มีการประมาณการโดยนักประชากรศาสตร์ว่า หากไม่มีโครงการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพเมื่อปี พ.ศ. 2531 ประเทศไทยจะมีประชากรประมาณ 64 ล้านคน แต่โดยเหตุที่มีโครงการวางแผนครอบครัว จึงมี

ประชากรในปี พ.ศ. 2531 ประมาณ 53 ล้านคน ซึ่งเท่ากับได้ช่วยลดจำนวนคนเกิดไปได้ถึงประมาณ 11 ล้านคน ได้มีการประมาณการว่า ความสำเร็จดังกล่าวได้ช่วยประหยัดงบประมาณที่จะต้องใช้จ่าย เพื่อการให้บริการทางสังคมและสาธารณสุขประเภทต่าง ๆ ไปได้ถึง 21,000 ล้านบาท ในช่วงปี พ.ศ. 2524 ถึง 2529 และประหยัดได้ถึง 50,000 ล้านบาท ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง 2534 นอกจากนโยบายด้านการวางแผนครอบครัวแล้ว นโยบายด้านการลดอัตราการตายที่ประสบผลสำเร็จอย่างดีมาเป็นลำดับ และยังผลให้สามารถควบคุมโรคภัยต่าง ๆ ได้มาก และประชากรมีอายุยืนยาวขึ้นกว่าในอดีตมาก

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีนโยบายประชากรบางด้านที่ไม่บรรลุผลเท่าที่ควร เช่น นโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากร ซึ่งทำให้ต้องเร่งรัดดำเนินการให้บรรลุผลมากขึ้นในช่วงเวลาต่อมา

ภาวะประชากรและการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรของไทยในปัจจุบัน

จำนวนประชากรของประเทศไทยในปัจจุบันคงเพิ่มขึ้น แต่มีอัตราการเพิ่มที่ต่ำกว่าในอดีต เมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2532 สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รายงานว่า ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 56,120,431 คน การเพิ่มจำนวนประชากรในช่วงหลัง ๆ นี้ มีจำนวนค่อนข้างใกล้เคียงกันในแต่ละช่วงปี คือ เกือบล้านคนหรือล้านคนเศษ ๆ ในบางปี อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันอัตราการเพิ่มประชากรของประเทศไทยลดลงมาจากอดีตมาก และลดลงได้ใกล้เคียงกับเป้าหมายของรัฐบาล ดังเช่นในปี 2533 อัตราการเพิ่มของประชากรร้อยละ 1.54 แต่เหตุที่ปัจจุบันประเทศไทยยังมีจำนวนคนเพิ่มต่อปีใกล้ล้านคนหรือล้านคนเศษนั้น เป็นเพราะเรามีจำนวนที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์หรือวัยที่ให้กำเนิดบุตร ได้เพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่สูงติดต่อกันมาจากในอดีต และประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงนั้น ปัจจุบันอยู่ในวัยที่ตั้งครอบครัวและมีบุตรสืบตระกูลในช่วงนี้

อัตราการตายของประชากรไทยปัจจุบันลดลงมาก และความยืนยาวของชีวิตประชากรไทยสูงขึ้น ปัจจุบันโรคระบาดต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาในอดีต เช่น อหิวาตกโรค ไข้ไทฟอยด์ ไข้ทรพิษ วัณโรค ไข้มาลาเรีย ได้รับการควบคุมและทุเลาลงไปมาก นอกจากนี้การตายของทารกและสตรี

มีครรภ์ก็ลดลงเหมือนกัน อัตราการตายของประชากรไทยทั่วประเทศในปัจจุบันอยู่ในช่วงประมาณ 4 - 5 คน ต่อประชากร 1,000 คน ซึ่งอัตรานี้เกิดขึ้นต่อเนื่องกันมาไม่ต่ำกว่า 10 ปีแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นอัตราการตายที่ต่ำเทียบได้กับประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย สาเหตุการตายที่สำคัญในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตซึ่งมักตายด้วยโรคติดต่อ โรคติดต่อ มาเป็นตายเพราะโรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคระบบหมุนเวียนโลหิต อุบัติเหตุ และโรคเอดส์ เป็นต้น

ปัจจุบันประชากรไทยย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยกันมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการคมนาคมที่สะดวก การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนในบางท้องที่มีงานให้ทำไม่ได้ตลอดปี ทำให้แรงงานหนุ่มสาวต้องดิ้นรนออกไปหางานทำนอกท้องถิ่น เพื่อหารายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว

ในอดีตการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่ชนบทเป็นการย้ายถิ่นที่มีความสำคัญ แต่ปัจจุบันการย้ายถิ่นในลักษณะนี้ลดความสำคัญลงไปมาก เนื่องจากพื้นที่ป่าลดน้อยลงไปมาก

การย้ายถิ่นที่สำคัญในปัจจุบันคือ การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ และเพื่อการศึกษาต่อ

การย้ายถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญในปัจจุบัน คือ การย้ายถิ่นไปทำงานในต่างประเทศ เช่น ประเทศในแถบตะวันออกกลาง และประเทศใกล้เคียง เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย และฮ่องกง

ประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราการย้ายถิ่นสูงกว่าประชากรในภูมิภาคอื่น ๆ ข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยระบุว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2526 - 2531 มีประชากรในภาคนี้ย้ายถิ่นออกไปหางานทำในกรุงเทพฯ ประมาณ 570,000 คน อย่างไรก็ตามเมื่อประชากรเหล่านี้ย้ายถิ่นออกไปทำงานระยะหนึ่งก็จะกลับสู่ภูมิลำเนาของตน และบางส่วนจะเป็นการย้ายถิ่นในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำงานในโรงงานที่มักเรียกกันว่า การย้ายถิ่นตามฤดูกาล

นอกจากกรุงเทพฯ จะเป็นแหล่งรองรับผู้ย้ายถิ่นที่สำคัญแล้ว จังหวัดใกล้เคียง ๆ กรุงเทพฯ เช่น นครปฐม สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี ก็เป็นแหล่งรองรับผู้ย้ายถิ่นด้วย

ในด้านการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศนั้น ประมาณกันว่ามีแรงงานไทยทำงานอยู่ในต่างประเทศไม่ต่ำกว่า 200,000 คน เฉพาะในปี พ.ศ. 2530 มีผู้ไปทำงานต่างประเทศ เฉพาะที่ผ่านกรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย ถึง 85,512 คน

ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรเกิดจากสาเหตุที่สำคัญ 3 ประการ คือ การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคม

การเปลี่ยนแปลงภาวะประชากรหากเป็นไปอย่างไม่สมดุลกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่สังคมหนึ่ง ๆ มีอยู่ ย่อมก่อให้เกิดผลสืบเนื่องหรือปัญหาตามมาได้ ในทางกลับกันหากสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงทางประชากรเป็นไปอย่างสมดุล ก็ย่อมจะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมนั้น ๆ

ในอดีตประเทศของเราประสบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงประชากรในลักษณะที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การสาธารณสุข ด้านชุมชนและเมือง และด้านการบริการสาธารณสุข

ปัจจุบันแม้จำนวนประชากรในประเทศของเราจะไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่นในอดีต แต่จำนวนประชากรก็ยังคงเพิ่มขึ้นอยู่ต่อไป และจะต้องใช้เวลาอีกหลายสิบปีกว่าที่จำนวนประชากรจะถึงจุดคงที่ นอกจากนี้ประชากรไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 20 - 30 ปีที่ผ่านมา ได้เติบโตอยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีครอบครัวและพร้อมที่จะมีครอบครัวอยู่ในขณะนี้

ประชากรที่มีอยู่ในอดีตและปัจจุบัน ได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศและทำให้ประเทศของเราพัฒนาก้าวหน้ามาโดยลำดับ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงประชากรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการด้วยเช่นกัน ได้แก่ ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาประชากรผู้สูงอายุ และปัญหาที่เกี่ยวกับทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รัฐบาลที่มีมาตรการหลาย ๆ ด้าน เช่น ส่งเสริมให้มีการวางแผนครอบครัวอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้คู่สมรสมีบุตรในจำนวนที่พอเหมาะที่จะเลี้ยงดูให้การศึกษาที่มีคุณภาพได้ ในด้านการศึกษาได้ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนวิชาประชากรศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตระหนักและปฏิบัติตนอย่างรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากร ในด้านการย้ายถิ่นรัฐบาลส่งเสริมให้มีการกระจายอุตสาหกรรม ให้มีเมืองหลักในภูมิภาคต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อเป็นการกระจายความเจริญออกมาจากกรุงเทพฯ อันจะ

ทำให้การย้ายถิ่นลดลง รวมทั้งมีการพัฒนาและสร้างงานให้ชนบทมากขึ้น ในด้านประชากร ผู้สูงอายุ นอกจากจะมีการสร้างสถานสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุที่มีปัญหาแล้ว ก็ได้จัดให้มีบริการสุขภาพผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญและบทบาทของผู้สูงอายุมากขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลยังพยายามพัฒนาคุณภาพประชากรในด้านต่าง ๆ เช่น พัฒนาด้านสุขภาพอนามัย พัฒนาการศึกษาให้ประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นโอกาสดีที่จะจัดกระทำได้ง่ายกว่าเดิม เนื่องจากความสามารถของรัฐในการลดอัตราการเพิ่มประชากรให้ต่ำลงบรรลุผลติดต่อกันมาทำให้การบริการต่าง ๆ เป็นไปอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพมากขึ้นกว่าการให้บริการจำนวนประชากรมาก

ระบบนิเวศ

ระบบนิเวศ หมายถึง ความสัมพันธ์ การเกื้อกูลซึ่งกันและกันของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตด้วยกัน หรือของสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิตที่อยู่ในธรรมชาติด้วยกัน

ป่าไม้ นับว่าเป็นระบบนิเวศชนิดหนึ่ง ที่มีต้นไม้ทุกชนิดที่ขึ้นอยู่ในป่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของระบบนิเวศ เพราะป่าไม้ช่วยนำธาตุอาหารที่สำคัญที่มีอยู่ในพื้นดิน คือ ไนโตรเจน พอสฟอรัส และโพแทสเซียม และธาตุที่มีอยู่ในน้ำและในอากาศ คือ ไฮโดรเจน ออกซิเจน คาร์บอนไดออกไซด์ ไปผลิตเป็นสารประกอบของสิ่งมีชีวิต โดยใช้พลังงานจากแสงแดด และคลอโรฟิลล์ที่มีอยู่ในพืชสีเขียว กระบวนการที่พืชสร้างสารประกอบของสิ่งมีชีวิตเช่นนี้เรียกว่า กระบวนการสังเคราะห์แสง ในขณะที่เดียวกันต้นไม้ในป่าก็ผลิตออกซิเจนให้แก่ระบบนิเวศ สร้างอาหารให้แก่สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่ดำรงชีวิตอยู่ในป่า เช่น นก แมลง และสัตว์ป่าอื่น ๆ และเมื่อซากพืชและซากสัตว์ที่ตายทับถมอยู่ก็จะเป็นอาหารให้แก่แบคทีเรีย หนอน ไส้เดือน ฯลฯ และธาตุอาหารที่เรียกว่า ปุ๋ย ให้แก่พืชในป่าได้อีก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตทุกชนิดที่มีอยู่ในป่าไม้ ล้วนมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสม ที่เราเรียกว่า ความสมดุลของระบบนิเวศ

นอกจากนี้ การที่ป่าไม้ถูกทำลายลดเป็นจำนวนมาก ได้ก่อให้เกิดความแห้งแล้งและความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล มีปริมาณฝนน้อยลง หรือเมื่อมีฝนตกลงมาก็มีปริมาณมากเกินไปจนเกิดภาวะน้ำท่วมขึ้น การขาดต้นไม้ในระบบนิเวศเช่นนี้ ได้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า การขาดความสมดุลของสิ่งแวดล้อม นั่นเอง

สาเหตุที่ก่อให้เกิดระบบนิเวศความสมดุลทั้งที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศ ในชุมชนประเทศ และโลก พอจะสรุปได้ดังนี้

1. การเพิ่มขึ้นของประชากร ในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดความต้องการอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคมามากขึ้น จึงก่อให้เกิดความต้องการที่ดิน น้ำ ไม้สำหรับการก่อสร้าง ฯลฯ เพิ่มขึ้น อันก่อให้เกิดการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ

2. การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม ปัจจุบันได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง แต่เทคโนโลยีบางชนิดได้ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว เช่น การใช้เครื่องมือในการตัด พืชป่าได้อย่างรวดเร็ว เป็นต้น และเทคโนโลยีบางอย่างก็ก่อให้เกิดสารพิษในสิ่งแวดล้อม เช่น ควันทันเสียจากรถยนต์ได้ ก่อให้เกิดอากาศเสีย การใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ก่อให้เกิดสารพิษในแหล่งน้ำ เป็นต้น

3. การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วเกินไป การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วได้ก่อให้เกิดความต้องการใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ ฯลฯ เพิ่มขึ้น จึงก่อให้เกิดการทำลายคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ความต้องการสาธารณสุขโรค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ถนน ได้ก่อให้เกิดการบุกรุกทำลายสิ่งแวดล้อมได้ง่ายยิ่งขึ้น

4. การเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิต การเพิ่มขึ้นในการบริโภคของประชากรการพัฒนาเทคโนโลยี และการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นในการดำรงชีวิต อันมีผลทางตรงที่ก่อให้เกิดทรัพยากรย่อยหรือลงอย่างรวดเร็ว

ปัญหาของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ในปัจจุบันมนุษย์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติก็ดี หรือการเกิดมลพิษของน้ำอากาศ เสียๆ ก็ดี เพราะปัญหาเหล่านี้จะมีผลต่อความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติ ถ้าหากยังไม่มี การแก้ไขกันอย่างจริงจัง อาจกล่าวได้ว่าปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ได้แก่

1. ปัญหาการสิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติชนิดที่ใช้แล้ว ไม่อาจเกิดใหม่ได้อีก เช่น ทรัพยากรแร่ ถ้าหากมีการใช้อย่างไม่ประหยัด หรือไม่ ระมัดระวัง ย่อมทำให้เกิดการสิ้นเปลืองมากเกินไปจนความจำเป็น และในอนาคตก็ย่อมเกิดการขาดแคลนได้ เช่น การใช้

น้ำมัน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการนำมาใช้กันอย่างมากมาย จนน่าเป็นห่วงว่าอีกไม่นานน้ำมันก็定会หมดไปจากโลกนี้ และเมื่อถึงตอนนั้นมนุษย์เราก็จะต้องหมดโอกาสใช้พลังงานชนิดนี้อีกต่อไป

2. ปัญหาการเสื่อมคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติบางอย่าง แม้จะเกิดทดแทนใหม่ได้เมื่อนำมาใช้ประโยชน์แล้ว แต่ก็อาจมีคุณภาพเสื่อมโทรมลง ถ้าหากขาดการดูแลรักษาที่ดี เช่น ดิน ซึ่งปัจจุบันหลายแหล่งมีการลดความอุดมสมบูรณ์ลง เพราะมีการเพาะปลูกที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ หรือน้ำ ซึ่งเกิดจากความน่าเสียสกรก เพราะมีการปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลลงไปในแม่น้ำลำคลอง และป่าไม้ซึ่งลดความอุดมสมบูรณ์ลง เพราะมีการตัดไม้ทำลายป่ามากเกินไป เป็นต้น

3. ปัญหาการเกิดมลพิษของสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมหลายอย่างได้เกิดการน่าเสียสกรก หรือเกิดการเสื่อมโทรม ถึงขั้นเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ ที่นักวิชาการเรียกว่า การเกิดมลพิษของสิ่งแวดล้อม ได้แก่

3.1 มลพิษของน้ำ เป็นการน่าเสียของน้ำในแหล่งต่าง ๆ เช่น แม่น้ำลำคลอง หนองบึง อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำบาดาล โดยที่การน่าเสียสกรกนั้นเกิดจากการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงไปในแม่น้ำลำคลอง หรือการปล่อยน้ำที่มีสารพิษลงไปในแหล่งน้ำ การเกิดมลพิษมีผลเสียต่อการขาดแคลนปริมาณน้ำสะอาดที่จะนำมาใช้บริโภค ตลอดจนเป็นผลเสียต่อสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนั้นด้วย

3.2 มลพิษของอากาศ เป็นการเกิดความสกรกในอากาศ เนื่องจากมีเขม่าควัน สารเคมี กัมมันตภาพรังสี หรือก๊าซบางชนิดที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพมนุษย์ปะปนอยู่ในปริมาณสูง การเกิดมลพิษของอากาศมักพบอยู่ตามแหล่งชุมชนใหญ่ ๆ ซึ่งมีการปล่อยควันและเขม่าออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมและอาคารบ้านเรือน ตลอดจนจากท่อไอเสียจากรถยนต์และจักรยานยนต์

3.3 มลพิษของเสียง เป็นการเกิดเสียงที่ดังมากเกินไปจนเกิดความรำคาญหรือเป็นอันตรายต่อประสาทรับฟัง อาจเป็นเสียงที่เกิดจากยานพาหนะ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ เรือ และเครื่องบิน หรือเป็นเสียงเกิดจากเครื่องขยายเสียงต่าง ๆ หรือเสียงจากการทำงานของเครื่องจักรในโรงงานอุตสาหกรรม การเกิดมลพิษของเสียง ทำให้เกิดความเครียด อารมณ์

หุดหิด ไม่มีสมาธิในการทำงาน จนถึงขั้นทำให้ประสบภัยพิบัติ เช่น ทุพพิก ทุติง เป็นต้น

3.4 มลพิษทางจักขุ เป็นการทำให้เกิดความขัดข้องทางสายตาด้านเนื่องมาจาก ความสกปรก รกรุงรัง ไม่เป็นระเบียบของทัศนียภาพต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความรำคาญ หรือเป็นผลเสียต่อสุขภาพ เช่น การปลูกสร้างอาคารที่ไม่เป็นระเบียบ หรือขาดความสวยงาม มีการทาสีฉูดฉาดบาดตา หรือติดกระจกและวัสดุสะท้อนแสงเป็นที่ระคายเคืองสายตาของผู้ที่สัญจรไปมา นอกจากนี้ยังมีการติดตั้งป้ายโฆษณาที่ไม่เป็นระเบียบตามถนนหนทาง รวมทั้งการทิ้งเศษขยะ เลอะเทอะ ตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

หลักการอนุรักษ์

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติมีหลักการดังนี้

1. การใช้ให้มากที่สุด การใช้สิ่งของเครื่องใช้ทุกชนิดควรถนอมรักษา และซ่อมแซม เพื่อให้สิ่งของนั้นใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด เช่น พัดลมที่ใช้ในบ้านควรดูแลใช้ให้มีอายุใช้งานได้นาน ๆ
2. การใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด สิ่งของเครื่องใช้ทุกชนิดควรใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง ใช้ได้หลายสภาวะ และเกิดประโยชน์ต่อผู้ใช้ได้ในจำนวนมาก เช่น การนั่งเปิดไฟฟ้าอ่านหนังสือในห้องเดียวกัน แทนการเปิดไฟฟ้าใช้ห้องละดวง
3. การนำกลับมาใช้ใหม่ สิ่งของเครื่องใช้หลายชนิดเมื่อใช้จนเก่าหมดสภาพการใช้งานแล้ว ก็สามารถนำไปย่อย ยุบ รวม เปลี่ยนสภาพให้เป็นวัตถุที่จะนำมาประกอบเป็นสิ่งของใช้ใหม่ได้ เช่น การนำเอากระป๋องโลหะเปล่า กลับไปทำเป็นแผ่นโลหะเพื่อทำเป็นกระป๋องมาใช้อีก
4. การทดแทน ทรัพยากรบางชนิดที่มีอยู่น้อย หายาก หรือใกล้จะหมดไป ก็ควรมีการสงวนรักษาเอาไว้ แต่ถ้ามีความต้องการจะใช้ก็ควรใช้ทรัพยากรอื่นที่มีอยู่มากมายทดแทน เช่น ในสภาวะที่ป่าไม้เหลือน้อยอยู่เช่นนี้ การใช้สิ่งของเครื่องใช้หรือส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือนควรใช้โลหะหรือวัสดุอื่นทดแทน

5. การบูรณะซ่อมแซม หรือพยากรณ์ธรรมชาติบางชนิดสามารถบูรณะหรือสร้างขึ้นใหม่ได้ ก็ควรได้มีการซ่อมแซม หรือฟื้นฟูมาทดแทนสิ่งที่ร่อยหรอหมดไป เช่น การปลูกป่า การขุดลอกคลองแหล่งน้ำ

6. การลดอันตรายของสารพิษ ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และสารบางอย่างเมื่อทิ้งไปตามธรรมชาติจะก่อให้เกิดความน่าเสีย หรืออันตรายต่อสภาพแวดล้อม แหล่งน้ำ และอากาศ ดังนั้นก่อนที่จะทิ้งสารดังกล่าวไปควรลดอันตราย จากสารพิษนั้นเสียก่อน เช่น ก่อนทิ้งขยะที่มีเชื้อโรคควรทำลายเชื้อโรคเสียก่อน หรือไม่ก็ควรนำสารพิษไปทิ้งไว้ในที่ที่ปลอดภัยที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่สิ่งแวดล้อม

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นายอรรถวรต นามสกุล นิยะโต
เกิดวันที่ 22 เดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2503
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 27/44 ถนนรัชพระ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพมหานคร 10170
ที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

- ปี พ.ศ. 2522 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศรีธาสุมทร อําเภอมือง
จังหวัดสมุทรสงคราม
ปี พ.ศ. 2526 จบปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร
ปี พ.ศ. 2536 จบปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

ประวัติรับราชการ

- ปี พ.ศ. 2534 รับราชการตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม
เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา
โดยใช้การสอนแบบบูรณาการ กับการสอนตามคู่มือครู

บทคัดย่อ
ของ
อรรณวรรณ นิยะโต

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา
กันยายน 2536

การศึกษาค้างนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบ
ต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา
โดยใช้การสอนแบบบูรณาการ กับการสอนตามคู่มือครู

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตคลองชั้น
กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2536 จำนวน 80 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน
และกลุ่มควบคุม 40 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอน โดยการสอนแบบบูรณาการ และกลุ่มควบคุม
สอนตามคู่มือครู ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 18 คาบ คาบละ 50 นาทีเท่ากัน ดำเนินการ
ทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัย แบบสุ่มกลุ่ม - สอบก่อน - สอบหลัง (Randomized Control-
Group Pretest-Posttest Design)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการสอนแบบบูรณาการ แผนการสอน
ตามคู่มือครู แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา มีค่าความเชื่อมั่น .85 แบบ
ทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อตนเอง มีค่าความเชื่อมั่น .88 และแบบทดสอบวัดความรับผิดชอบต่อ
สังคม มีค่าความเชื่อมั่น .86 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ t - test

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลอง
และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความรับผิดชอบต่อตนเองของ
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความรับผิดชอบต่อ
สังคมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

A COMPARISON OF MATHAYOM SUKSA I STUDENTS' ACHIEVEMENT,
SELF AWARENESS AND SOCIAL RESPONSIBILITY IN LEARNING
SOCIAL STUDIES THROUGH THE INTEGRATION TECHNIQUE
AND THE METHOD IN THE TEACHER'S MANUAL.

AN ABSTRACT

BY

ATTHAWAT NIYATO

Presented in partial fulfillment of the requirements for the Master
of Education degree in Secondary Education
at Srinakharinwirot University

September 1993

The purpose of this study was to compare Mathayom Suksa I Students' achievement, self awareness and social responsibility in Learning Social Studies through the Integration Technique and the Method in the Teacher's Manual.

The sample in this study consisted of 80 Mathayom Suksa I Students of Paknamwitthayakhom School, Khet Talingchan Bangkok, during the first semester of 1993 academic year. The sample was equally divided into the experimental and control groups. The experimental group was instructed through the Integration Technique, where as the control group was taught through methods in the teacher's manual. It took eighteen periods of experiment, 50 minutes in each. The Randomized Control Group Pretest - Posttest design was statistically used in the study.

The instruments used to collect data were the Integration Technique lesson plans, the teacher's manual lesson plans, the achievement test (reliability = .85), the self awareness test (reliability = .88) and the social responsibility test (reliability = .86) The t - test was used to analyzed the obtained data.

The results of this study revealed that the achievement in social studies of the experimental and control groups was significantly different at the .01 level. The self awareness of the experimental and control groups was significantly different at the .01 level and social responsibility of the experimental and control group was significantly different at the .01 level.